

KONDA

Barometresi

TEMALAR

Türkiye'de Kutuplaşma
Ocak 2019

*(Bu rapor abonelerimizle yaptığımız
Sözleşmelere uygun olarak yayınlanmıştır.)*

İÇİNDEKİLER

1. YÖNETİCİ ÖZETİ	5
2. TÜRKİYE'DE KUTUPLAŞMA.....	9
2.1. Anadille Eğitime Bakış	11
2.1.1.Almanya'daki Türk çocuklarının anadille eğitimine bakış	12
2.1.2.Türkiye'deki Kürt çocukların anadille eğitimine bakış.....	13
2.1.3.Türkiye'deki Suriyeli çocukların anadille eğitimine bakış.....	14
2.2. Suriyeli Sığınmacılara Bakış	15
2.2.1.Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi	16
2.2.2.Suriyeli Sığınmacılar ve Güvenlik	17
2.3. Haklara Bakış	19
2.3.1.Yurttaş olarak haklar	19
2.3.2.Dindarların hakları	21
2.3.3.Kürtlerin hakları	22
2.3.4.Alevilerin hakları.....	23
2.4. Tolerans / Hoşgörü	24
2.4.1.Din farklılığı.....	25
2.4.2.Etnik köken farklılığı	26
2.4.3Mezhep farklılığı	27
2.5. Toplumsal Cinsiyet.....	28
2.5.1.Kadın çalışmak için eşinden izin almalı mı?	29
2.5.2.Erkekle kadının birlikte yaşaması için dini nikah şart mı?	30
2.6. Korkular	31
2.6.1.Özgürlüğün kısıtlanmasından korkma.....	33
2.6.2.Yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından korkma	35
2.6.3.Türkiye'nin bölünmesinden korkma	36
2.7. Özgürlük – Eşitlik Algısı.....	37
2.7.1.Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.	37
2.7.2.Türkiye'de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır.	39
2.7.3İkinci sınıf hissetme	39
2.7.4.Yabancı gibi hissetme.....	42
2.8. Özgürlükçülük – Otoriterlik.....	44
2.8.1.Devletin güvenliği – Kişilerin hakları	44
2.8.2.Türkiye'nin sorunlarını çözmek için kanunların dışına çıkılabilir.	45
2.9. Zorunlu Din Dersine Bakış.....	45
2.10.Beklenti.....	46
2.10.1.Kızımın/oğlumun Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum.....	46
3. KUTUPLAŞMA KÜMELERİ	49
3.1. Faktör ve Kümeleme Analizi.....	49
3.2. Kümelerin Konumlanması	52
3.3. Kümelerin Profilleri	53
3.4. Kümelerin Siyasi Tercihleri.....	59
3.5. Kümelerin Tutum ve Davranışları	61
3.5.1.Özgürlük algıları.....	61
3.5.2.Beklentiler	61
3.5.3.Laiklik duyarlılığı.....	61

3.5.4.Hoşgörü	62
3.5.5.Anadilde eğitim duyarlılığı.....	62
3.5.6.Korkular	63
3.5.7.Kadına bakış	63
3.6. Mesafeler: Toplumsal Grupların Birbirine Uzaklığı	65
3.7. Kümelerin Bazı Kimlik ve Tercihlere Bakışı.....	74
3.8. Karar Ağacı İle Oluşan Alt Kümeler.....	78
3.8.1.Sekülerler	78
3.8.2.Ortakiler.....	81
3.8.3.Muhafazakârlar.....	84
3.9. Yorum / Sonuç	87
4. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ	91
4.1. Araştırmanın Genel Tanımı.....	91
4.2. Örneklem	91
5. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI.....	93
5.1. Deneklerin Profili.....	93
5.2. Türkiye’de Kutuplaşma.....	97
6. TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....	107
6.1 Terimlerin Kaynağı Olan Soru ve Veriler	108

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Ocak'19 Barometresi raporumuza temel olan araştırmanın saha çalışması 5-6 Ocak tarihlerinde, 30 ilin 100 ilçesine bağlı 148 mahalle ve köyde 2659 kişiyle hanelerinde yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

Ayın Teması: Türkiye'de Kutuplaşma

Türkiye'de toplumsal kutuplaşma uzun süredir var olan ve tartışılan bir durum. Biz de KONDA olarak Barometre araştırmaları serisine başladığımız 2010 yılında, ikinci raporumuz olan Nisan'10 Barometresi'nde temayı kutuplaşma olarak belirlemiştir¹ ve o dönemin tartışma konularını analiz ederek bir endeks oluşturmuştuk. Endeksi 2015'e kadar ölçmeye ve toplumdaki değişimleri izlemeye devam etmiştik. Ancak kutuplaşmayı yaratan konularının evrilmesi, bazılarının normalleşmesi ve bazılarının gündemden düşmesi nedeniyle endeks de toplumu anlamak açısından yetersiz hale geldi. Bu ay kutuplaşma konusunu tekrardan ve daha kapsamlıca ele aldık ve kutuplaşmanın görünür hale geldiği güncel meseleler yerine altına yatan değer ve inançlar üzerine kuracak ve dünyadaki kutuplaşma tartışmalarına oturturacak şekilde kurguladık.

Değerler üzerinden oluşan kutuplaşma siyaseti belirliyor

Rapordaki bulgular özetle, Türkiye'de değerler üzerinden şekillenen bir toplumsal kutuplaşmanın varlığına işaret etmektedir. Bir tarafta henüz oluşma aşamasında olan daha eğitimli, orta ve üst sınıf, daha genç, laik, metropollü ve modern hayat tarzına sahip olanların değerleri, diğer tarafta ise eğitim seviyesi daha düşük, alt ve orta sınıf, dindar, kır/kasaba/küçük şehir kökenli ve geleneksel hayat tarzına sahip olanların savunduğu değerler bulunmaktadır. Bu toplumsal kutuplaşma siyasi partilerin mevcut kimlikçi politikalarıyla tekrardan üretilmektedir. Ancak bu durumun sadece siyasi partilerin uygulamalarından kaynaklandığı da söylenemez. Her küme kendi değerlerini gözettiğini düşündüğü siyasi parti gruplarına destek vermektedir. Mevcut siyasi partilere verilen desteğin son dönemlerde eridiği görülmektedir. Ancak bu durum kararsızlara kayış ya da aynı kampta görülen partilere geçiş olarak gerçekleşmektedir. Bu da kişilerin parti aidiyetleri zayıflasa da ait hissettikleri kümenin değerlerine göre siyasi tercihlerini yaptıklarını göstermektedir. Benzer şekilde Muhafazakârlar arasında CHP'ye hiçbir zaman oy vermeyeceğini, Sekülerler arasında da Ak Parti'ye hiçbir zaman oy vermeyeceğini söyleyenlerin oranları yüksektir. Bu durumu doğrulayan bir başka sonuç da karşılıklı olarak Muhafazakârların kendilerine en uzak gördüğü gruplar arasında CHP seçmenlerinin, Sekülerlerin kendilerine en uzak gördükleri gruplar arasında Ak Parti seçmenlerinin bulunuyor olmasıdır.

Kutuplaşmaya dair anadilde eğitim, Suriyeli sığınmacılara bakış, haklara bakış, hoşgörü, toplumsal cinsiyet, korkular, özgürlük-eşitlik algısı ve beklenti alt başlıkları altında 25 farklı yargı ele aldık. Bunların bazıları konusunda toplumun hemfikir olduğu ortaya çıktı. Bazılarında özellikle azınlık veya öteki sayılan gruplar hak ve özgürlükler konusunda sıkıntı ifade ederken, hakim gruplar gerek kendileri için, gerek bu gruplar için pek sorun olmadığını dillendirdik. Korkulara dair bir diğer yargı seti ise tüm kesimlerde yoğun ancak nitelik olarak ayrıştırıcı korkular bulunduğuna işaret etti.

¹<http://konda.com.tr/tr/rapor/toplumsal-kutuplasma/>

Bu yargıları kullanarak 7 faktör oluşturduk ve 7 farklı kümeleme analizi yaptık ve her seferinde çok benzer örüntüyle sahip 3 kutuplaşma kümesi ortaya çıktı. Kişilerin siyasi tercihi, sağ-sol eksenindeki yeri, 24 Haziran oyu, dindarlık durumu, etnik kökeni vb. hiçbir soruya yer vermedik. Endeks yaratmaya en uygun olan kümeleme analizi sonucunda çıkan 3 kümeyi Sekülerler (yüzde 26), Ortadakiler (yüzde 22) ve Muhafazakârlar (yüzde 51) olarak adlandırdık.

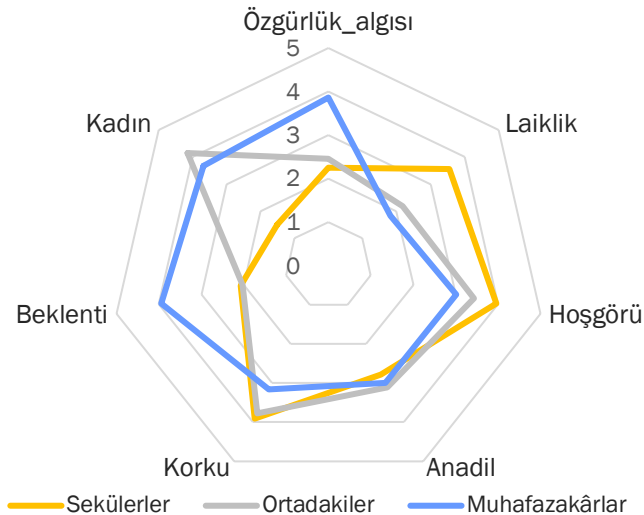
Boyutlar üzerinden konumlanışlara bakıldığında;

Sekülerler: Sahip oldukları bireysel özgürlükler konusundaki algıları düşük (kendini kısıtlanmış hisseden), laiklik duyarlılığı ve hoşgörü seviyesi yüksek, yanısıra korkuları güçlü, anadillerinde eğitim haklarına duyarlılığı orta altda, gelecek beklentileri olumsuz ve kadın haklarında duyarlılıkları yüksek kümedir. Demografik açıdan daha Modern, eğitilmiş ve dinle ilişkisi daha zayıftır ve CHP seçmeni oranı yüksektir.

Ortadakiler: Sahip oldukları bireysel özgürlükler konusundaki algıları ortanın altında düşük (kendini kısıtlanmış hisseden), laiklik duyarlılığı düşük, hoşgörü seviyeleri ortanın üstünde, yanısıra korkuları güçlü, farklılıkların anadillerinde eğitim haklarına duyarlılık ortanın biraz üstünde, gelecek beklentileri olumsuz ve kadın haklarında tutuculukları en yüksek seviyede olan kümedir. Ekonomik kriz beklentileri Sekülerlerle aynıdır.

Muhafazakârlar: Sahip oldukları bireysel özgürlükler konusundaki algıları yüksek (kendini özgür hisseden), laiklik duyarlılığı düşük, hoşgörü seviyesi orta, yanısıra korkuları orta, farklılıkların anadillerinde eğitim haklarına duyarlılık orta altda, geleceğe dair olumlu beklentileri yüksek ve kadın haklarında tutuculukları yüksek seviyede olan kümedir. Hayat tarzı olarak muhafazakâr, Ak Parti desteği yüksek bir gruptur.

Sekülerler hemen her konuda diğer iki kümeden daha net ayrışırken, diğer iki küme biraz daha birbirine benzerdir. Ortadakiler ile Muhafazakârlar arasındaki asıl farklılaşma Ortadakilerin gelecek beklentileri olumsuzken, Muhafazakârlarınkinin olumlu yönde olması ve Ortadakilerin korkularının Muhafazakârlarınkinden daha güçlü olmasıdır.

Toplum en fazla eşcinseller, ateistler ve HDP seçmenlerine mesafeli;

Aylık tema kapsamında ayrıca toplumun çeşitli gruplara ne kadar yakın veya uzak hissettiklerini ölçtük. Buna göre toplum ortalamada en çok Türklere, Sünnilere ve Dindarlara yakın hissederken, en çok eşcinsellere, ateistlere ve HDP seçmenlerine uzak hissediyor. Bu mesafe algısı gerek siyasi tercihlere, gerek demografik özelliklere göre oldukça değişkenlik gösterebiliyor. Kutuplaşma kümelerinde Muhafazakârlar kümesi ortalamada yakın hissedilenlere daha yakın, uzak hissedilenlere ise daha da uzak hissediyor. Sekülerler ise aksine yakın hissedilenlere biraz daha mesafeli, uzak hissedilenlere ise biraz daha yakın hissediyorlar.

Toplum kümelerine ayrışıyor; ancak kümeler homojen değil, çeşitlilik barındırıyor

Kutuplaşma kümelerini daha yakından tanımak, küme içi farklılıkları anlamak amacıyla temanın son bölümünde karar ağacı yöntemiyle bir analiz yaptık ve Sekülerler ve Ortadakiler 8'er alt kümeye, Muhafazakârlar ise 17 alt kümeye bölündü. Bu sayede kümelerin homojen olmadığını ortaya koyma, örneğin yüzde 26'lık Sekülerler kümesinde Türk olan, kendini solda gören, kasabada büyümüş olan ve çoğunluğu CHP'ye oy veren alt küme, Türk olan ve kendini sağda gören ve yarısı İyi Parti'ye oy veren alt kümeyi veya yarısı Kürt ve erkek olan ve HDP'ye oy veren alt kümeyi birbirinden ayırma fırsatı elde ettik. Bu analiz yöntemi ayrıca Ortadakiler kümesinde çeşitlenmeyi ve toplumun yarısını oluşturan Muhafazakârlar kümesinde kendini sağda gören ve iktidar partisini koşulsuz destekleyen alt kümelerle daha ortada gören ve kararsızlığı yoğun alt kümeler arasındaki farkları ortaya koyabiliyor.

2. TÜRKİYE'DE KUTUPLAŞMA

Baran Alp Uncu²

Kutuplaşma son zamanlarda Türkiye'de üzerinde en çok durulan ve tartışılan konulardan biri hâline geldi. Kutuplaşmanın nesnel olarak artıyor olması ve aynı zamanda farklı kesimlerde Türkiye'de siyaset ve toplumun gittikçe kutuplaştığına dair algının varlığı, mevcut siyasi, ekonomik ve sosyal/kültürel sorunların çözümü önünde tıkaç vazifesi görmektedir. Bunun da ötesinde, genel olarak Türkiye'de toplumun farklı kesimleriyle birlikte var olma ihtimali ilgili soru ve endişeleri de gündeme getirmektedir. Diğer yandan, toplumsal ilişki ve yapıların hızlı bir dönüşümden geçtiği dönemde, Türkiye'de değişimin yönünü ve içeriğini öngörebilme kapasitesini düşürmekte ve ortak bir gelecek inşa etmenin imkanlarını azaltmaktadır.

Siyasi ve toplumsal kutuplaşma sadece Türkiye'ye has bir durum değildir. Dünyanın birçok ülkesinde de kutuplaşma üzerine Türkiye'dekine benzer tartışmalar bulunmaktadır. Örneğin, A.B.D.'de yapılan 2018 tarihli bir araştırma, Amerikan toplumunda iki ayrı uçta bulunan liberal ve muhafazakâr değerlere sahip iki grubun ırk, toplumsal cinsiyet, göç gibi farklı konularda taban tabana zıt görüşlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. A.B.D. nüfusun büyük çoğunluğunu "yorgun ortadakiler" oluştursa da gündemin iki uçtaki gruplar tarafından belirlendiği ve toplumsal hayatın birbirini dışlayan "gizli klanlara" bölünmüş hâlinin siyaset alanına da yansdığı görülmektedir.³

Türkiye'de ve dünyada gündemin ana gündem maddelerinden biri hâline gelen kutuplaşmanın önemi, etkileri ve nedenleri nelerdir? Bunları daha iyi anlayabilmek için kutuplaşma kavramı ile ne kastedildiğine bakmak açıklayıcı olacaktır. Genel anlamıyla kutuplaşma, toplumun siyasi, ekonomik ve/veya kültürel alanlarda ortaya çıkan bir veya birkaç boyutun şekillendirdiği eksenlerin iki ucu arasında bölünme sürecine işaret eder. Bu eksenler genellikle siyasi olarak Parti seçmenliği ve/veya ideoloji, ekonomik olarak eşitsizlik, kültürel olarak da hâkim olma arayışı, dışlanma ve/veya baskı görme gibi çeşitli etkenler üzerinden şekillenir. Farklı görüş ve yargılara sahip bireyler kendilerini bu eksenler üzerinde daha yakın gördükleri pozisyonların içerisinde konumlandırır. Ana kutuplaşma ekseninin dışında kalan türlü meseleler hakkındaki düşünce, yargı ve eylemlerini olgusal gerçekler veya sahip oldukları değerler yerine kutuplaşma ekseninde ait hissettikleri pozisyona göre şekillendirirler. Bu da, toplum içerisinde yer alan farklılıkların büyük kümelere dönüşmesi anlamına gelir. Kutuplaşma süreci oluşan bu kümelerin mesafe olarak birbirinden gittikçe uzaklaşmasına neden olur. Bunun da ötesinde, farklı konular hakkındaki pozisyonlar söz konusu olduğunda kümeler arasındaki geçişler ve bağlantılar azalır. Kümeler artan düzeyde kendi içine kapalı kategoriler hâline gelir. Aynı zamanda, her bir küme kendi kimlik tanımını diğer uçta yer alan kümeye göre oluşturur. Başka bir ifadeyle, her bir küme karşı uçta

²Baran Alp Uncu lise eğitimini Robert Lisesi'nde, lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, yüksek lisans eğitimini McGill Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, doktora eğitimini de London School of Economics Sosyoloji Bölümü'nde tamamladı. 2007-2017 yılları arasında Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalıştı. Siyaset sosyolojisi alanındaki çalışmalarını halen bağımsız araştırmacı olarak sürdüren Uncu, toplumsal hareketler, sivil toplum, çevre siyaseti, küreselleşme, göç ve demokratikleşme konularıyla ilgilenmektedir.

³Hawkins, S., D. Yudkin, M. Juan-Torres ve T. Dixon (2018) *Hidden Tribes: A Study of America's Polarized Landscape*. More in Common.

gördüklerine atfettikleri olumsuz özellikleri Bu da toplum içerisinde kutuplaşma eksen(ler)i etrafında dönen ve gittikçe derinleşen bir “biz-onlar” ayrımını yaratır.⁴

Dünya genelinde böylesine bir kutuplaşma sürecinden geçilmesinin makro düzeyde yapısal nedenleri bulunmaktadır. Aslında modern toplumlar içerdiği yapı ve ilişkiler gereği çoğulcudur ve birçok farklılığı içinde barındırır. Tarihsel olarak bakıldığında sanayileşme-kapitalizm-modern ulus-devletin ortaya çıkışıyla şekillenen modernleşme sürecinin sonucunda, geleneksel ilişkiler ve bağlar çözülmeye başladı. Farklı ekonomik ve toplumsal pozisyon ve ilişkileri aynı anda içinde barındıran, bireyin ortaya çıktığı modern toplumlarda farklı çıkar ve taleplere sahip modern toplumsal kategoriler oluştu. Ulus-devletlerin merkezi yönetimi altında ulusal kimlik ve kültürlerin diğerlerini baskıladığı sanayi toplumlarında, kutuplaşmanın ana eksenini sanayideki üretim ilişkilerine bağlı ekonomik sınıflar oldu. 1970’lerden itibaren özellikle Batı toplumlarında “sanayi-ötesi” yapı ve ilişkilerin yaygınlaşmasıyla beraber, toplumlar tekrardan hızlanan bir değişim sürecine girdi. Sınıf yapılarının daha karmaşık hâle gelmeye başladığı sanayi-ötesi toplumlarda küreselleşmenin de devreye girmesiyle beraber ulus-devletlerin rol ve kapasitelerinde de farklılıklar meydana geldi. Daha önce sanayi toplumunun ve ulus-devletin ikinci plana attığı birçok etnik ve dini kimlik kadar kadın ve çevre gibi “yeni” meseleler etrafında şekillenen kimlikler de kendilerini ifade etmeye başladı. Ekonomik eşitsizlikler toplumdaki ve siyasetteki kutuplaşmanın ana belirleyicisi olma özelliğini kaybederek diğer meselelerle birleşti. Tüm bu gelişmeler ortaya kimlik etrafında dönen çekişme ve çatışmaları çıkarttı. Dünyanın bugün geldiği durumda ise, küreselleşmenin sürecinin krizinin etkileri gözlemlenmektedir. 2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül saldırısı ve ardından gelen Irak Savaşı ile siyasal anlamda sarsıntı geçiren küreselleşme süreci, 2008 Ekonomik Krizi ile beraber ekonomi alanında da gittikçe derinleşen bir krize girdi. Buna bağlı olarak, dünyanın farklı toplumlarında bir tarafta kozmopolit değerlere sahip, eğitilmiş, ekonomik küreselleşmeye eklenmiş (ya da eklenmeye aday), metropollü “özgürlükçü” farklı kimliklere sahip kesimler kümelenmekte; diğer tarafta ise muhafazakar eğilimleri kuvvetli, eğitim seviyesi daha düşük, küreselleşme sürecinin dışında kalmış ekonomik ve siyasal anlamda “güvenlikçi” kesimler bir araya gelmektedir. Kimliklerin hâlâ önemini koruduğu bu iki küme birçok meselede karşı karşıya gelmektedir.

Dünya genelinde birçok toplumda ayrışmaya neden olan bu kutuplaşma ekseninin en belirgin yansıması siyaset alanında gerçekleşmektedir. Siyaset genel anlamıyla toplumdaki farklı kesimlerin görüş, talep ve ihtiyaçların ifade ettikleri ve çatışma/çekişmeleri çözme arayışına girdikleri alan, ilişki ve yapıların bütünü olarak tarif edilebilir. Topumlarda meydan gelen kutuplaşmayla beraber, siyaset alanı da tekrar şekillenmektedir. Aynı birçok ülkede sağ popülist partilerin yükselişe geçmesinde olduğu gibi kutuplaşmayla oluşan kümeleri temsil etme iddiasını taşıyan siyasi partiler meydana çıkmaktadır. Diğer yandan, siyasi aktör ve partiler kendi oy tabanlarını sağlamlaştırmak ve güçlerini arttırmak amacıyla kutuplaşma eksenleri üzerinden siyaset yapmakta, mevcut ayrımları tetikleyecek ve tekrardan üretecek bir siyasi dili kullanmaya ve uygulamaları yürürlüğe koymaya yönelmektedir. Bu da toplumsal kutuplaşma ve siyasi kutuplaşma arasında çift yönlü olarak birbirini besleyen, karşılıklılık üzerinden şekillenen bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

⁴Somer, M. ve J. McCoy (2019) “Transformations through Polarizations and Global Threats to Democracy”, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 681 (1).

Son yıllarda ortaya çıkan Türkiye'deki kutuplaşma -diğer tüm toplumlarda da olduğu gibi- yukarıda genel hatları çizilen küresel dinamiklerin ulusal/yerel dinamiklerin birleşmesiyle şekillenmektedir. Bu da, Türkiye'deki kutuplaşmanın diğer toplumlardakiyle benzeştiği kadar ayrıştığına işaret etmektedir. Buna göre, Türkiye'de tarihsel olarak var olan (mezhebi de kapsayan) dindarlık-laiklik ve etnik merkezli Türklük-Kürtlük eksenleri, yukarıda tarif edilen küresel/kozmpolit-millî/yerli eksenlerle birleşmekte ve ortaya oldukça karmaşık bir kutuplaşma durumu çıkarmaktadır. Her ne kadar, kutuplaşma siyasi parti tercihlerinde billurlaşsa ve kimlikçi politika tercihleri kutuplaşmayı yeniden üretse de, siyasi olan ve toplumsal olan arasındaki karşılıklı ilişki gözetildiğinde kutuplaşmanın toplumsal dinamiklerini anlamak önem kazanmaktadır. Bu amaçla, KONDA olarak Ocak'19 Barometresi araştırmasında Türkiye'de kutuplaşmanın toplumsal boyutlarını incelemeye aldık.

2.1. Anadille Eğitime Bakış

Bu ayki temamız kapsamında görüştüğümüz kişilere anadilde eğitim ile ilgili bir dizi soru sorduk. Her bir yargıyı tek tek analiz etmeden önce aşağıdaki tablonun bize anlattıklarını ele alalım. Türkiye toplumunun yüzde 82'si "Almanya'daki Türk çocukları anadilleri olan Türkçe ile eğitim alabilmelidir" yargısına katılırken, yüzde 45 "Türkiye'deki Kürt çocuklar Kürtçe eğitim alabilmelidir" yargısına katılıyor. "Türkiye'deki Suriyeli çocuklar Arapça eğitim alabilmelidir" yargısına ise yüzde 38 katılıyor.

Anadille Eğitime Bakış

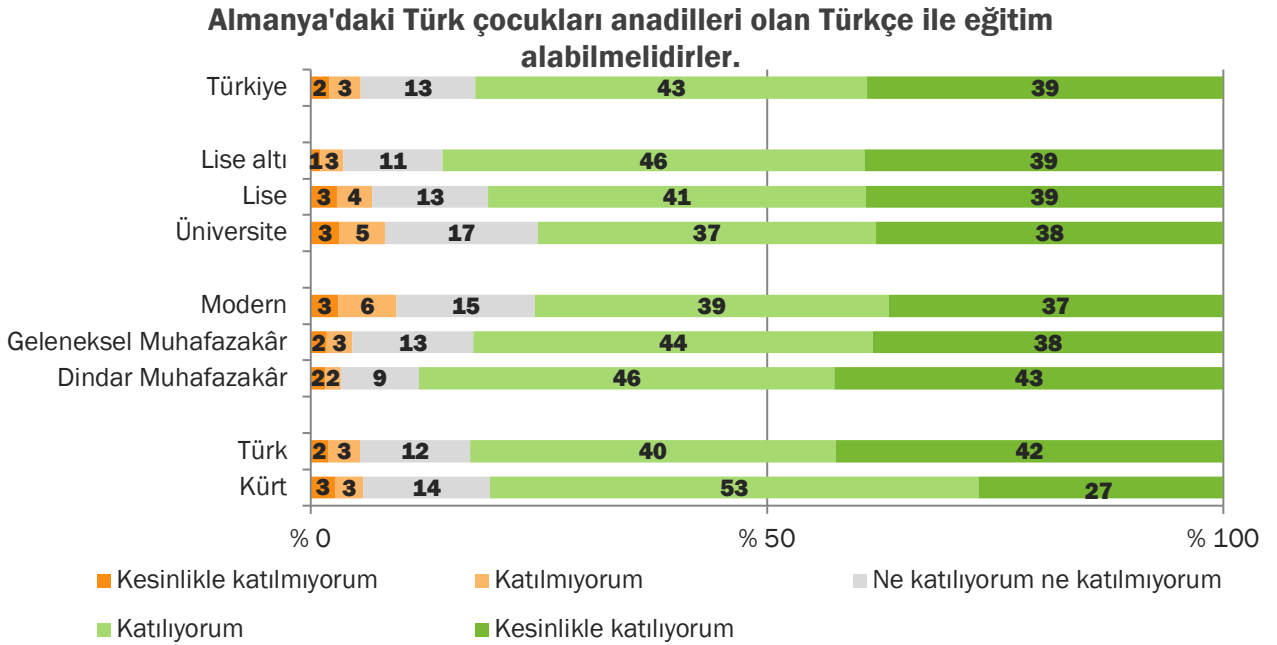

2.1.1. Almanya'daki Türk çocuklarının anadille eğitimine bakış

“Almanya'daki Türk çocukları anadilleri olan Türkçe ile eğitim alabilmelidir” yargısına Türkiye toplumunun yüzde 82'sinin katıldığını belirtmiştik. Bu bulgunun kırılımlarına indiğimizdeyse eğitim seviyesi arttıkça bu yargıya katılanların azaldığını görüyoruz. Lise altı eğitimlilerde bu oran yüzde 85 iken, üniversite mezunları yüzde 75 ile Türkiye ortalamasının altında yer alıyor.

Hayat tarzını Modern olarak tanımlayanların bu görüşe katılma oranı, kendilerini muhafazakâr olarak tanımlayanlara göre daha düşük. Modernlerde bu oran yüzde 76 iken, Geleneksel Muhafazakârlarda yüzde 82, Dindar Muhafazakârlarda ise yüzde 89.

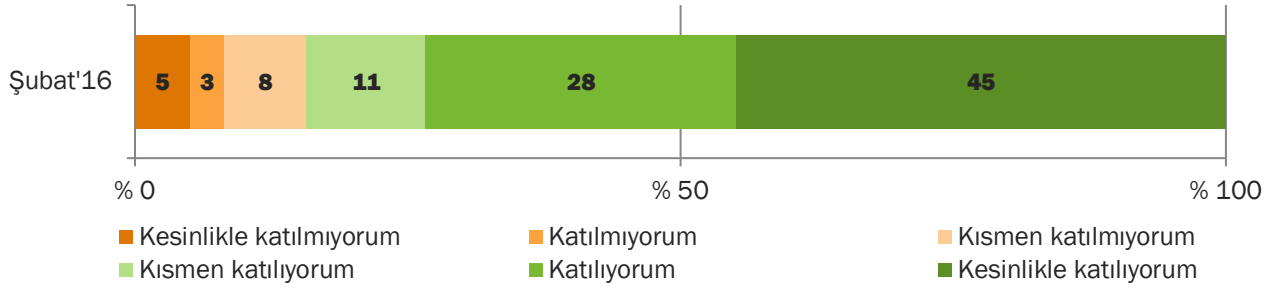
Türklerin ve Kürtlerin bu yargıya katılma oranları çok farklı değil.

Dolayısıyla hemen hemen her demografik grubun büyük çoğunluğu Almanya'da Türk çocukların anadilde eğitim alabilmesi yargısına katılırken eğitim arttıkça ve hayat tarzı modernleştikçe katılımın biraz azaldığını görüyoruz. Ayrıca bu konuda Türkler ile Kürtler çok benzer cevaplar veriyorlar.

Bu soruyu Şubat'16 Barometresi kapsamında da sormuştuk fakat o araştırmadaki ölçeğimiz 5'li değil, 6'lıydı. Yine de bir fikir vermesi açısından o zamanki bulgumuza dair olan grafiği aşağıda görebilirsiniz.

Almanya'daki Türk çocukları anadilleri olan Türkçe ile eğitim alabilmelidirler.

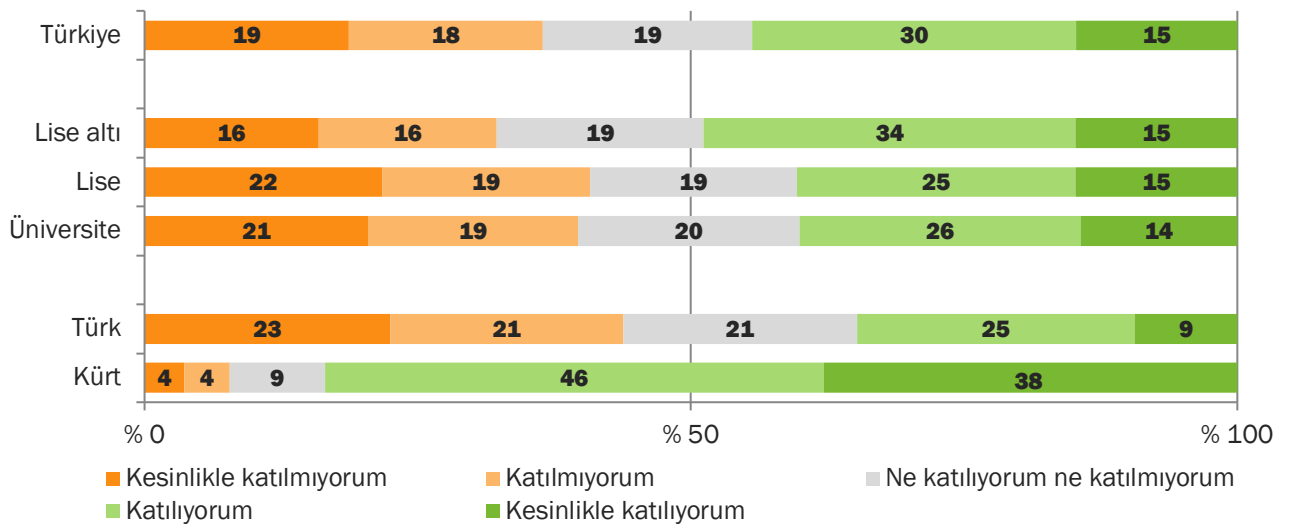
2.1.2. Türkiye'deki Kürt çocukların anadille eğitimine bakış

Konu "Türkiye'deki Kürt çocuklar anadilleri olan Kürtçe ile eğitim alabilmedirler" yargısına gelince ise bu yargıya Türkiye toplumunun yüzde 45'i katılıyor. Almanya'daki Türk çocuklarının anadillerinde eğitim alabilmeleri gerektiğine Türkiye toplumunun yüzde 82'si katılırken, Türkiye'deki Kürt çocukların anadillerinde eğitim alabilmeleri gerektiğine katılım oranının düşük olması dikkat çekici.

Eğitim seviyesi arttıkça bu yargıya katılanların oranı da azalıyor. Lise altı eğitimlilerin yüzde 49'u Türkiye'deki Kürt çocukların Kürtçe eğitim alabilmesi gerektiğine katılırken, bu oran lise ve üniversite mezunlarında yüzde 40.

Kırılımlara baktığımızda etnik kimliğinin Kürt olduğunu ifade edenlerin yüzde 84'ünün bu yargıya katıldığını, etnik kimliğini Türk olarak ifade edenlerde ise bu oranın yüzde 34 ile Türkiye ortalamasının altında kaldığını görüyoruz. Bir diğer dikkat çekici husus, lise ve üniversite eğitimlilerin içinde bu yargıya katılma oranının Türkiye ortalamasının altında kalması.

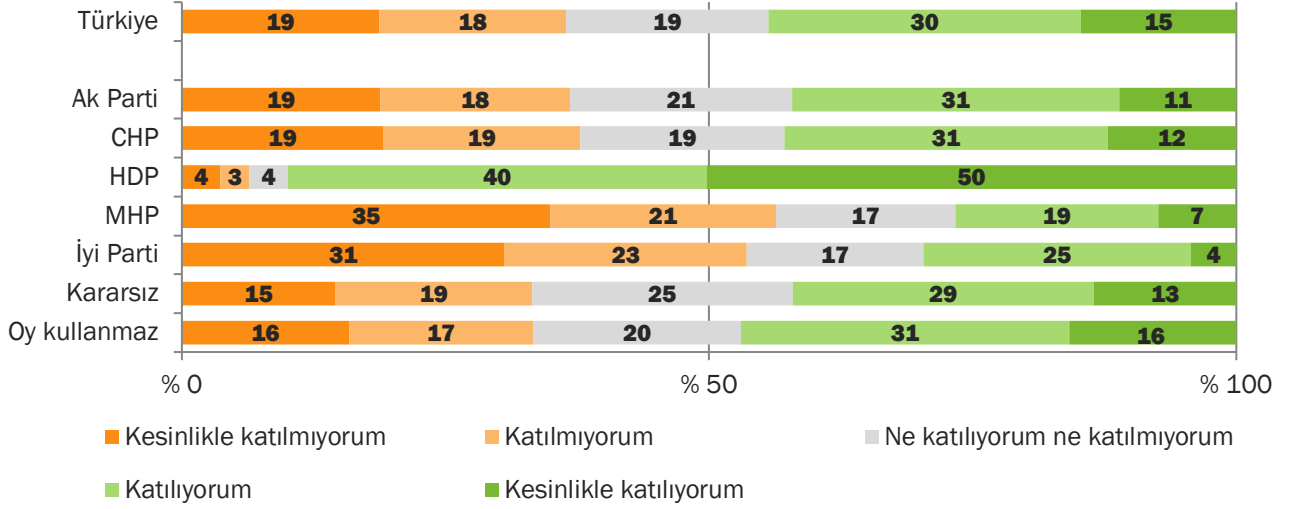
Türkiye'deki Kürt çocuklar anadilleri olan Kürtçe ile eğitim alabilmelidirler.

Siyasi tercihlere göre incelediğimizde ise yüzde 90'la HDP seçmeninin bu görüşe en fazla katılan parti tabanı olduğunu görüyoruz. MHP seçmeni ve İyi Parti seçmeni sırasıyla, yüzde 26 ve yüzde 29 ile bu görüşe en az katılan parti tabanları.

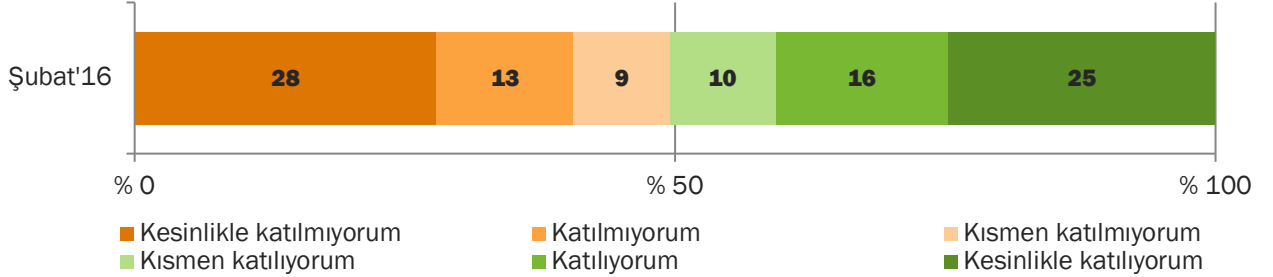

Türkiye'deki Kürt çocuklar anadilleri olan Kürtçe ile eğitim alabilmelidirler.

Şubat'16 Barometresi kapsamında, 6'lı ölçekle bu soruyu da sormuştuk. Ölçekler farklı olsa da şunu söyleyebiliriz; Şubat'16 bulgumuzda Kürtlerin anadilleri olan Kürtçe ile eğitim alabilmesine katılanlar ile katılmayanların oranı birbirine denkmiş. Oysaki bu ayki bulgumuza göre katılanlar katılmayanlardan 8 puan daha fazla. Bir başka deyişle Kürtlerin anadillerinde eğitim alabilmesi konusundaki toplumsal düşünce olumlu yönde değişmiş.

Türkiye'deki Kürt çocuklar anadilleri olan Kürtçe ile eğitim alabilmelidirler.

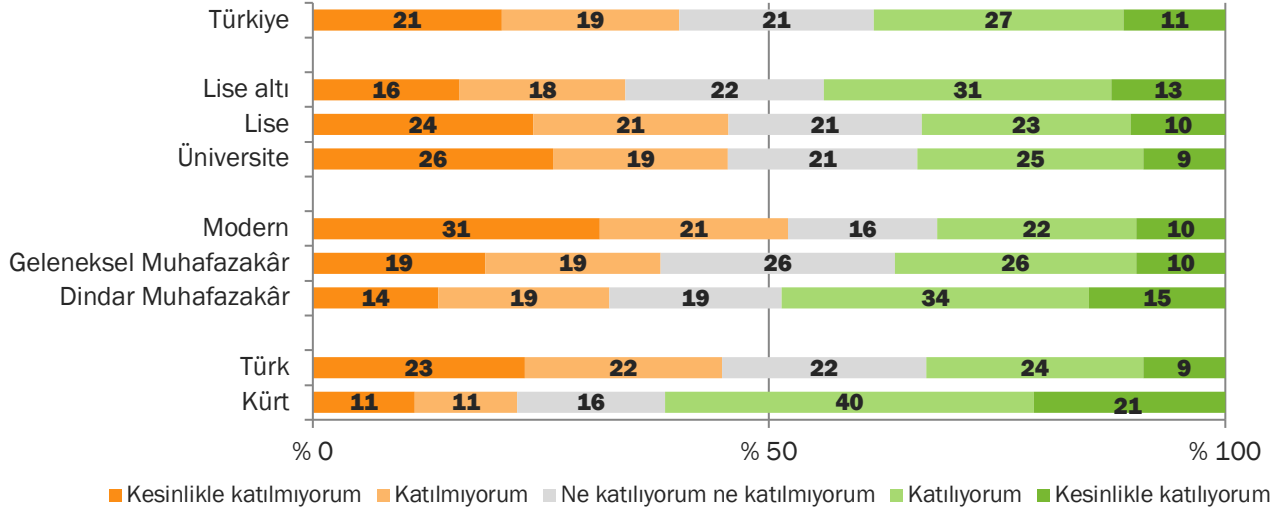
Çözüm/Barış Süreci'nden beri siyasetin gündemine bile gelmeyen Kürtlerin anadilde eğitim alabilme talebi hakkında Türkiye toplumunun yüzde 45'inin olumlu düşündüğünü, hatta genel görüşün olumlu önde doğru evrildiği vurgulamakta yarar görüyoruz. Almanya'daki Türk çocuklarının durumuna bakışla arada ciddi farklar olsa da, siyasetin gündeminden çıkmış böyle bir talebin toplumda olumlu karşılık bulması da dikkat çekici. Anlaşılan o ki, Türkiye toplumu bazı konularda siyasetin ve siyasi tartışmaların ilerisinde bulunuyor.

2.1.3. Türkiye'deki Suriyeli çocukların anadille eğitimine bakış

"Türkiye'deki Suriyeli çocuklar anadilleri olan Arapça ile eğitim alabilmelidir" görüşüne ise Türkiye toplumunun yüzde 38'i katılıyor. Eğitim seviyesi arttıkça bu görüşe katılanların oranı bir önceki yargıda olduğu gibi azalıyor. Lise altı eğitimlilerin yüzde 44'ü bu görüşe katılırken, üniversite mezunlarında bu oran yüzde 34.

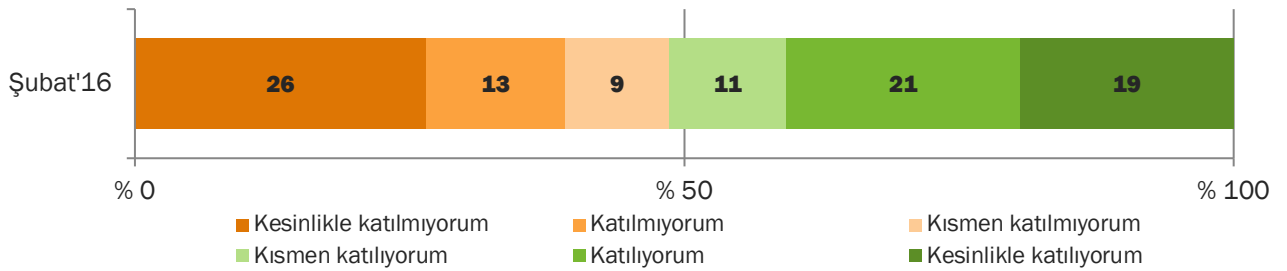
Aynı şekilde hayat tarzını Modern olarak tanımlayanlar arasında bu oran Muhafazakâr olarak tanımlayanlara göre daha düşük. Kürtlerin yüzde 61'i bu görüşe katılırken, Türkler yüzde 33 ile Türkiye ortalamasının altında kalıyor. Kürtlerin ve Türklerin Arapça anadil eğitimi konusundaki pozisyonları Kürtçe anadil eğitimindekiyle aynı yönde denebilir.

Türkiye'deki Suriyeli çocuklar anadilleri olan Arapça ile eğitim alabilmelidirler.

Şubat'16 Barometresi'ndeki bulgumuzla bu aykını kıyaslayınca "katılıyorum" ya da "katılmıyorum" diyenlerin oranlarında kayda değer bir değişiklik görmüyoruz. Kürtlerin anadillerinde eğitime bakışta iki yılda olumlu yönde değişim mevcutken, Suriyelilerin anadillerinde eğitim almasına bakışta değişiklik yaşanmamasını da önemli buluyoruz.

Türkiye'deki Suriyeli çocuklar anadilleri olan Arapça ile eğitim alabilmedirler.

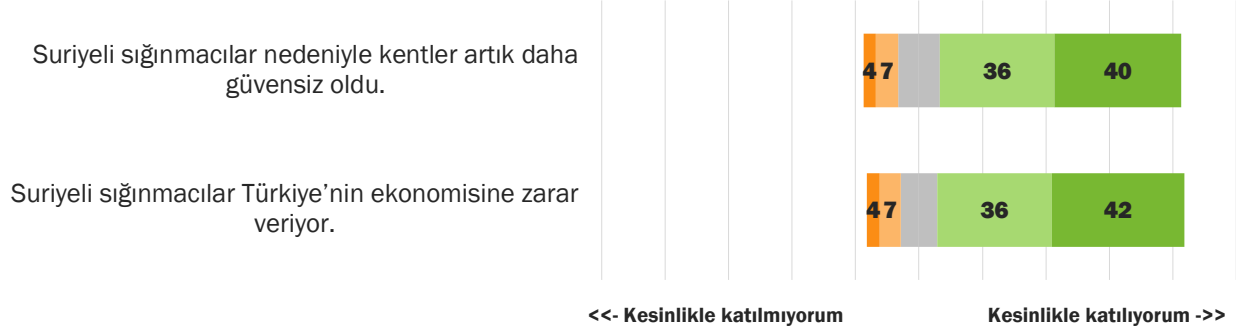

2.2. Suriyeli Sığınmacılara Bakış

Kutuplaşma teması kapsamında ele aldığımız bir diğer alt başlık ise Suriyeli sığınmacılara bakış. Bu konudaki temel tartışmalara bakarak bu konuda iki yargı belirledik. Türkiye toplumunun yüzde 76'sı Suriyeli sığınmacılar nedeniyle kentlerin daha güvensiz olduğunu düşünürken, yüzde 78 ise Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine zarar verdiğini düşünüyor.

Suriye Sığınmacılara Bakış

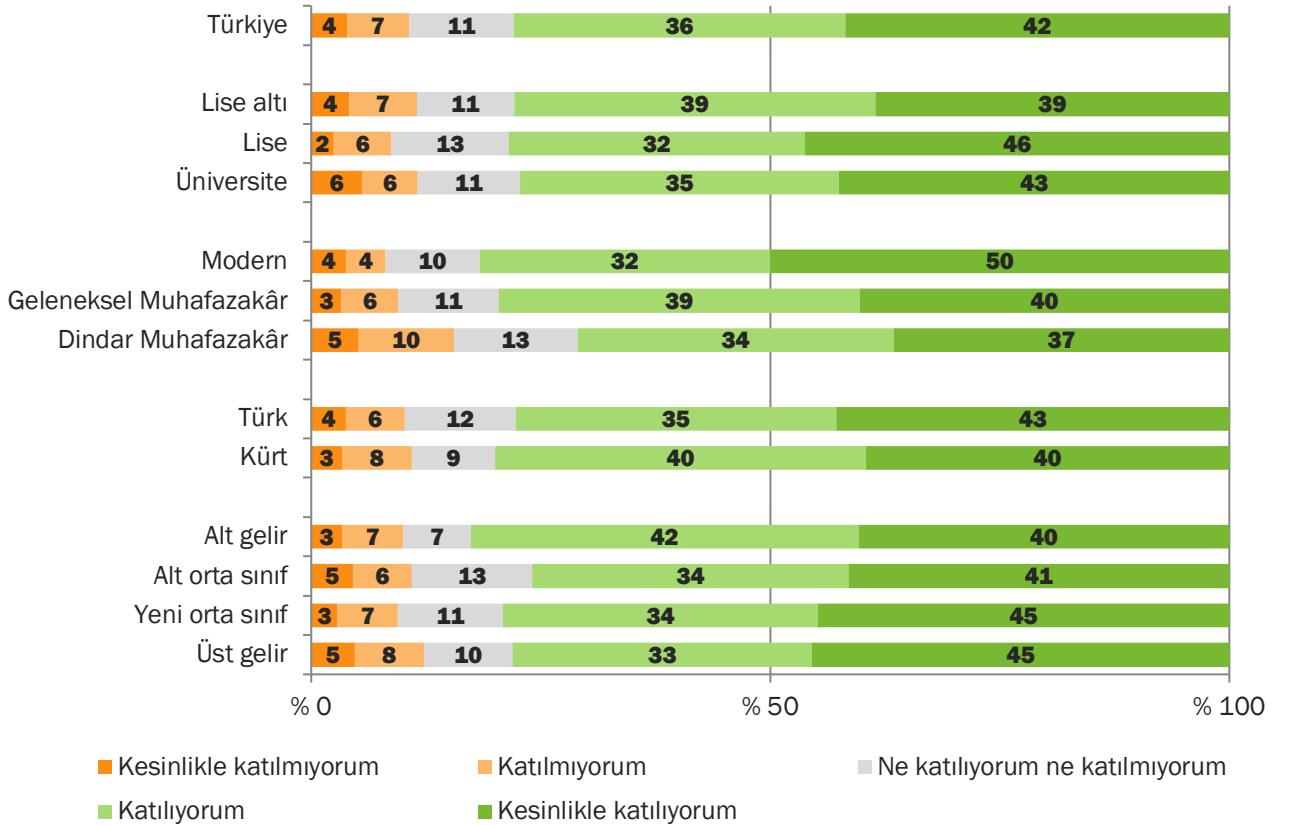

2.2.1. Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi

Türkiye toplumunun yüzde 78'i Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine zarar verdiği görüşüne katıldığını belirtmiştik. Hayat tarzını Modern olarak tanımlayanların yüzde 82'si bu görüşün doğruluğuna katılırken, kendilerini Dindar Muhafazakâr olarak tanımlayanlarda bu oran yüzde 71 ile Türkiye ortalamasının altında.

Türklerin ve Kürtlerin bu yargıya katılma oranları çok farklı değil. Kürtler Türklere nazaran bu yargıya biraz daha fazla katılıyor.

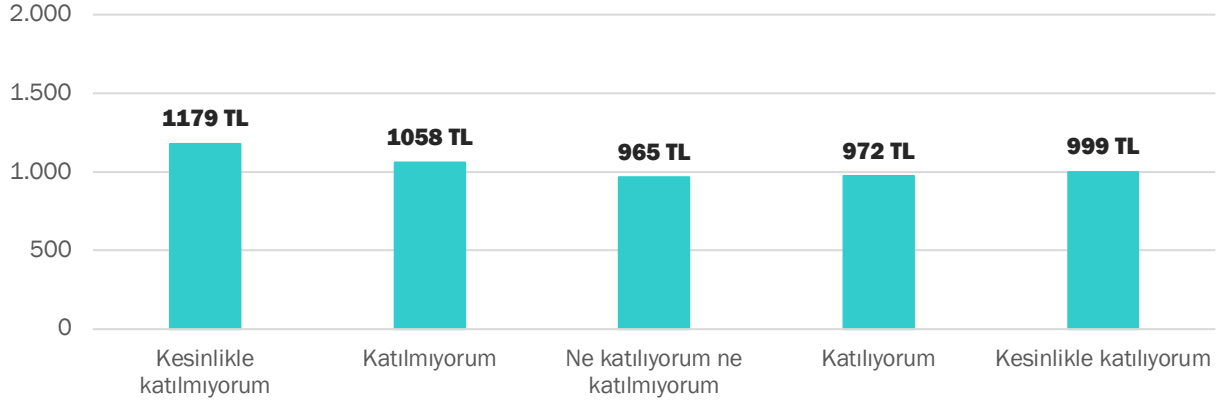
Suriyeli sığınmacılar Türkiye'nin ekonomisine zarar veriyor.

Kişi başı düşen gelire göre baktığımızda, bu yargıya katılanların yani Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine zarar verdiğini düşünenlerin kişi başına düşen gelirinin, zarar vermediğini

düşünenlerden daha az olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bu konu ekonomik durumu daha kötü olanı öncelikli olarak ilgilendiriyor denilebilir.

Suriyeli sığınmacılar Türkiye'nin ekonomisine zarar veriyor.

2.2.2. Suriyeli Sığınmacılar ve Güvenlik

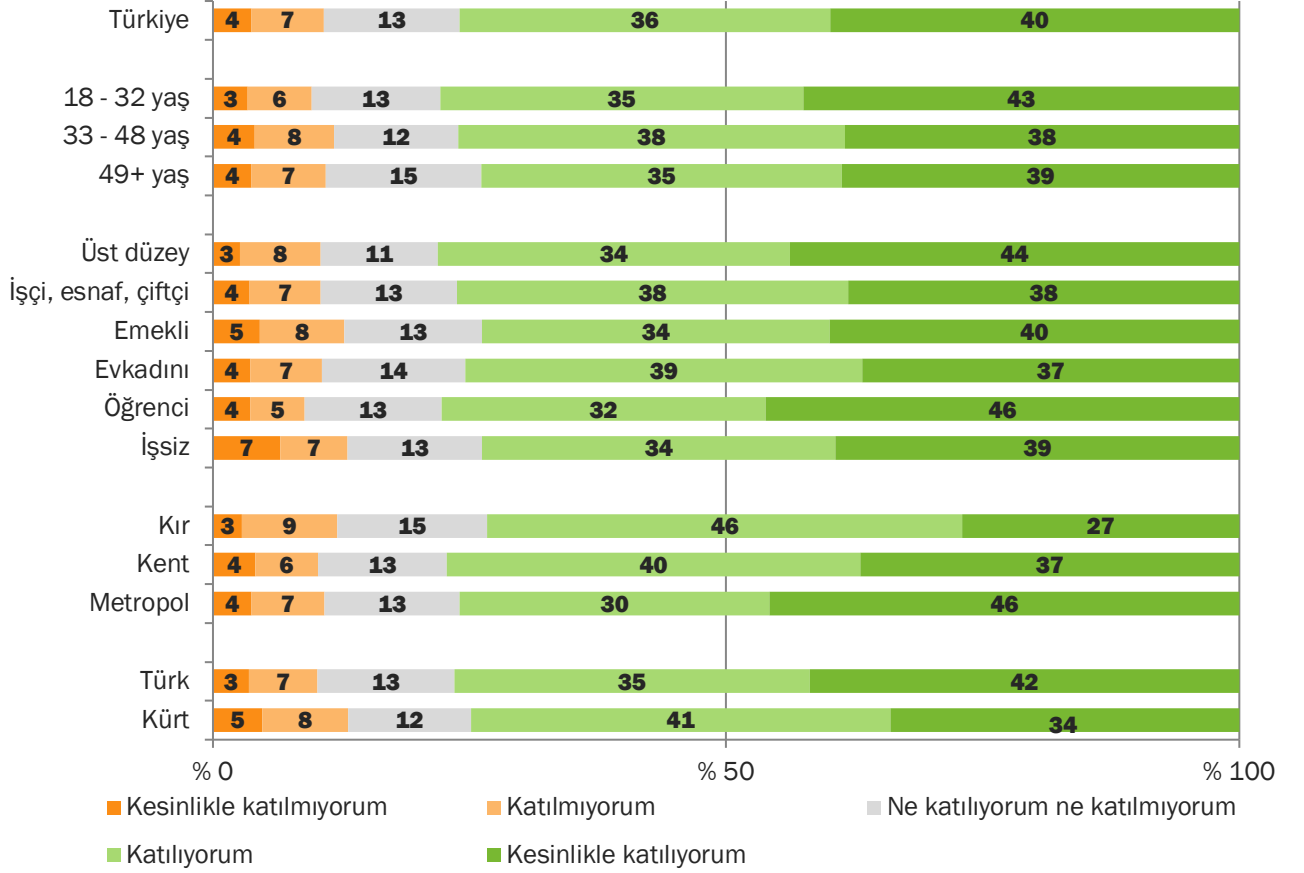
Görüştüğümüz kişilerin yüzde 76'sı Suriyeli sığınmacılar nedeniyle kentlerin daha güvensiz olduğunu düşünüyor. Yaş grupları arasında büyük bir fark olmasa da, 49 yaş ve üzerinde olanlar bu yargıya diğer yaş gruplarına nazaran daha az katılıyor. Çalışma durumlarına göre incelediğimizde üst düzey çalışanlar ve öğrenciler bu yargıya daha fazla katılırken, emekliler ve işsizler diğer gruplara nazaran daha düşük orana sahip. Yerleşim yerlerine göre incelediğimizde kentlerde yaşayanların bu yargıya katılma oranlarının kırsalda ve metropollerde yaşayanlara kıyasla daha yüksek olduğunu görüyoruz.

Daha da çarpıcı olan, bu yargıya katılanların oranının demografik farklılıklarda bile pek de değişmemesi. Bir başka ifadeyle Suriyeliler nedeniyle kentlerin daha güvensiz olduğunu düşünmek ne yaşa göre, ne eğitime göre, ne etnik kimliğine göre ne de nerede yaşadığına göre değişiyor.

Dolayısıyla ya bu algı Türkiye toplumunun zihnine yerleşmiş ya da gerçekten insanların hayatına temas eden Suriyeli sığınmacı kaynaklı bir güvensizlik olduğundan bahsedebiliriz. Her iki durum da ilgili kurumlar tarafından yönetilmeye ve düzeltilmeye muhtaç. Zira bu durum hiç yaşanmak istenmeyen toplumsal karışıklıklara neden olabilir.

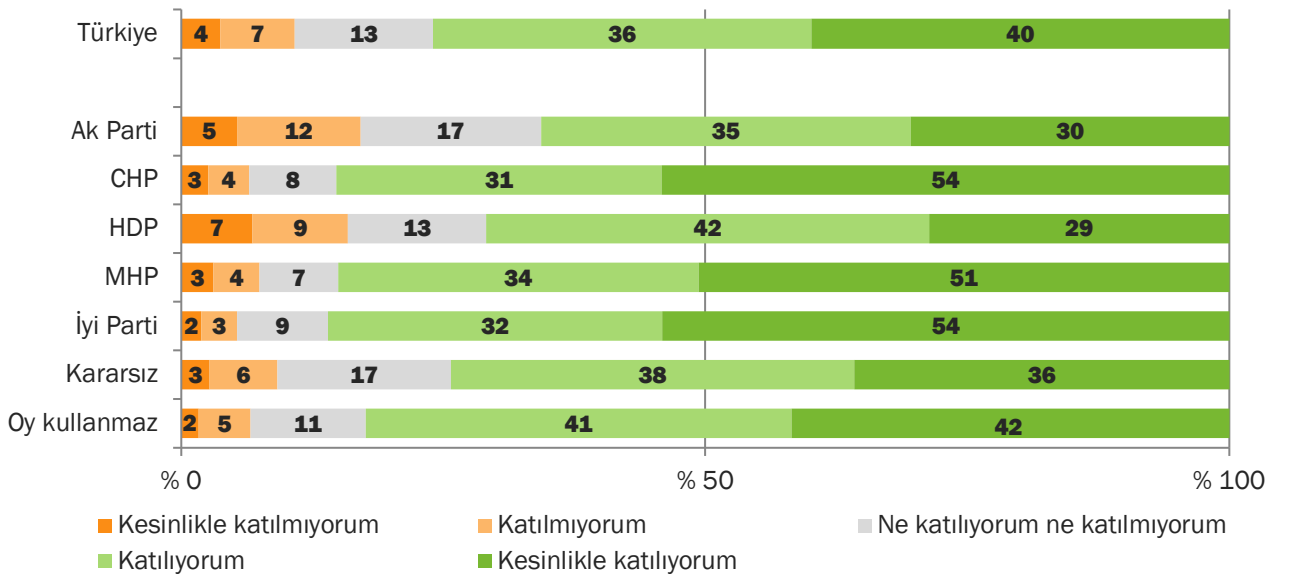

Suriyeli sığınmacılar nedeniyle kentler artık daha güvensiz oldu.

Siyasi tercihlere göre incelediğimizde ise Ak Parti seçmeninin, HDP seçmeninin ve kararsızların bu yargıya Türkiye ortalaması altında katıldığını görüyoruz. Diğer partilerin seçmenleri ve oy kullanmayacağını belirtenler ise Suriyeli sığınmacılar nedeniyle kentlerin daha güvensiz olduğunu düşünüyor. Ancak sonuçta tüm seçmenler güvensizlik hissine sahip.

Suriyeli sığınmacılar nedeniyle kentler artık daha güvensiz oldu.

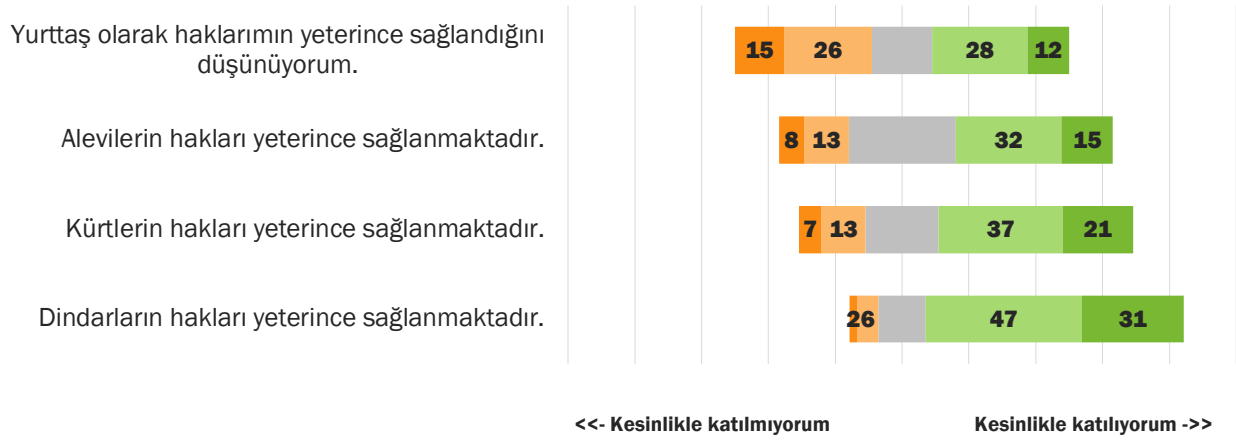

2.3. Haklara Bakış

Kutuplaşma temasının bir diğer alt başlığı ise haklara bakış. Bu alt başlıkta genel olarak yurttaş haklarının sağlanıp sağlanmadığına ve Türkiye toplumunda “öteki” olarak tanımlanan ya da tartışılan dindarların, Alevilerin ve Kürtlerin haklarına bakışa dair fikir edinmeye çalıştık.

Türkiye toplumunun yüzde 40’ı yurttaş olarak haklarının yeterince sağlandığını düşünürken, yüzde 41’i ise haklarının yeterince sağlanmadığını düşünüyor. Buna karşın Türkiye toplumunun yüzde 77’si dindarların, yüzde 58’i Kürtlerin, yüzde 47’si ise Alevilerin haklarının yeterince sağlandığını düşünüyor. Bir başka ifadeyle Türkiye toplumu kendisinin haklarının sağlanmadığını ama öteki olarak tanımlananların/tartışılanların haklarının büyük oranda sağlandığını düşündüğü şeklinde bir yorum yapabiliriz.

Haklara Bakış

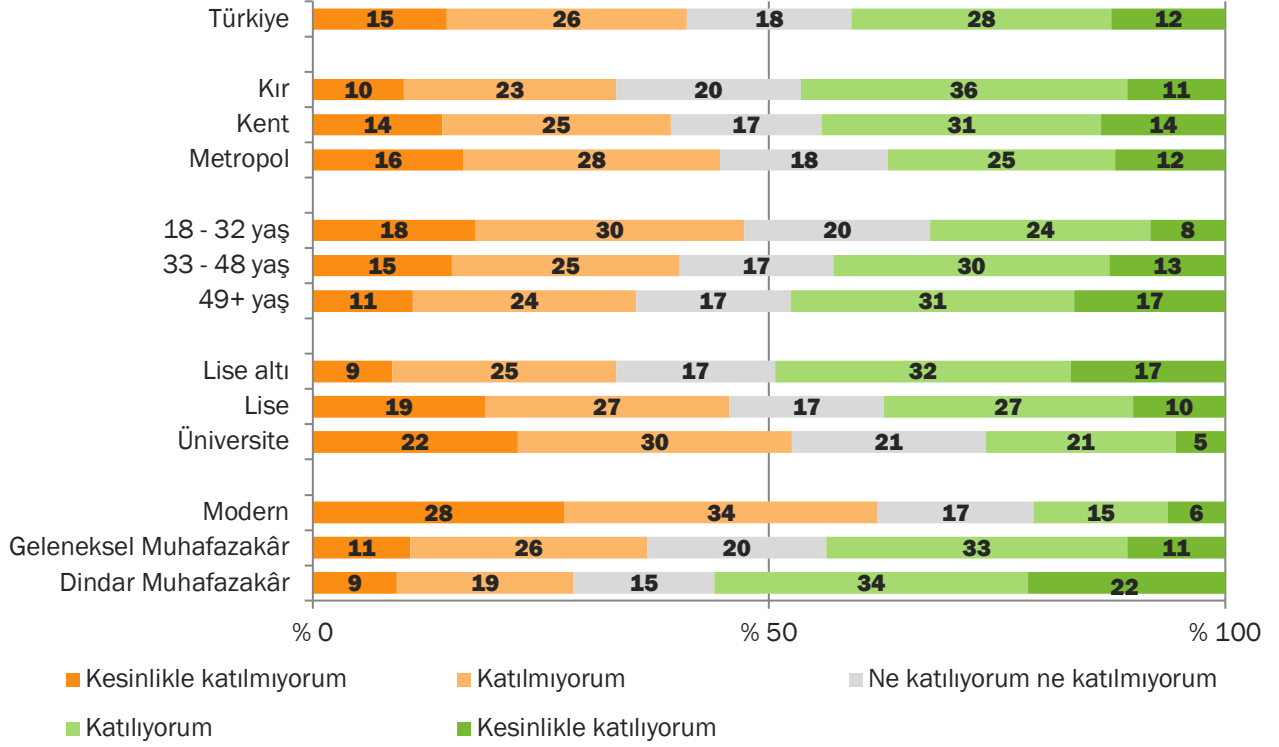
2.3.1. Yurttaş olarak haklar

Türkiye toplumunun yüzde 40’ı haklarının yeterince sağlandığını düşünürken, yüzde 41’i ise haklarının yeterince sağlanmadığını düşündüğünü belirtmiştik. Yerleşim yerine göre incelediğimizde, metropolde yaşayanlar bu yargıya en az katılan küme olarak karşımıza çıkıyor. Kırsalda ve kentte yaşayanlar sırasıyla yüzde 46 ve yüzde 45 ile Türkiye ortalaması üzerinde. 18-32 yaş arasındakiler yüzde 32 ile bu görüşe en az katılan grup olurken, 49 yaş üzerindekiiler yüzde 48 ile bu görüşe en fazla katılan grup olmuştur.

Eğitim arttıkça ve hayat tarzı modernleştikçe haklarının yeterince sağlandığını düşünenler azalıyor. Lise altı eğitimlilerde bu oran yüzde 49 iken, üniversite mezunlarında yüzde 26. Hayat tarzını Dindar Muhafazakâr olarak tanımlayanların bu yargıya katılma oranı yüzde 56 iken, Modern olarak tanımlayanların yüzde 21.

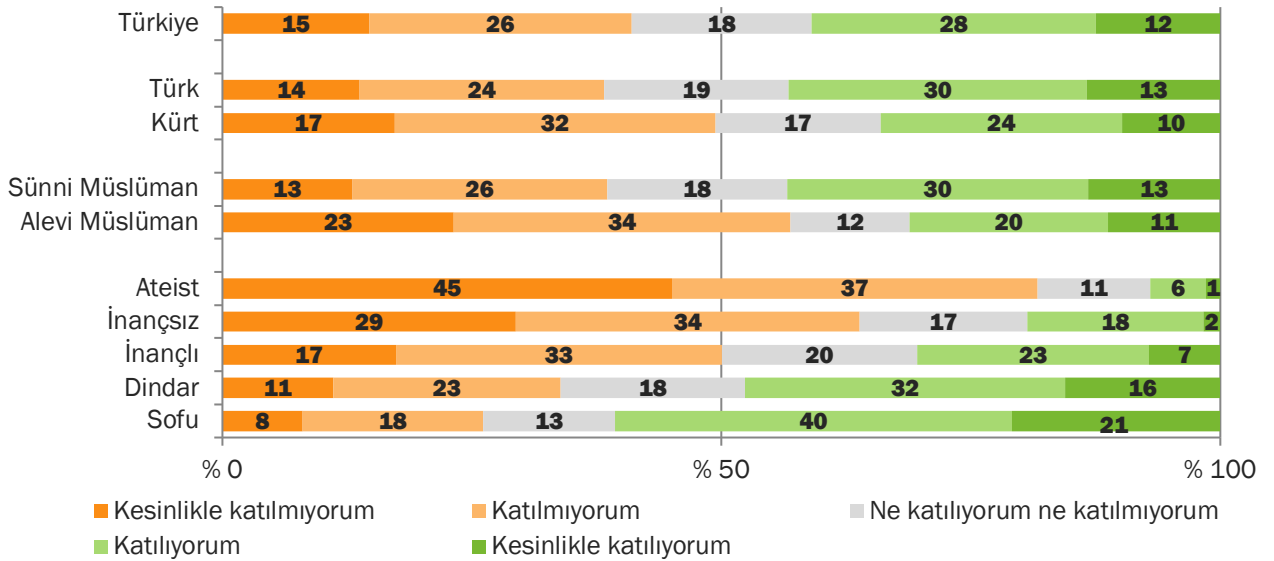

Yurttaş olarak haklarımın yeterince sağlandığını düşünüyorum.

Etnik köken, din/mezhep ve dindarlık seviyesi bu görüşe katılım oranını etkiliyor. Yurttaş olarak haklarının yeterince sağlandığını düşünen Türklerin oranı yüzde 43 iken, bu oran Kürtlerde yüzde 34. Aynı şekilde bu görüşün doğru olduğunu düşünen Sünnilerin oranı yüzde 43 iken, Alevilerin oranı yüzde 31. Bu oran sofularda yüzde 61 ile Türkiye ortalamasının üzerinde iken, ateistlerde yüzde 7 ile oldukça düşük.

Yurttaş olarak haklarımın yeterince sağlandığını düşünüyorum.

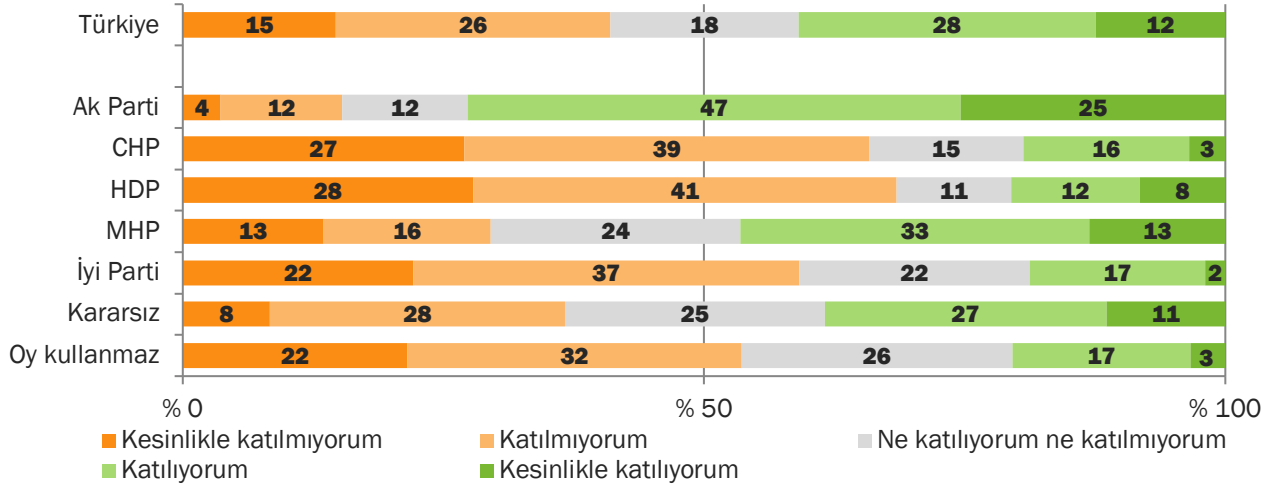

Siyasi tercihlere göre incelediğimizde Ak Parti seçmeninin yüzde 72'sinin bu görüşe katıldığını görüyoruz. Bu görüşün doğruluğuna en az katılanlar ise CHP'liler, HDP'liler İyi Partili'ler ve

oy kullanmayacağını belirtenler. Siyasi tercihlere göre bu yargıya en az katılanlar ise İyi Parti seçmenleri.

Yurttaş olarak haklarının yeterince sağlandığını düşünüyorum.

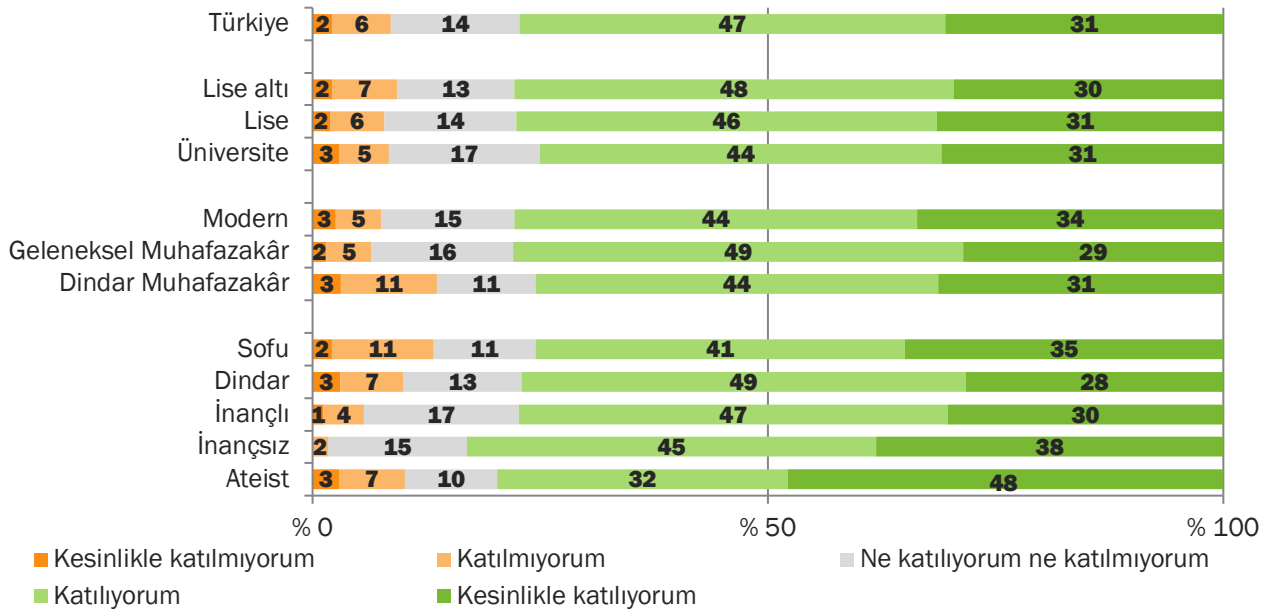

Dolayısıyla gençler, metropolde yaşayanlar, üniversite eğitilmişler, ateistler, Aleviler, Kürtler, Modernler, CHP, İyi Parti ve HDP seçmenleri yurttaş olarak haklarının yeterince sağlanmadığı fikrini en çok taşıyan demografik kümeler.

2.3.2. Dindarların hakları

Türkiye toplumunun yüzde 78'i "Dindarların hakları yeterince sağlanmaktadır." görüşüne katılıyor. Eğitim seviyesinin artması ve hayat tarzının modernleşmesi bu yargının doğruluğuna dair görüşleri pek etkilemiyor. Kendilerini ateist ve inançsız olarak tanımlayanlar, diğer kümelere nazaran bu görüşe biraz daha fazla katılsa da dindarların haklarının yeterince sağlandığı fikrine katılım da demografiye göre pek değişmiyor.

Dindarların hakları yeterince sağlanmaktadır.

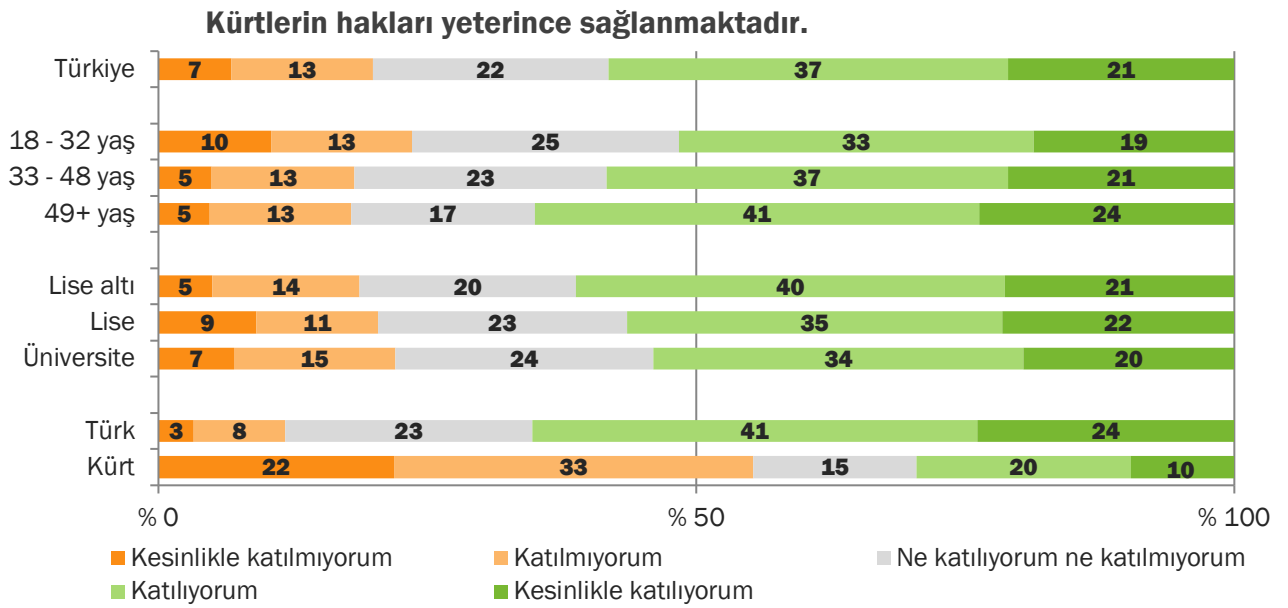

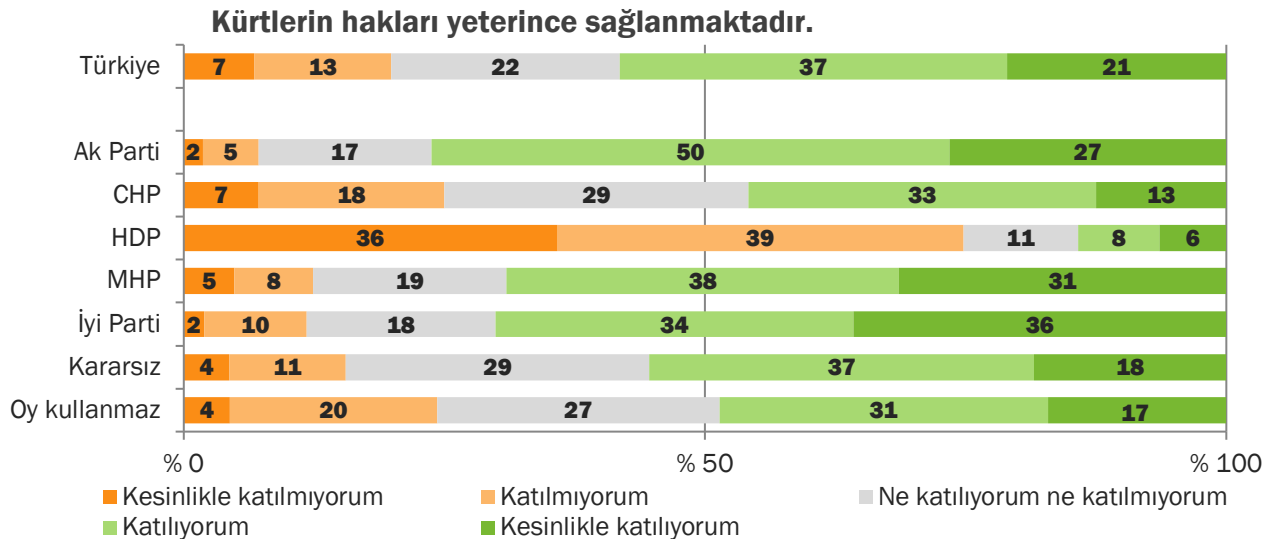
2.3.3. Kürtlerin hakları

Türkiye toplumunun yüzde 58'i "Kürtlerin hakları yeterince sağlanmaktadır." görüşüne katılıyor. Yaş arttıkça bu görüşün doğruluğunu savunanlar da artıyor: 18-32 yaş arasındakilerin yüzde 52'si bu görüşün doğru olduğunu düşünürken, 49 yaş üzerindekielerde bu oran yüzde 65.

Eğitim seviyesi arttıkça Kürtlerin haklarının yeterince sağlandığını düşünenler azalıyor. Lise altı eğitimlilerin yüzde 61'i bu görüşe katılırken, üniversite mezunlarının yüzde 54'ü bu görüşe katılıyor. Kürtlerin sadece yüzde 30'u kendi haklarının yeterince sağlandığını düşünürken, Türklerde bu oran yüzde 65. Üstelik eğitim arttıkça bu görüşte olanların azalması, Türklerin daha eğitilmiş, Kürtlerin daha eğitimsiz grupta nispeten daha fazla yer almalarından kaynaklanmıyor. Türkler arasında da, Kürtler arasında da eğitim arttıkça Kürtlerin haklarının yeterince sağlandığı görüşü azalıyor.

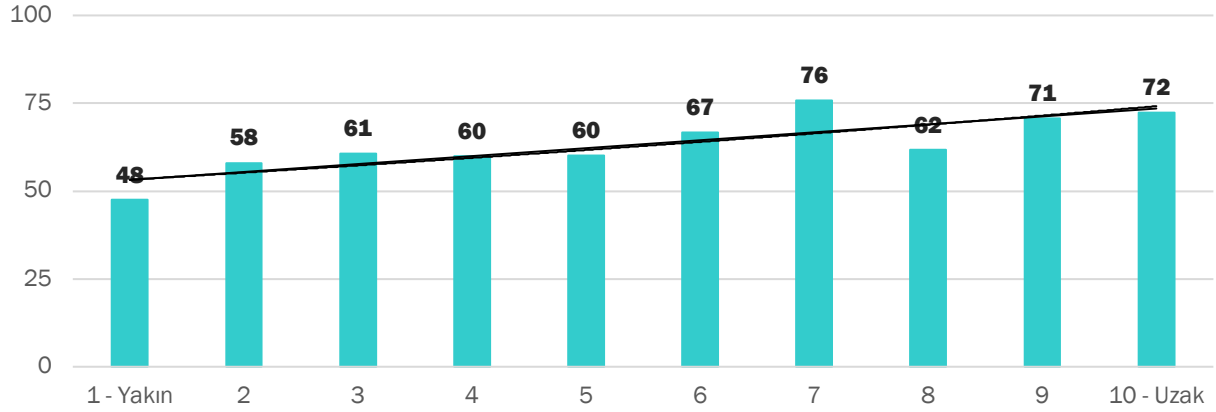

Siyasi tercihlere göre incelediğimizde Ak Partili'lerin, MHP'lilerin ve İyi Partili'lerin bu görüşe Türkiye ortalamasından daha fazla katıldığını görüyoruz. Tahmin edileceği gibi HDP'liler yüzde 15 ile bu görüşü en az destekleyen parti tabanı. CHP'lilerde ise bu oran yüzde 46.

Bu soruyu, bu ayki tema kapsamında sorduğumuz mesafe sorularıyla birlikte analiz ettiğimiz aşağıdaki tablo “Kürtlerin hakları yeterince sağlanmaktadır” yargısına katılanların ve kesinlikle katılanların toplamının, Kürtlere karşı hissedilen mesafeye göre değişimini gösteriyor. Kısacası, Kürtlere karşı hissedilen mesafe arttıkça, kişiler kendilerini daha uzak hissettikçe Kürtlerin haklarının yeterince sağlandığı fikrine daha fazla katılıyorlar diyebiliriz.

Kürtlerin hakları yeterince sağlanmaktadır. / Katılanların oranı

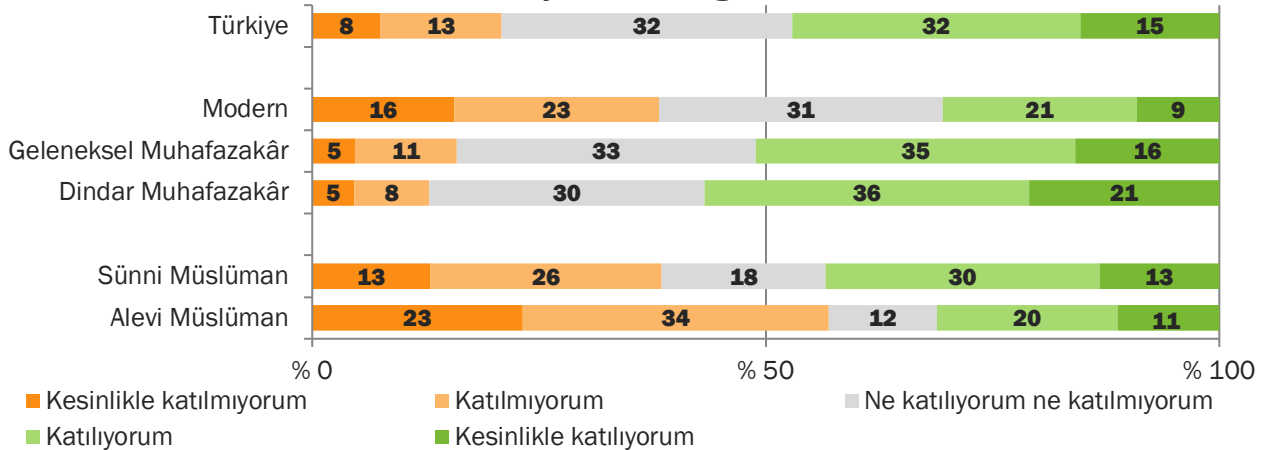

2.3.4. Alevilerin hakları

“Alevilerin hakları yeterince sağlanmaktadır.” görüşüne ise Türkiye toplumunun yüzde 47’si katılıyor. Hayat tarzı modernleştikçe bu görüşe katılanların oranı da azalıyor. Kendilerini Dindar Muhafazakâr olarak tanımlayanlarda bu oran yüzde 57 iken, Modern olarak tanımlayanlarda yüzde 30.

Alevilerin haklarına bakışı belirleyen temel etken ise kişilerin mezhebi: Sünnilerin yüzde 43’ü Alevilerin haklarının yeterince sağlandığını düşünürken, Alevilerde bu oran yüzde 31. Kürtlerin hakları konusunda olduğu gibi Alevi hakları konusunda da hakkın birincil muhatabı olan Aleviler, haklarının sağlandığını en az düşünenler. Bir başka ifadeyle Kürtlerin haklarının yeterince sağlandığı en az Kürtler, Alevilerin haklarının yeterince sağlandığını da en az Aleviler düşünüyor.

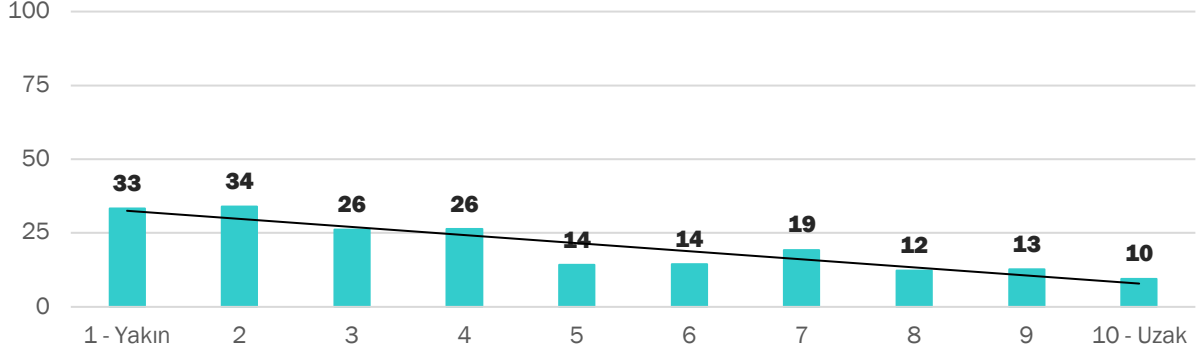
Alevilerin hakları yeterince sağlanmaktadır.

Alevilerin haklarına bakışı yine mesafe sorusu ile birlikte ele aldığımızda bu sefer “Alevilerin hakları yeterince sağlanmaktadır” yargısına katılmayanların ve kesinlikle katılmayanların oranının, Alevilere karşı hissedilen mesafe azaldıkça arttığını görüyoruz.

Alevilerin hakları yeterince sağlanmaktadır. / Katılmayanların oranı

2.4. Tolerans / Hoşgörü

Bu kapsamda sorduğumuz bir başka soru seti ise dini, etnik ve mezhepsel toleransa dairdi. Görüştüğümüz kişilere “damadım/gelinim farklı dinden olabilir”, “damadım/gelinim farklı mezhepten olabilir” ve “damadım/gelinim farklı etnik kökenden olabilir” yargılarını verip bu yargılara katılıp katılmadıklarını sorduk.

Türkiye toplumunun yüzde 64’ü damadının/gelinin farklı etnik kökenden olabileceği yargısına katılırken, yüzde 63’ü farklı mezhepten olabileceği, yüzde 46’sı ise farklı dinden olabileceği yargısına katılıyor. Dolayısıyla din farklılığının mezhep ve etnik farklılıktan daha az hoş görüldüğünü; yine de din farklılığında bile bu durumu hoş görenlerin hoş görmeyenlerden fazla olduğunu; etnik ve mezhepsel farklılığı hoş görenlerin de hoş görmeyenlerin üç katından daha fazla olduğunu belirtmemiz gerekiyor.

Tolerans / Hoşgörü

<<- Kesinlikle katılmıyorum

Kesinlikle katılıyorum ->>

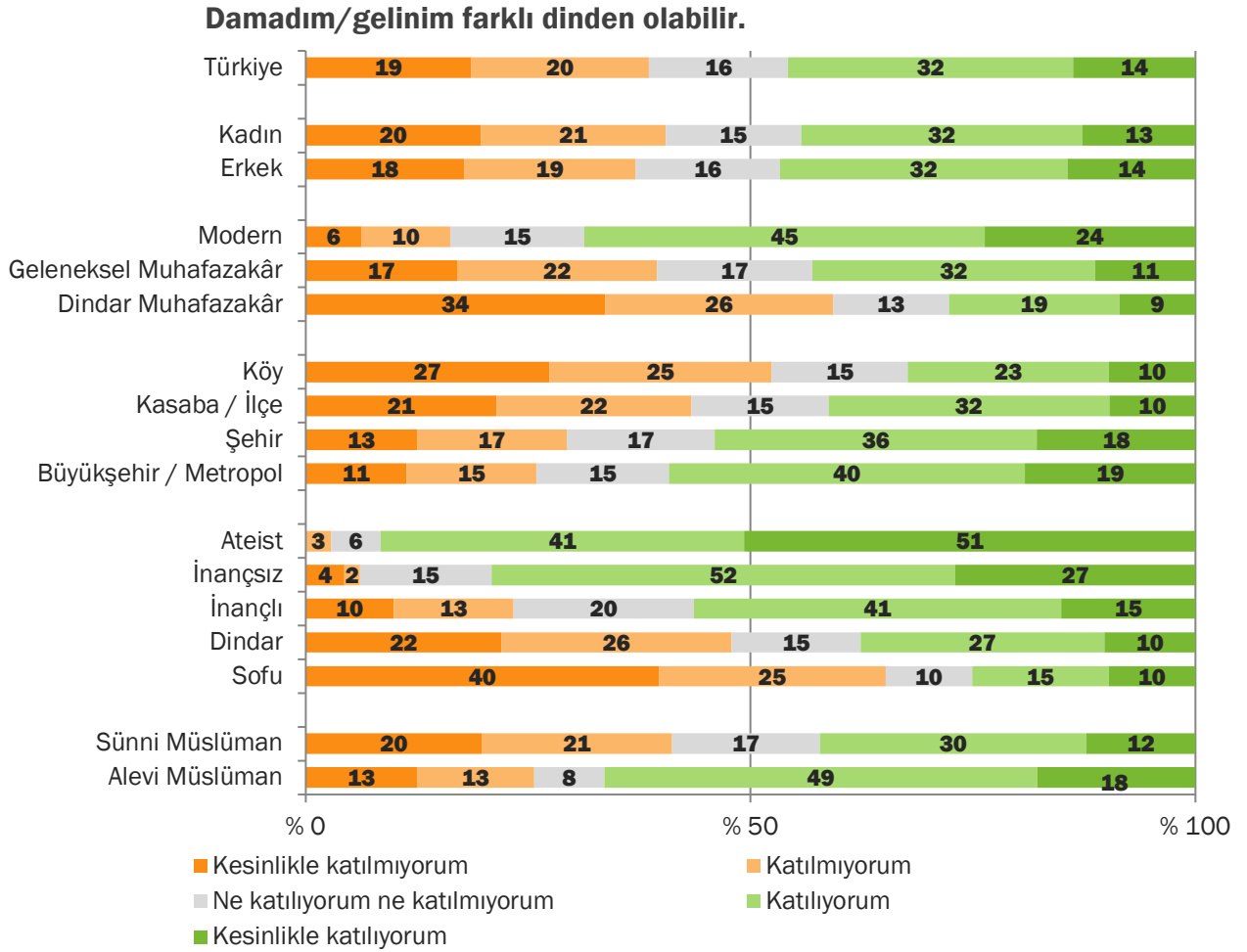
2.4.1. Din farklılığı

Bu alt başlıkta Türkiye toplumu en az “farklı din” ile ilgili olan yargıya katılıyor. Türkiye toplumunun neredeyse yarısı “Damadım/gelinim farklı dinden olabilir” görüşüne katılıyor.

Modernleşen hayat tarzı ve azalan dindarlık seviyesi bu görüşe katılım oranını da artırıyor. Kendilerini Dindar Muhafazakâr olarak tanımlayanların yüzde 28’i damadının/gelinin farklı dinden olabileceğini söylerken, kendilerini Modern olarak tanımlayanlarda bu oran yüzde 69. Sofularda yüzde 25 olan bu oran, ateistlerde yüzde 92’ye yükseliyor.

Görüştüğümüz kişilerin büyüdüğü yerin de bu görüşü etkileyen diğer bir faktör olduğunu görüyoruz. Şehirleşme arttıkça farklı dinden birinin aile fertleri olabileceği düşüncesi de artıyor. Köyde büyüyenlerin yüzde 33’ü bu görüşe katılırken, büyükşehirdekiler büyüyenlerde bu oran yüzde 59.

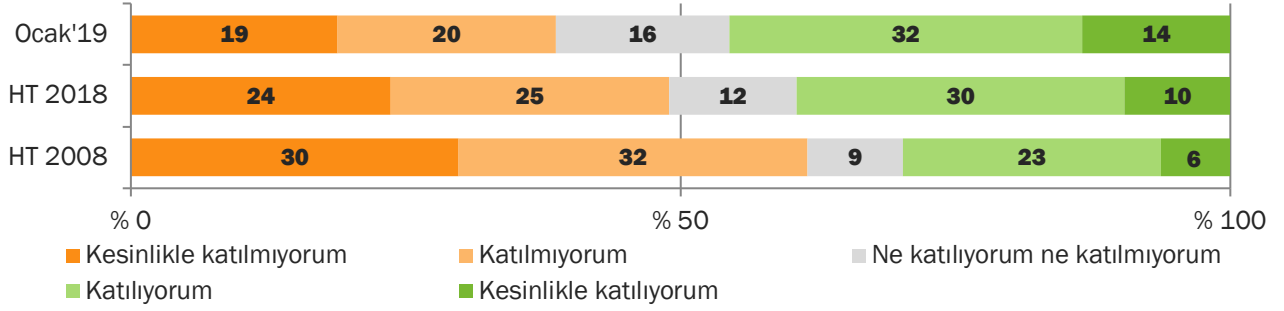
Alevilerin yüzde 67’si farklı dinden damatları/gelinleri olabileceğini söylerken, bu oran Sünnilerde yüzde 42.

Bu soruya verilen cevapları, 10 yıl önce ve geçen yıl aynı soruyu sorduğumuzda aldığımız cevaplarla kıyaslayınca Türkiye toplumunun bu konuda hoşgörü kazandığını söyleyebiliriz. Zira 2008 yılında “damadım/gelinim farklı dinden olabilir” yargısına görüştüğümüz kişilerin sadece yüzde 29’u katılmıyordu.

Damadım/gelinim farklı dinden olabilir.

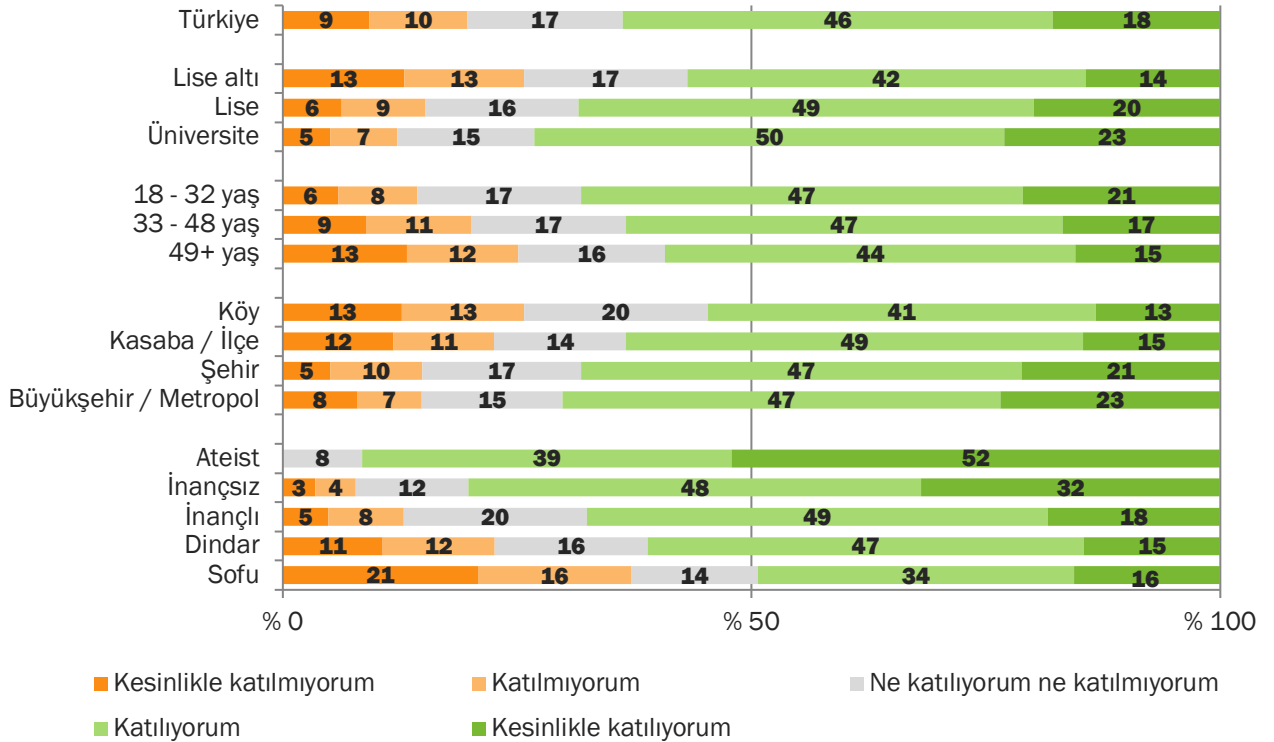
2.4.2. Etnik köken farklılığı

Türkiye toplumunun yüzde 64'ü "Damadım/gelinim farklı etnik kökenden olabilir." görüşüne katılıyor. Eğitim seviyesi arttıkça farklı etnik kökenden damadının/gelininin olabileceğini düşünenler de artıyor. Lise altı eğitimlilerin yüzde 56'sı bu görüşe katılırken, üniversite mezunlarında bu oran yüzde 73.

Ateistlerde bu görüşe katılmayan kimse yok. Katılanların oranı ise yüzde 91. Sofulara baktığımızda ise her 2 sofudan 1'i farklı etnik kökenden damadı/gelini olabileceğini söylüyor.

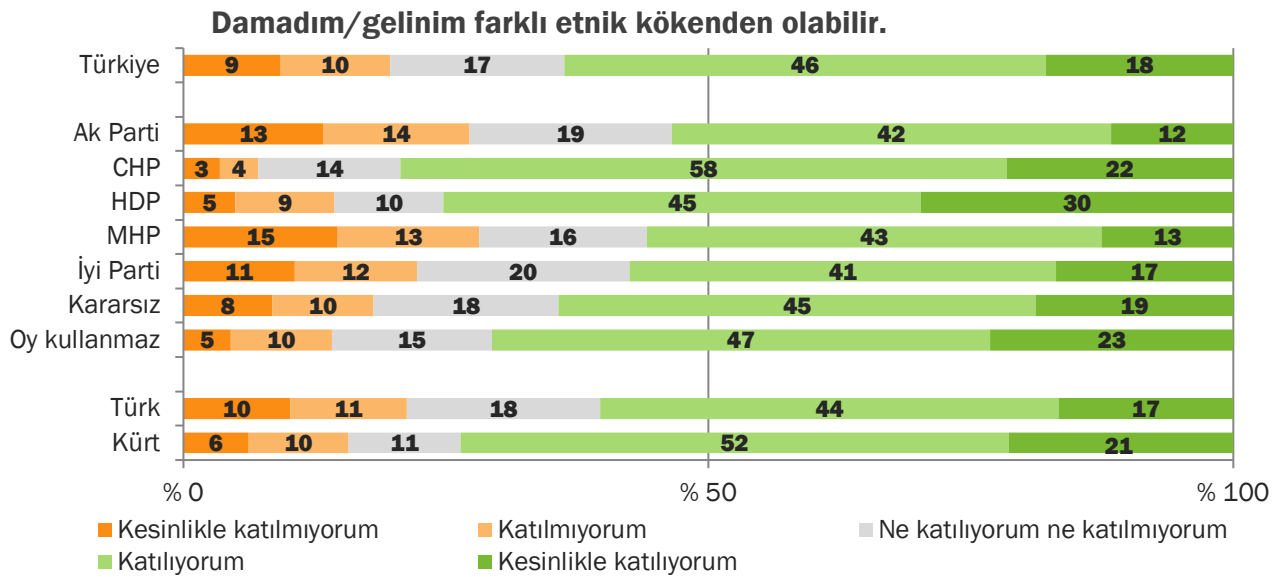
Dindarlık seviyesi arttıkça, kişilerin büyüdüğü yer geliştikçe, yaş azaldıkça ve eğitim arttıkça bu yargıya katılanların oranı kademe kademe artıyor.

Damadım/gelinim farklı etnik kökenden olabilir.

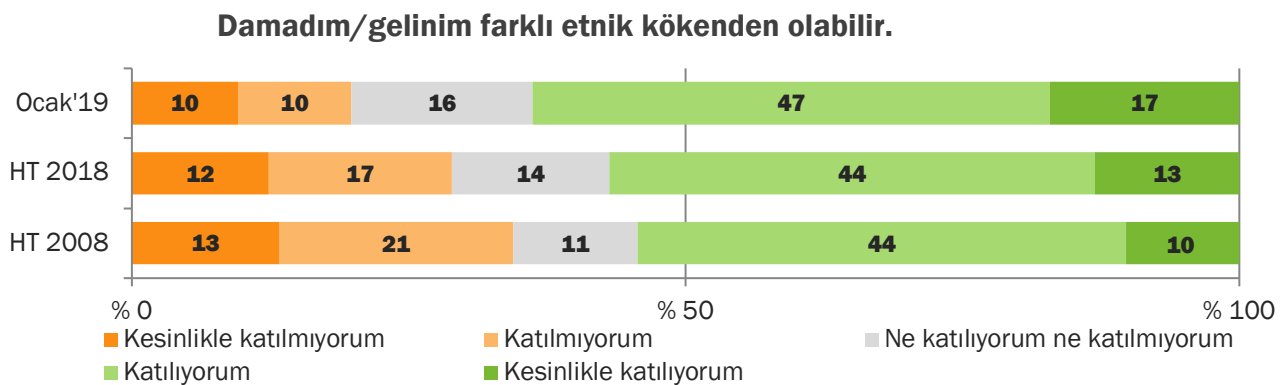

Siyasi parti tercihlerine göre incelediğimizde bu görüşe en fazla katılanların CHP'liler ve ardından HDP'liler olduğunu görüyoruz: Her 5 CHP'linin 4'ü ve her 4 HDP'linin 3'ü farklı etnik

kökenden damadı/gelini olabileceğini söylüyor. Bu görüşe en az katılan parti tabanı ise yüzde 54 ile Ak Parti seçmeni. Kürtler bu yargıya Türklerden daha fazla katılıyor.

Bu soruya verilen cevapları yine 10 yıl önceki cevaplar ile kıyaslayınca bu konudaki hoşgörünün de arttığını görüyoruz.

2.4.3. Mezhep farklılığı

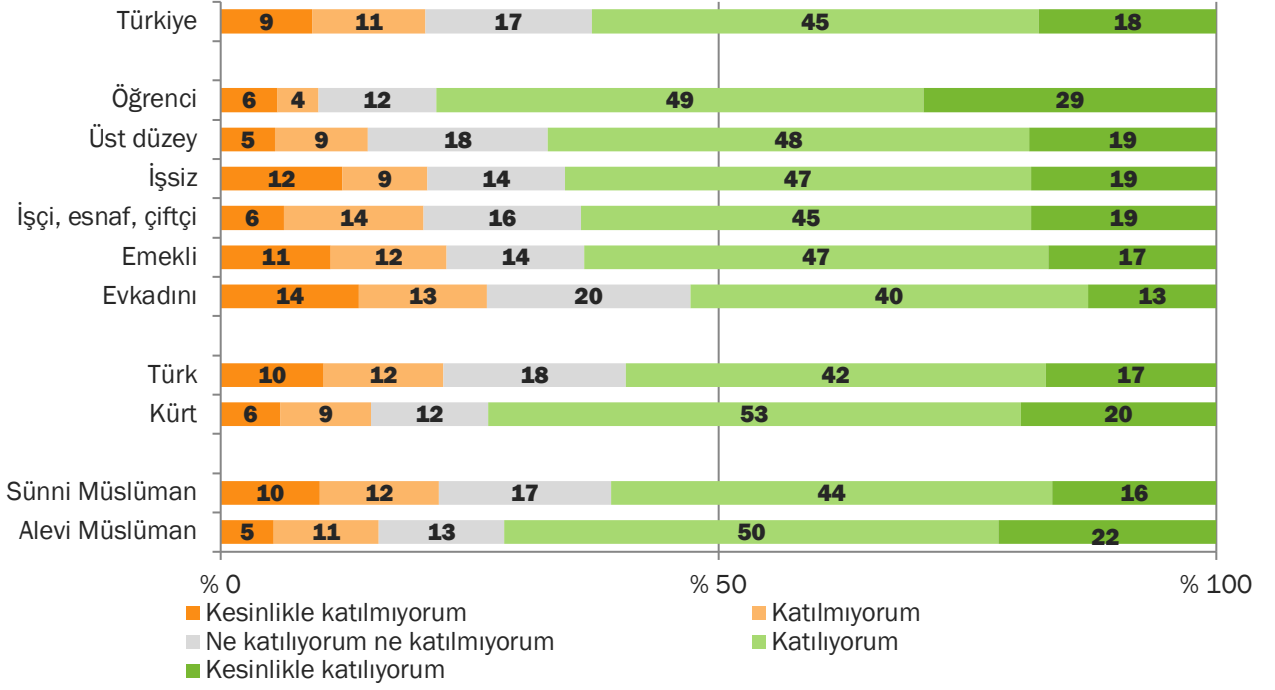
Mezhepsel farklılığa olan toleransı ölçmek için sorduğumuz “Damadım/gelinim farklı mezhepten olabilir” bu konudaki son yargımızdı. Türkiye toplumunun yüzde 63’ü “Damadım/gelinim görüşüne katılıyor.

Çalışma durumuna göre incelediğimizde ev kadınlarının yüzde 53 ile bu yargıya en az katılan; öğrencilerin ise yüzde 78 ile bu yargıya en çok katılan çalışma durumu kümesi olduğunu görüyoruz. Bu bile Türkiye’nin içinden geçtiği dönüşümün önemli bir göstergesi.

Kürtler Türklere göre, Aleviler Sünnilere göre bu görüşe daha fazla katılıyor. Türklerin yüzde 59’u bu görüşe katılırken, Kürtlerin yüzde 63’ü; Sünnilerin yüzde 60’ı bu görüşe katılırken, Alevilerin yüzde 72’si bu görüşe katılıyor. Diğer bir ifadeyle, Aleviler farklı mezhebe Sünnilere kıyasla daha açıktır.

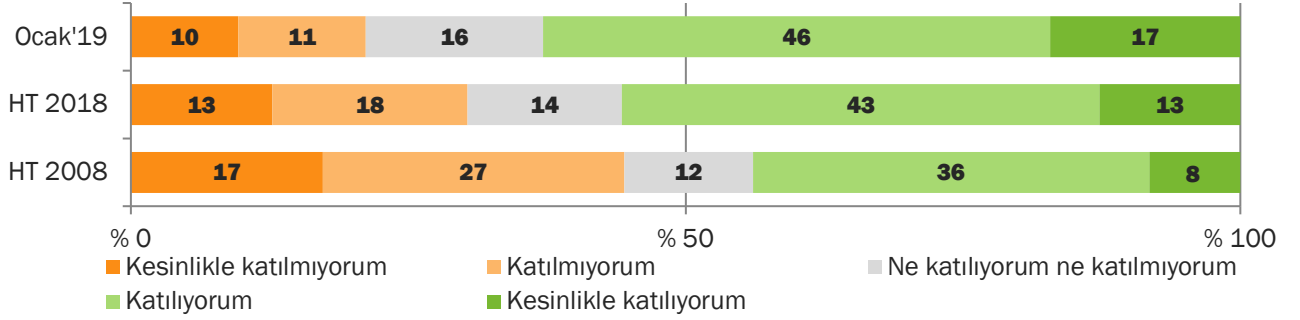

Damadım/gelinim farklı mezhepten olabilir.

Son olarak bu soruya 10 yıl önce verilen cevaplarla bu yargıyı kıyaslayınca, bu konuda da Türkiye toplumunun hoşgörüsünün arttığını görüyoruz.

Damadım/gelinim farklı mezhepten olabilir.

2.5. Toplumsal Cinsiyet

Türkiye toplumunun kutuplaşma noktalarını anlayabilmek için hazırladığımız bu temada görüştüğümüz kişilere “kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır” ve “bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikâh şarttır” yargılarını verip bu yargılara katılıp katılmadıklarını sorduk.

Her 4 kişiden 3’ü bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikâhın şart olduğunu, toplumun yüzde 54’ü ise kadının çalışmak için eşinden izin alması gerektiğini düşünüyor.

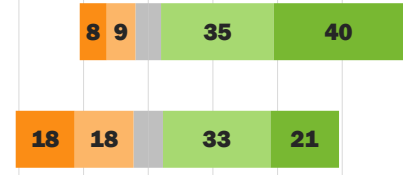
Toplumsal Cinsiyet

Bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikah şarttır.

Kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır.

<<- Kesinlikle katılmıyorum

Kesinlikle katılıyorum ->>

2.5.1. Kadın çalışmak için eşinden izin almalı mı?

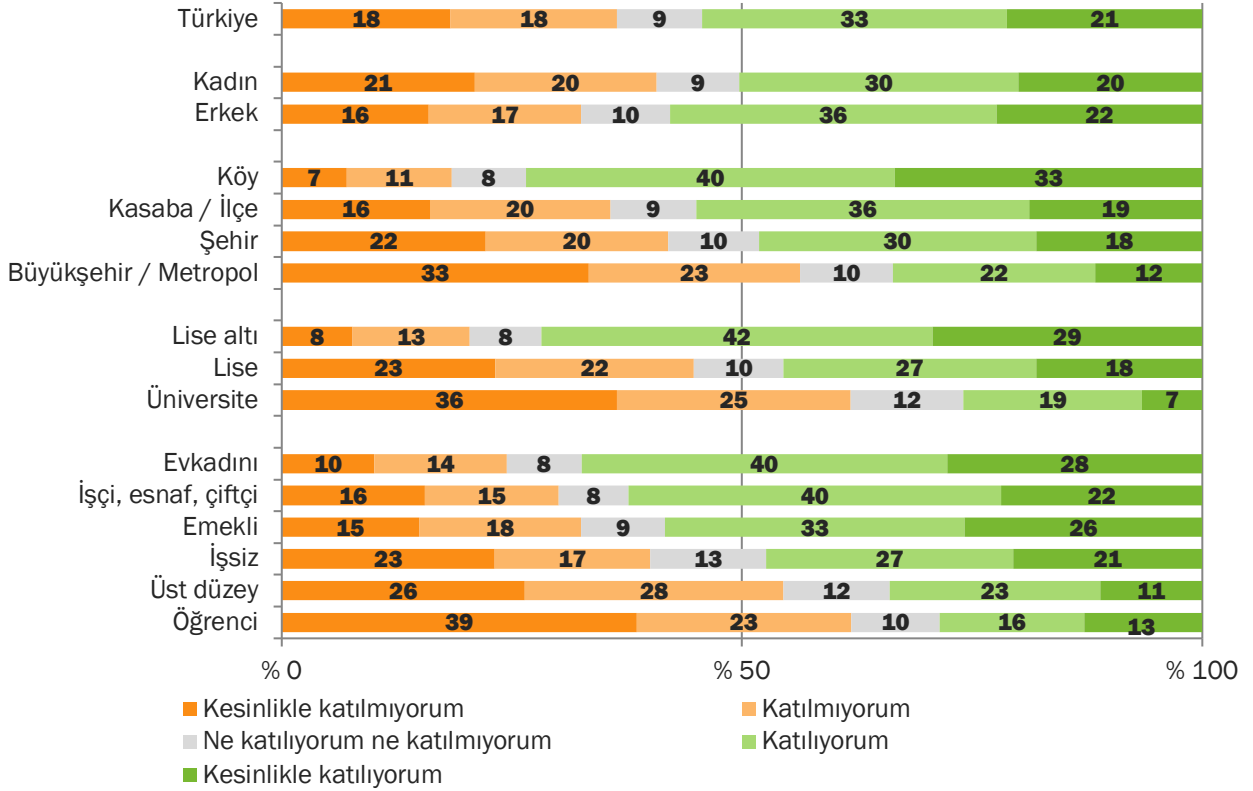
Kadınların çalışmak için eşlerinden izin alması gerektiği görüşüne Türkiye toplumunun yüzde 54'ü katılıyor. Erkeklerin yüzde 58'i bu görüşe katılırken, bu oran kadınlarda yüzde 50. Diğer bir deyişle her 2 kadından 1'i kadının çalışmak için eşinin onayını alması gerektiğini düşünüyor.

Eğitim durumuna göre incelediğimizde üniversite mezunları bu görüşe diğer eğitim seviyelerinde olanlara kıyasla daha az katılıyor. Üniversite mezunlarının yüzde 26'sı bu görüşü desteklerken, bu oran lise altı eğitimlilerde yüzde 71. Aynı şekilde üst düzey çalışanlar ve öğrenciler de izin alma gereğine diğer çalışma durumlarında olanlara oranla daha az katılan kesimler.

Şehirlileşme azaldıkça kadının çalışmak için eşinden izin alması gerektiğini düşünenler de artıyor. Aşağıdaki grafiği incelediğimizde büyükşehirde büyüyenlerin yüzde 34'ü bu görüşe katılırken, bu oran köyde büyüyenlerde yüzde 73-ki bu oran Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde. Türkiye toplumunun son dönemde hızla metropollüleştiğini düşündüğümüzde, bu toplumsal dönüşümün diğer toplumsal konularda ne tür değişikliklere yol açabileceği görülebilir.

Kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır.

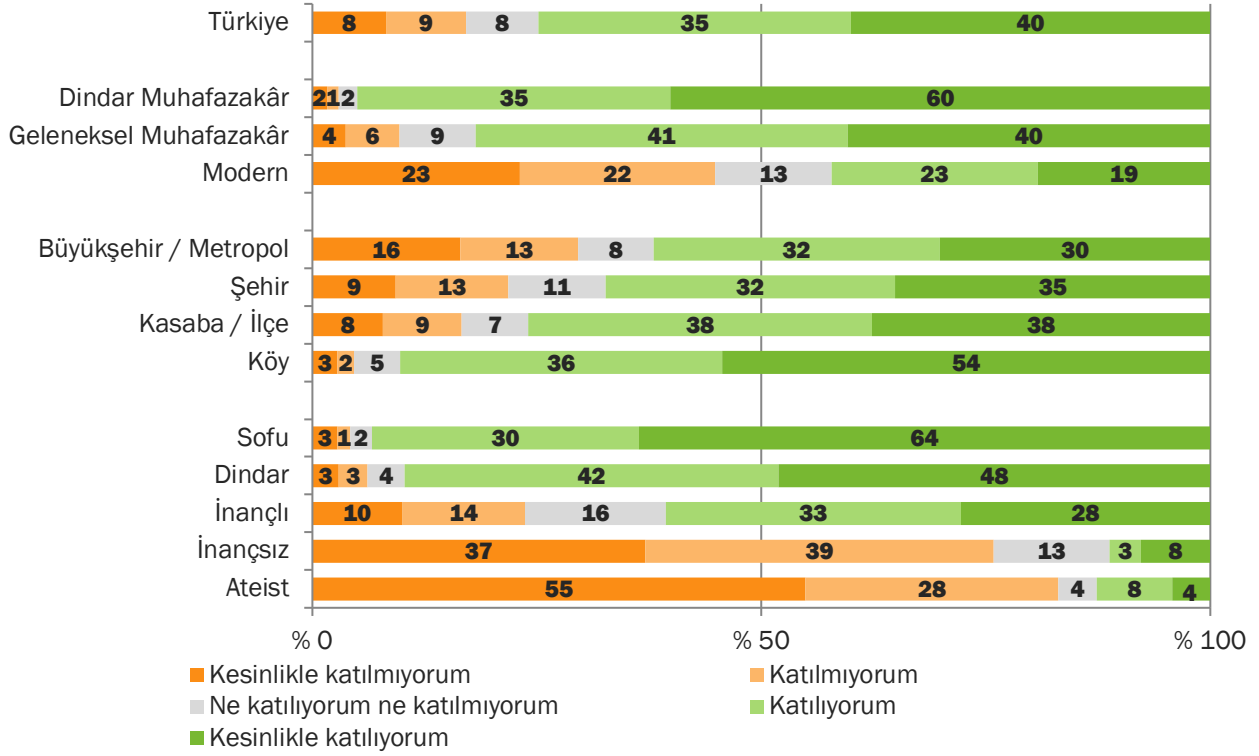
2.5.2. Erkekle kadının birlikte yaşaması için dini nikah şart mı?

“Bir erkekle kadının birlikte yaşamaları için dini nikâh şarttır.” görüşüne Türkiye toplumunun yüzde 75’i katılıyor.

Hayat tarzını Modern olarak tanımlayanlar diğer hayat tarzı kümelerine kıyasla bu görüşe daha az katılıyor. Dikkat çekici olan, bu yargıya katılma oranlarının hayat tarzına göre büyük farklılıklar göstermesi. Dindar Muhafazakârların yüzde 95’i bu yargıya katılırken, Modernlerin yüzde 42’si bu yargıya katılıyor.

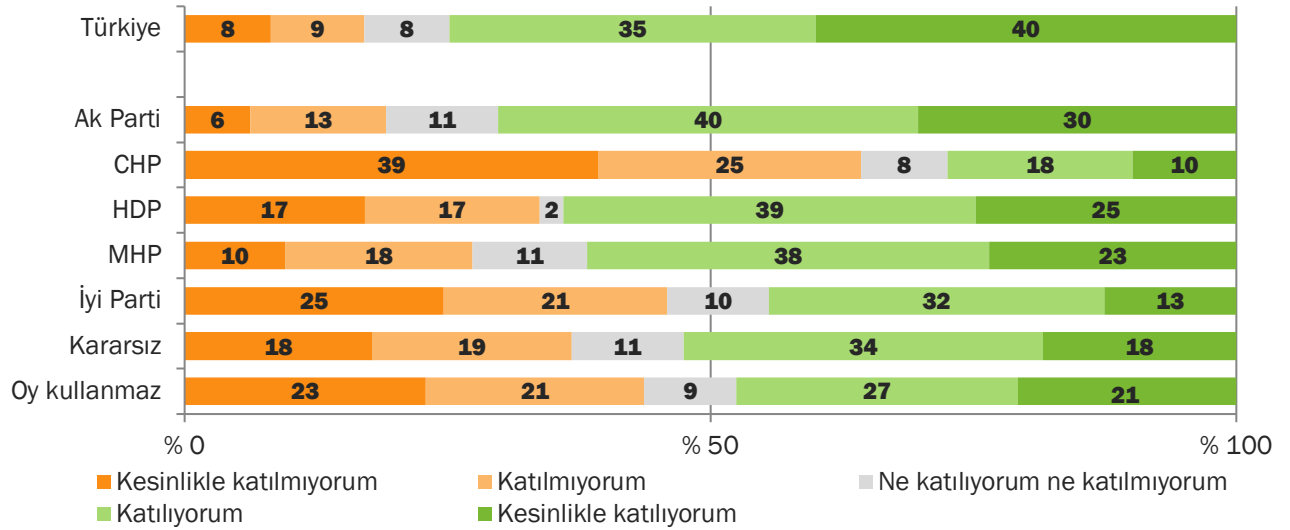
Benzer durumu dindarlık seviyesinde de görüyoruz. Dindarlık seviyesi sofu olanların yüzde 94’ü, dindar olanların yüzde 90’ı bu yargıya katılırken inançsızların yüzde 11’i, ateistlerin de yüzde 12’si bu yargıya katılıyor.

Bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikah şarttır.

Siyasi tercihlere göre incelediğimizde bu görüşe en az katılan seçmenin CHP'li seçmenler olduğunu görüyoruz. Ak Parti'lilerin, HDP'lilerin, MHP'lilerin ve kararsızların yarısından fazlası bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikâhın şart olduğunu düşünüyor. HDP seçmenlerinin önemli bir kısmının dindar olduğunu ve kırsalda yaşadığını tekrar hatırlatmak isteriz.

Bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikah şarttır.

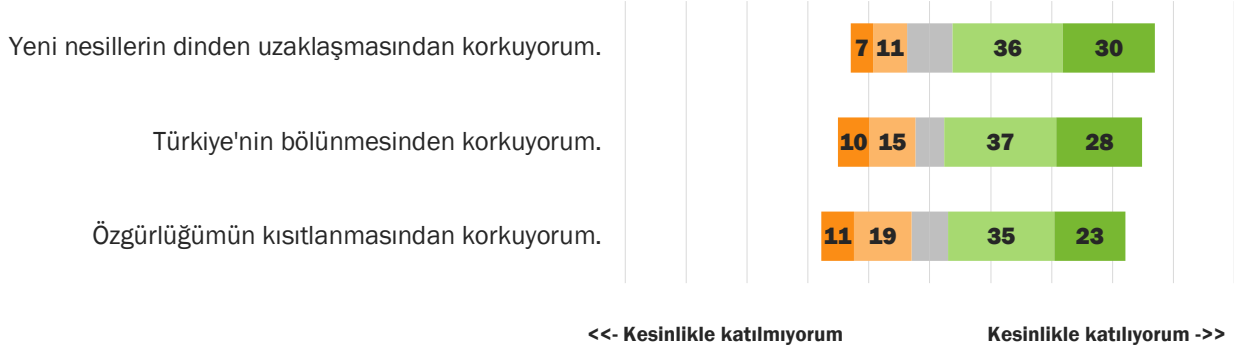

2.6. Korkular

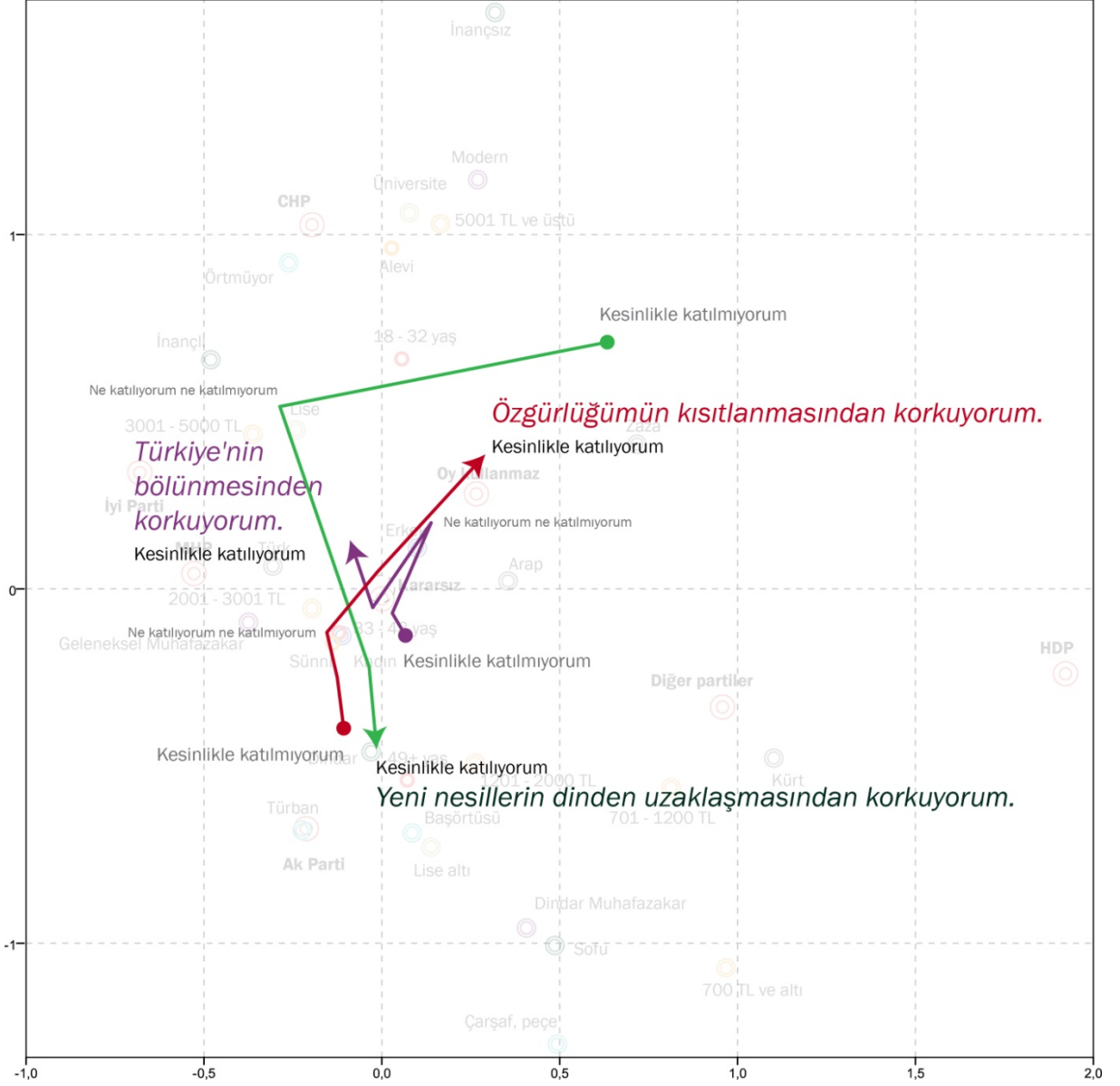
Kutuplaşma konusunda bir diğer önemli konu ise korkularımız. Daha doğrusu toplumun farklı kümelerinin korkularının birbirine benzeyip benzememesi. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere “yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından”, “Türkiye’nin bölünmesinden” ve “Özgürlüğünün kısıtlanmasından” korkanların oranı neredeyse birbirine denk.

Korkular

Her bir yargıyı tek tek analiz etmeden önce aşağıda çoklu mütekabiliyet analizi sonucunda oluşturduğumuz toplumsal doku haritasında korkuların konumlarını inceleyelim. Görseldeki düşey eksen sosyo-ekonomik gelişmişlik, yatay eksen de Türklük-Kürtlük eksenini olarak düşünebiliriz. Bu bilgiyle hareket ederek ilk önce şu tespitte bulunabiliriz;

- ✓ Türkiye ortalamasından bakınca korkuların oranları birbirine yakın olmakla birlikte toplumun farklı kümelerinin farklı korkuları var.
- ✓ “Yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından korkuyorum” yargısına katılmayanlar daha genç, daha eğitilmiş bir küme iken, bu korkunun derecesi arttıkça daha yaşlı, daha az eğitilmiş, daha dindar bir küme görüyoruz.
- ✓ Bunun tam tersini de “Özgürlüğümün kısıtlanmasından korkuyorum” yargısında görüyoruz. Bu sefer “kesinlikle katılmayanlar” sosyo-ekonomik olarak daha aşağıda iken, özgürlüğün kısıtlanmasından korkma derecesi arttıkça sosyo-ekonomik seviye de yükseliyor.
- ✓ Dolayısıyla özgürlüğünün kısıtlanmasından korkanlar ile yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından korkanlar büyük oranda toplumun farklı kümeleri.
- ✓ Türkiye’nin bölünmesinden korkanlar ise diğer iki yargıya göre daha az salınım gösteriyor. Bu da, demografik farklılıkların bu yargıya katılıp katılmamayı pek de etkilemediğini gösteriyor.

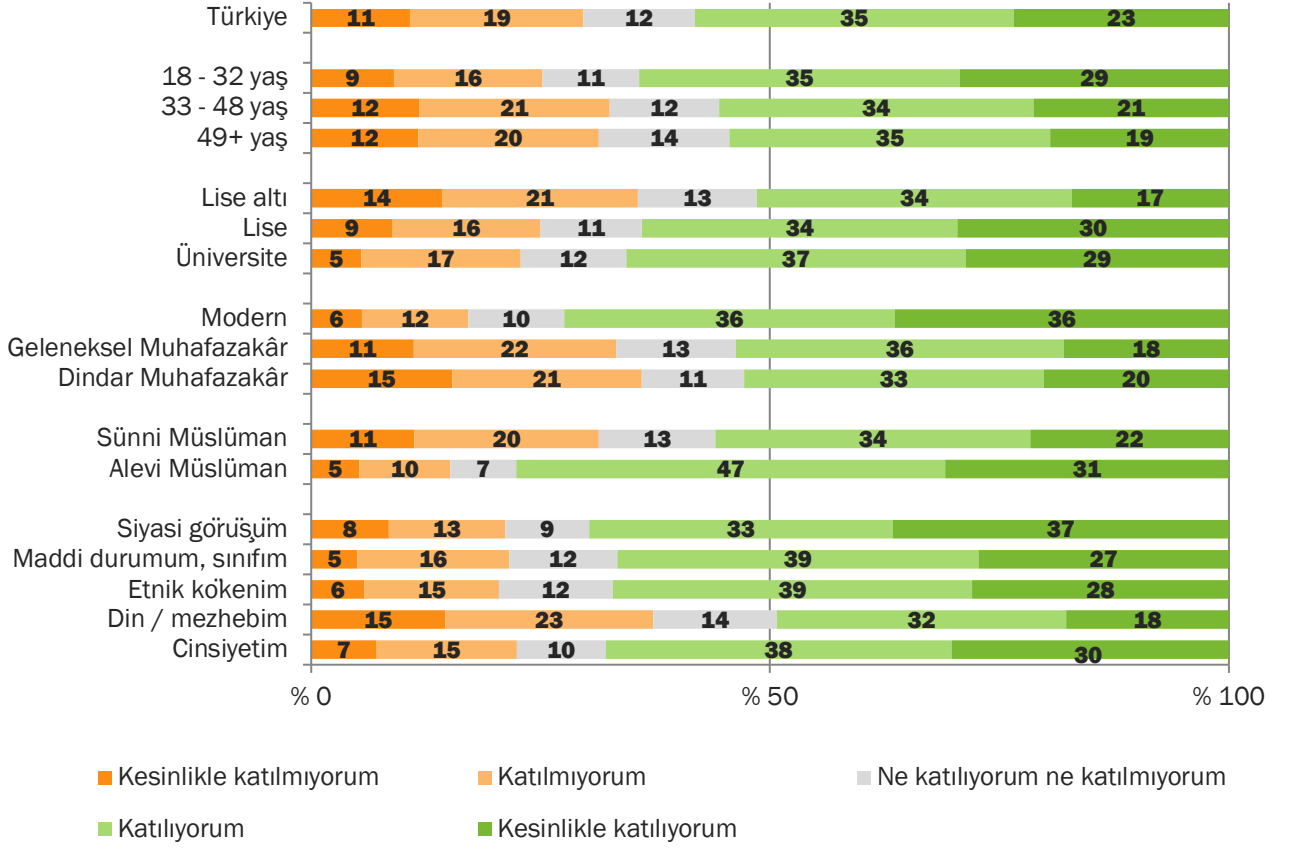
2.6.1. Özgürlüğün kısıtlanmasından korkma

Türkiye toplumunun yüzde 58'i özgürlüğünün kısıtlanmasından korkuyor. Diğer görüşlerde belirttiğimiz gibi eğitim seviyesi arttıkça ve hayat tarzı modernleştikçe bu görüşe katılanlar da artıyor. Din/mezhebe göre incelediğimizde Alevilerin Sünnilere oranla özgürlüklerinin kısıtlanmasından daha fazla korktuğunu görüyoruz.

"Sizin için hangi kimliğiniz en önemlidir?" sorusuna "Din/mezhebim" cevabını verenler özgürlüğünün kısıtlanmasından en az korkanlar olarak karşımıza çıkıyor.

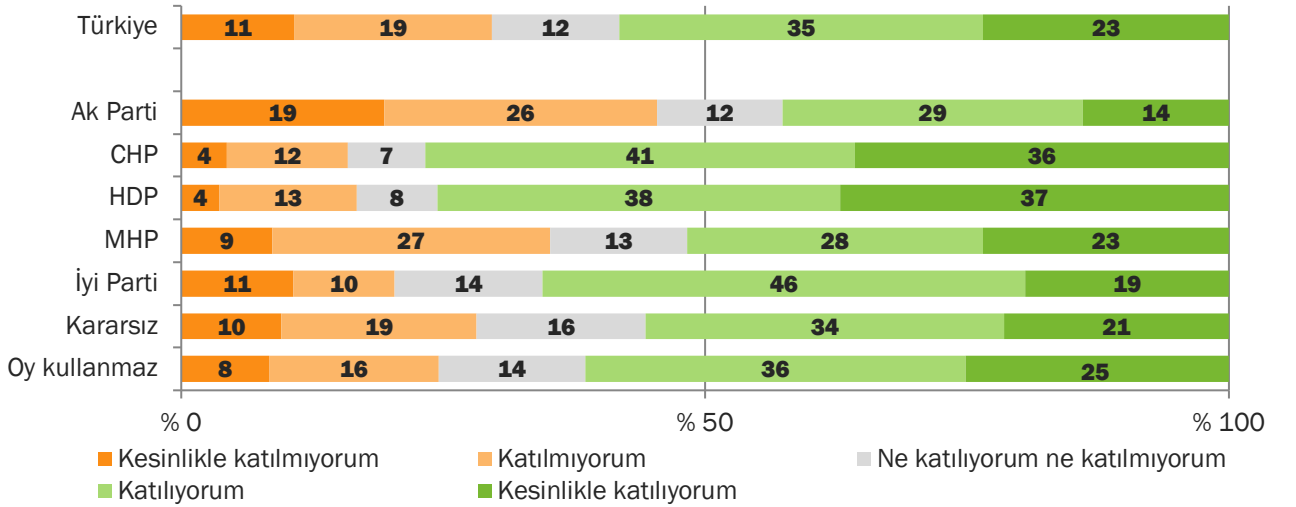

Özgürlüğümün kısıtlanmasından korkuyorum.

Siyasi parti tercihlerine göre baktığımızda ise CHP'lilerin ve HDP'lilerin diğer partilere oranla özgürlükleri konusunda daha kaygılı olduklarını görüyoruz.

Özgürlüğümün kısıtlanmasından korkuyorum.

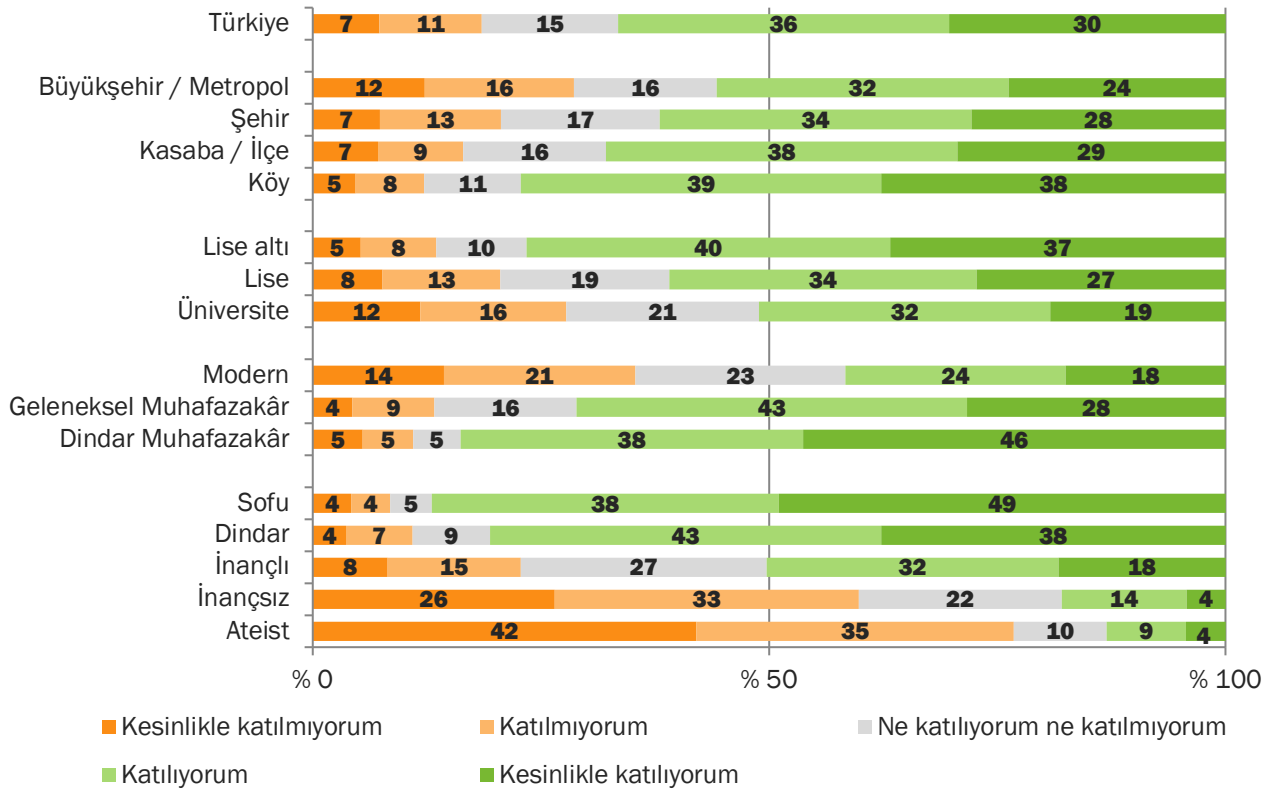
2.6.2. Yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından korkma

Türkiye toplumunun yüzde 66'sının yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından korktuğunu bu bölümün başında belirtmiştik. Büyükşehirlerde büyüyenlerin Türkiye genelinin altında bir oranda bu yargıya katılırken, köyde büyüyenlerin yüzde 77'si bu görüşe katılıyor. Aynı şekilde lise altı eğitimlilerin yüzde 77'si bu görüşe katılırken bu oran üniversite mezunlarında yüzde 51.

Hayat tarzını Muhafazakâr olarak tanımlayanların bu görüşe katılma oranı Modern kesime göre daha yüksek. Dindarlık seviyesi arttıkça bu görüşe katılanların arttığını görüyoruz. Sofuların yüzde 87'si yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından korktuğunu belirtirken bu oran ateistler ve inançsızlarda oldukça düşük.

Bu bölümün başındaki tespitimizi yeniden hatırlatalım. Türkiye toplumunun ortaklaştığı korkusu olduğu gibi bazı korkularda da farklılaşıyor. Özgürlüğün kısıtlanmasından korkmak daha modernlere, daha gençlere, daha eğitimlilere biraz daha az ait bir korku iken, yeni nesillerin dinden uzaklaşması daha muhafazakârlara, daha yaşlılara, daha az eğitimlilere biraz daha fazla ait bir korku.

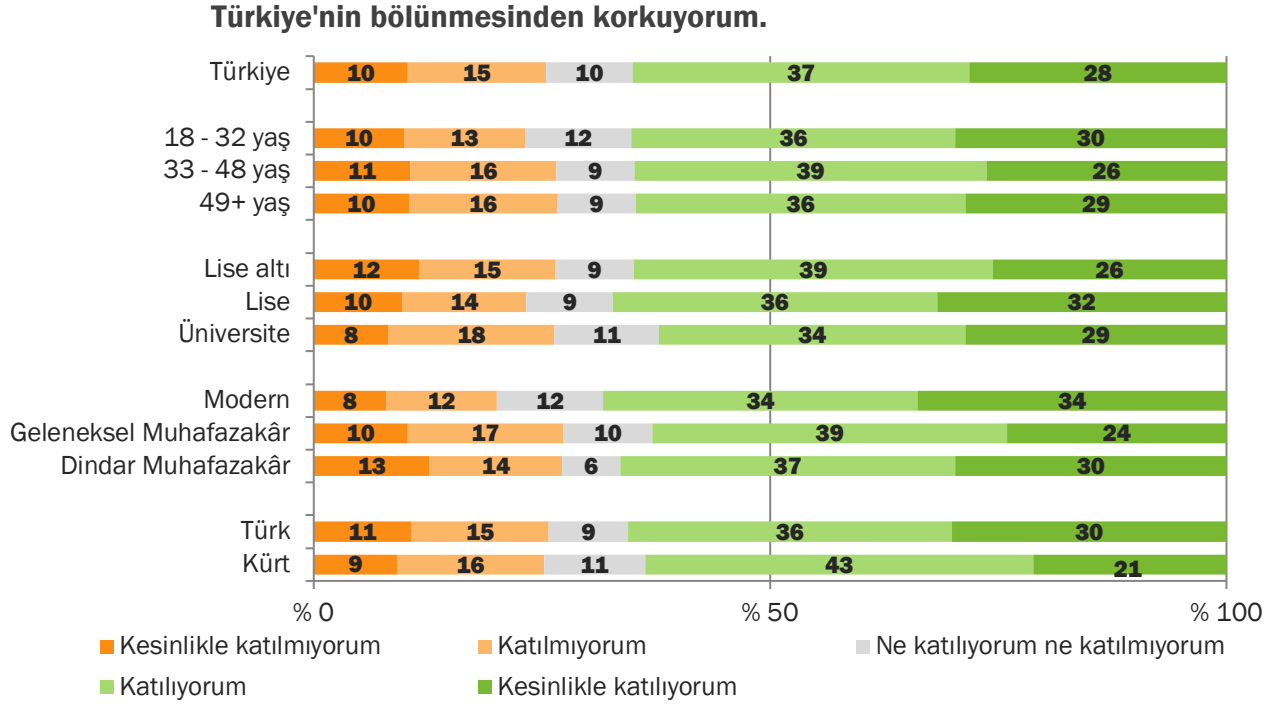
Yeni nesillerin dinden uzaklaşmasından korkuyorum.

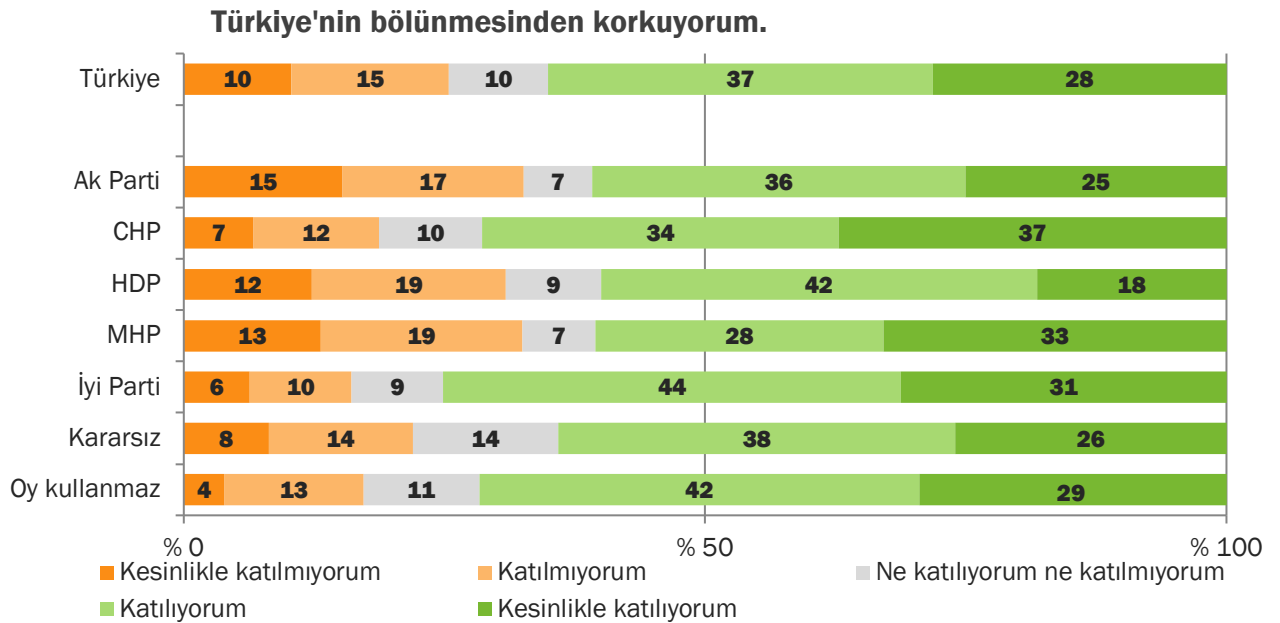

2.6.3. Türkiye'nin bölünmesinden korkma

Türkiye toplumunun yüzde 65'i Türkiye'nin bölünmesinden korkuyor. Bu yargıda da demografik kümelerle göre kayda değer farklılık görmüyoruz. Tüm demografi gruplarında bu görüşe katılanların oranı yüzde 50'nin üzerinde.

Siyasi parti tercihlerine göre incelediğimizde ise İyi Parti'lilerin, CHP'lilerin ve kararsızların diğer partililere oranla Türkiye'nin bölünmesinden daha fazla korktuklarını söyleyebiliriz.

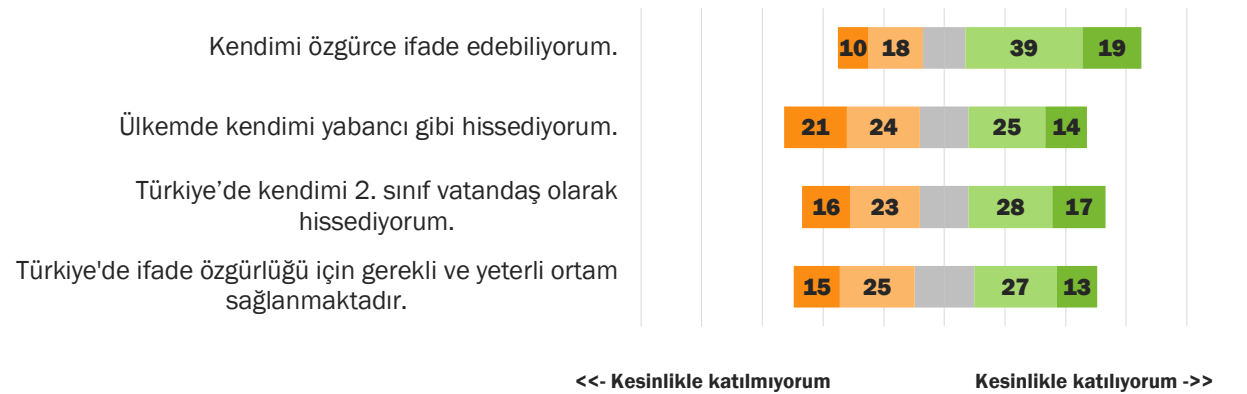

2.7. Özgürlük – Eşitlik Algısı

Kutuplaşma konusunda sorduğumuz bir diğer set soru ise özgürlük algısı ile ilgiliydi. Görüştüğümüz kişilere “kendimi özgürce ifade edebiliyorum”, “Türkiye’de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır”, “ülkemde kendimi yabancı gibi hissediyorum” ve “Türkiye’de kendimi 2.sınıf vatandaş olarak hissediyorum” yargılarını verip bu yargılara katılıp katılmadıklarını sorduk.

Türkiye toplumunun yüzde 58’i, kendimi özgürce ifade edebiliyorum yargısına katılırken, yüzde 40 Türkiye’de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır yargısına katıldı.

Özgürlük - Eşitlik Algısı

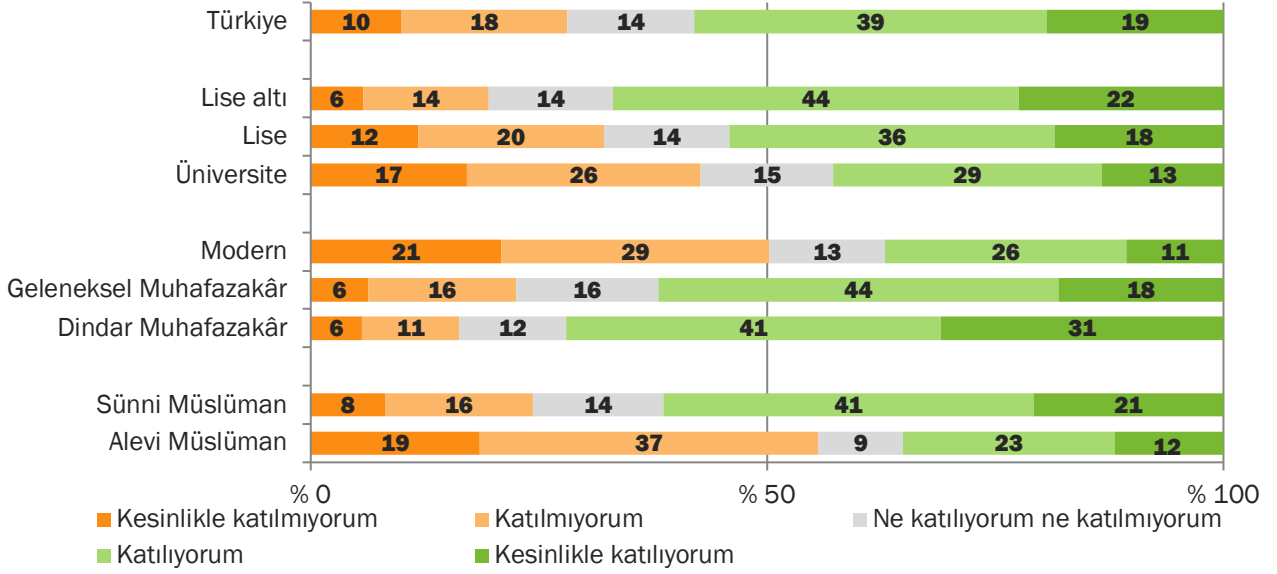
2.7.1. Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.

Türkiye toplumunun yüzde 58’i kendilerini özgürce ifade edebildiğini belirtirken, yüzde 28’i kendilerini özgürce ifade edemediklerini belirtmiş. Eğitim düzeyi arttıkça ve hayat tarzı modernleştikçe bu görüşe katılanların oranı azalıyor. Üniversite mezunlarında bu oran yüzde 32 iken, lise altı eğitimlilerde yüzde 66’ya yükseliyor. Hayat tarzını Muhafazakâr olarak ifade edenler de Modernlere oranla kendilerini daha özgür ifade eden küme.

Bu konuda bir diğer dikkat çekici bulgu da mezhep farklılığı ile bu yargı arasındaki ilişki. Sünniler Alevilere kıyasla kendilerini daha özgür ifade ediyor. Sünnilerin yüzde 62’si bu görüşe katılırken, bu oran Alevilerde yüzde 32.

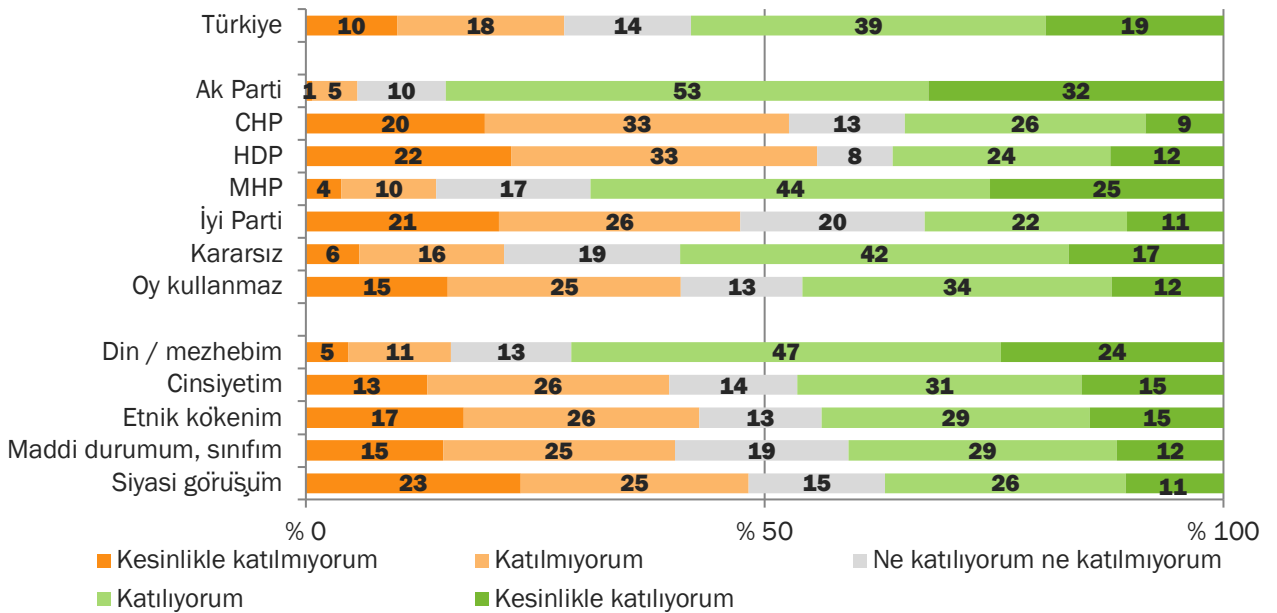
Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.

Siyasi parti tercihlerine göre incelediğimizde ise Ak Parti'lilerin kendilerini diğer parti tabanlarına göre daha özgürce ifade ettiklerini görüyoruz. Yüzde 85 orana sahip olan Ak Partililer Türkiye genelinin de oldukça üzerinde bir orana sahip. CHP'liler, HDP'liler ve İyi Parti'liler ise bu görüşe en az katılan partililer olmuş.

“Sizin için hangi kimliğiniz en önemlidir?” sorusuna “Din/”mezhebim” cevabını verenler bu görüşe diğer kimliklerden daha fazla katılıyor. “Siyasi görüşüm” cevabını verenler ise bu görüşün doğruluğuna en az katılan kimlik olmuş. Zira siyasi görüşünü kimliğinin en önemli unsuru olarak görenlerin neredeyse yarısı bu yargıya katılmıyor.

Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.

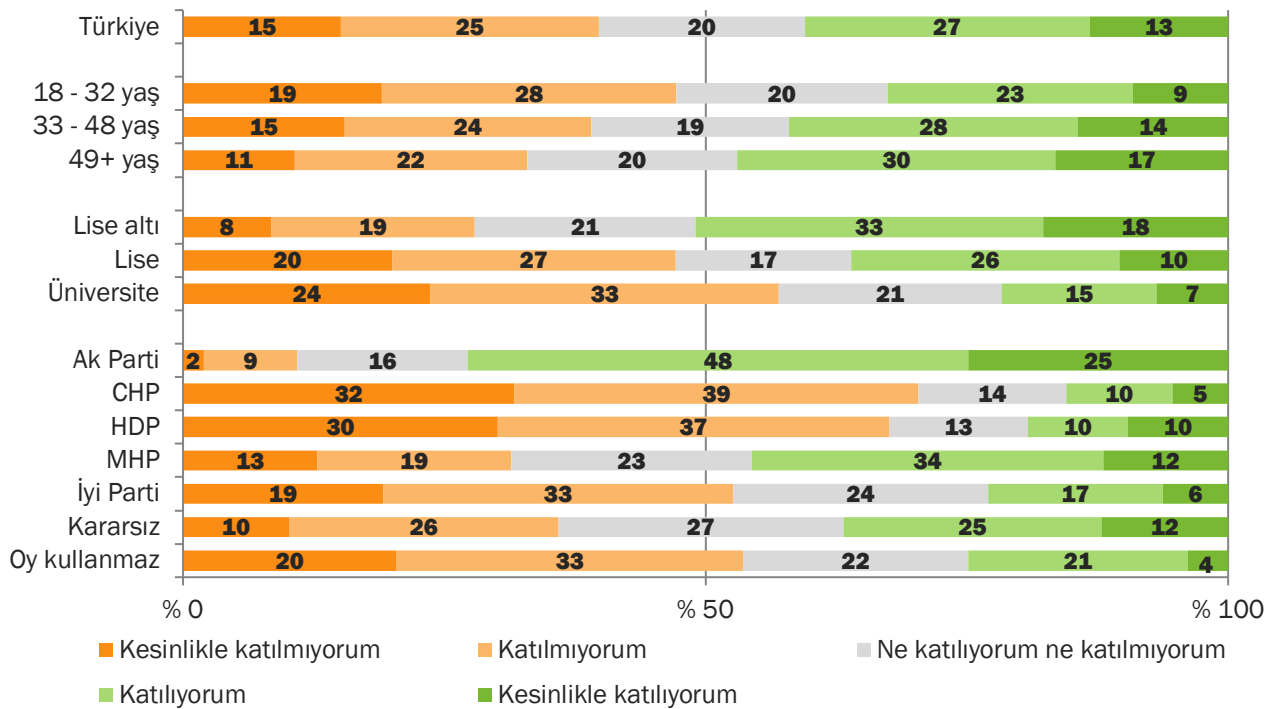
2.7.2. Türkiye’de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır.

“Türkiye’de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır.” görüşüne Türkiye toplumunun yüzde 40’ı katılırken, yüzde 40’ı katılmıyor ve yüzde 20’si kararsız kalıyor.

Yine eğitim seviyesi arttıkça bu görüşe katılanların oranı azalıyor. Lise altı eğitimlilerin yüzde 51’i Türkiye’de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlandığını düşünürken, bu oran üniversite mezunlarında yüzde 22’ye iniyor.

Siyasi parti tercihlerine göre incelediğimizde ise Ak Parti seçmeninin bu görüşe en çok katılan parti tabanı olduğunu görüyoruz. Ak Parti seçmenlerinin yüzde 72’si bu yargıya katılırken, diğer hiçbir seçmen kümesinde bu yargıya katılanların oranı yüzde 50’yi geçmiyor.

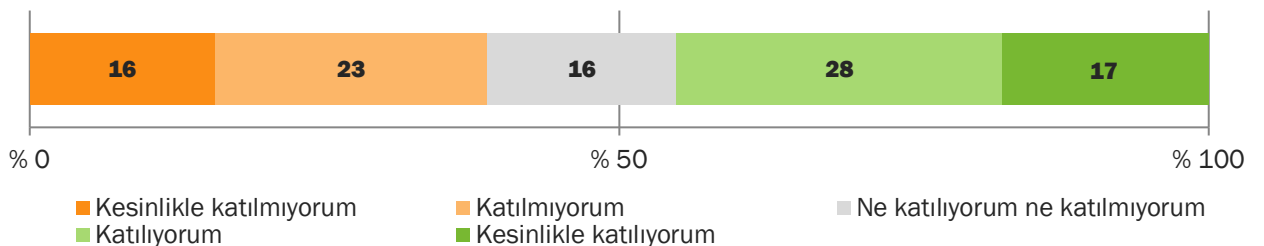
Türkiye’de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır.

2.7.3. İkinci sınıf hissetme

Özgürlük - eşitlik algısı bölümünde kişilerin Türkiye’de kendilerini nasıl hissettiklerini de anlamaya çalıştık. Zira Türkiye toplumunun yüzde 45’i kendilerini ikinci sınıf vatandaş olarak hissediyor.

Türkiye’de kendimi 2. sınıf vatandaş olarak hissediyorum.

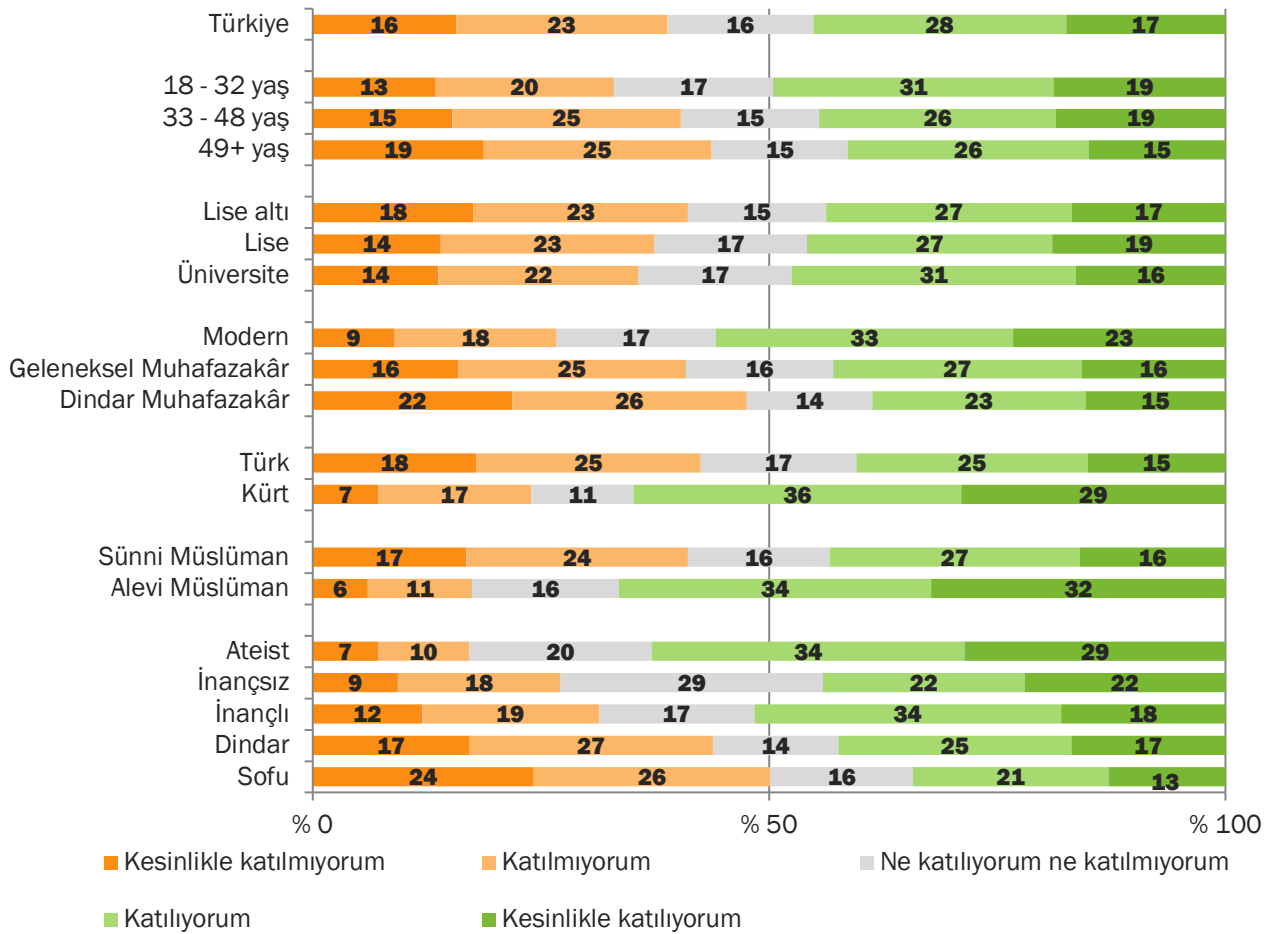

Hayat tarzı modernleştikçe bu görüşe katılanların oranı da artmakta. Kendilerini Dindar Muhafazakâr olarak tanımlayanlarda bu oran yüzde 38 iken, Modern olarak tanımlayanlarda yüzde 56. Kürtlerin yüzde 65'i kendilerini 2. sınıf vatandaş olarak hissederken, Türklerin yüzde 40'ı böyle hissetmekte. Aleviler Türkiye geneli üzerinde bir ortalamaya sahipken, Sünnilerde bu oran yüzde 43.

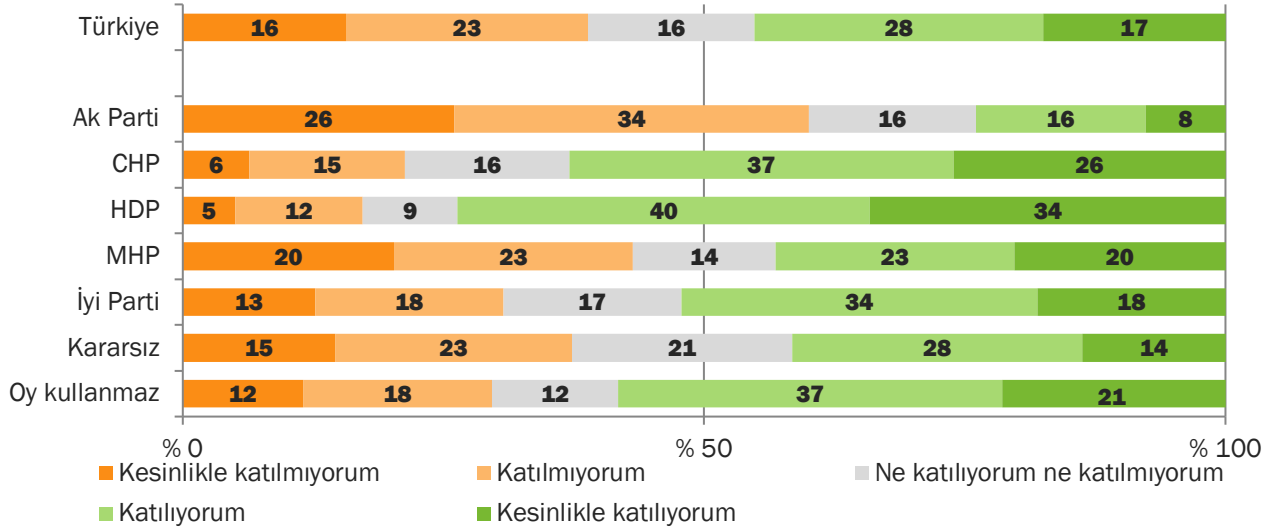
Aynı şekilde kendilerini ateist olarak tanımlayanların bu görüşe katılma oranı yüzde 63 ile Türkiye geneli üzerinde iken, sofularda bu oran yüzde 34. Dolayısıyla Alevilerde, Kürtlerde, Ateistlerde ve hayat tarzını Modern olarak tanımlayanlarda kendini 2. sınıf vatandaş olarak hissetme oranı daha yüksek.

Türkiye'de kendimi 2. sınıf vatandaş olarak hissediyorum.

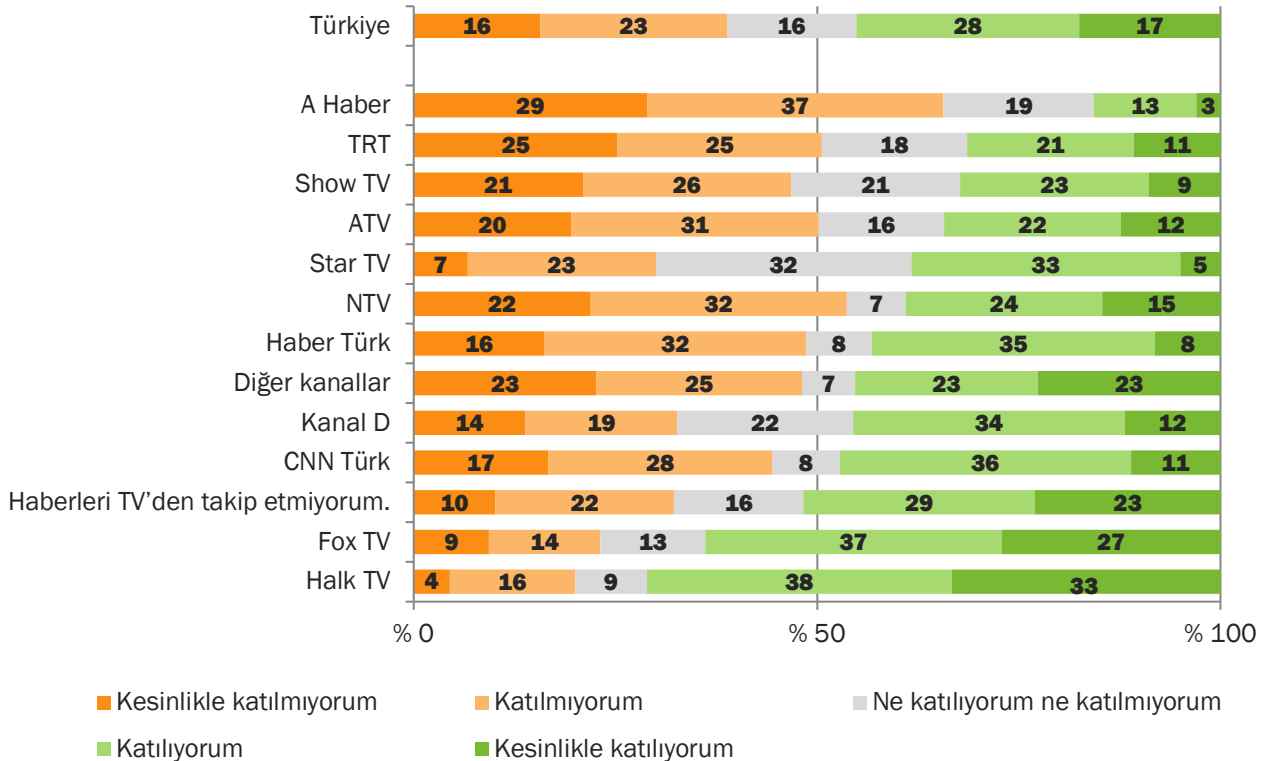
Siyasi tercihlere göre incelediğimizde HDP'lilerin yüzde 74'ünün bu görüşe katıldığını görüyoruz ki, bu Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde. Ak Partililer yüzde 24 ile bu görüşün doğruluğuna en az katılan parti tabanı. Ak Partililer dışında hiçbir siyasi parti kümesinde kendimi 2.sınıf vatandaş olarak hissediyorum yargısına katılmayanların oranı katılanlardan fazla değil.

Türkiye’de kendimi 2. sınıf vatandaş olarak hissediyorum.

Haberleri izlemek için tercih edilen televizyon kanalına göre bu yargının kırılımlarına baktığımızda, bir süredir altını çizdiğimiz bir diğer durum ile karşılaşyoruz. Bu yargıyı analiz ederken temel farklılık yaratan unsurun siyasi parti tercihi olduğunu belirtmiştik. Haber izlemek için tercih edilen televizyon kanalı, görüştüğümüz kişilerin siyasi tercihleri hakkında önemli fikirler veriyor. Bu yorumu biraz daha geliştirecek, Ak Parti yandaşları ile Ak Parti karşıtları haber almak için birbirlerinden farklı kanalları tercih ediyorlar. Bir diğer önemli nokta da “haberleri takip etmeyen” kümenin siyasi pozisyonu.

Türkiye’de kendimi 2. sınıf vatandaş olarak hissediyorum.

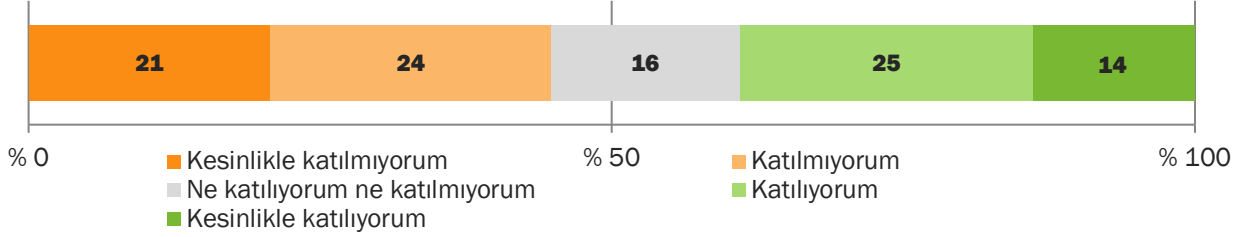

Bu bulgu üzerine başta siyasiler olmak üzere tüm aktörlerin kafa yorması gerekiyor. Zira 55 milyon 18 yaş üstü seçmen olduğunu hesaba kattığımızda, Türkiye’de kendisini 2.sınıf yurttaş olarak hisseden 25 milyona yakın kişi var demektir.

2.7.4. Yabancı gibi hissetme

Türkiye toplumunun yüzde 39’u “Ülkemde kendimi yabancı gibi hissediyorum.” görüşüne katılıyor.

Ülkemde kendimi yabancı gibi hissediyorum.

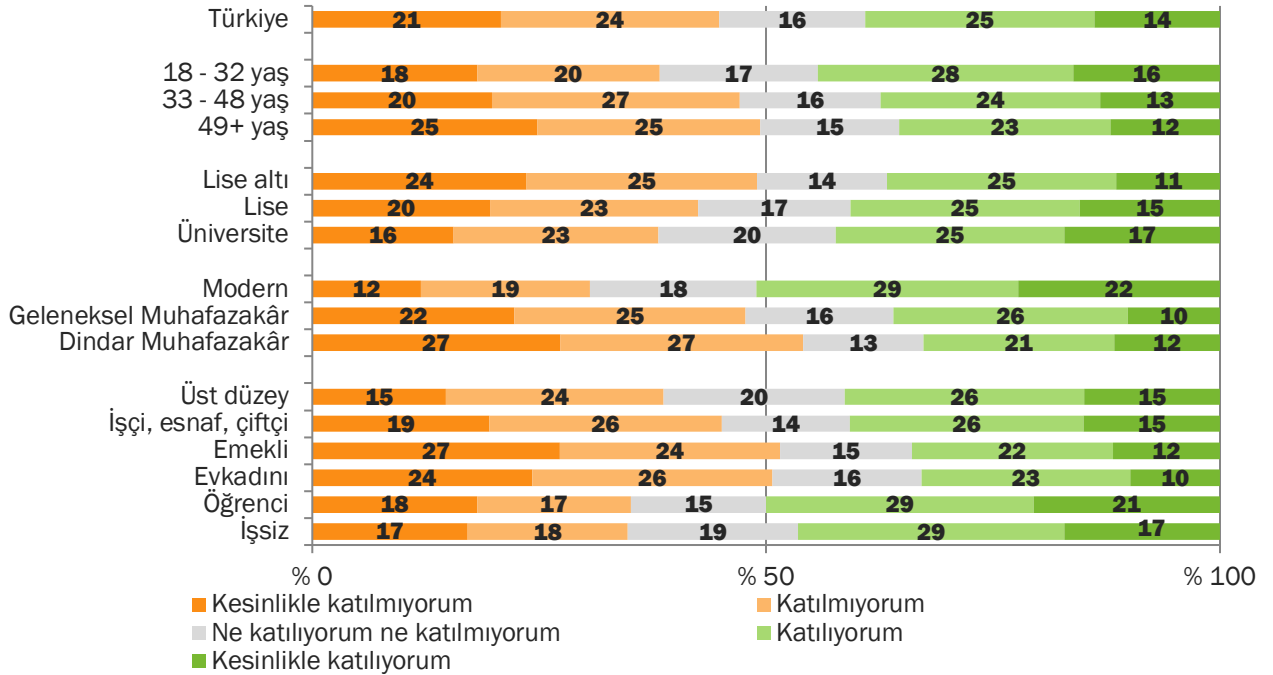

Yaş arttıkça kendini ülkesinde yabancı gibi hissedenlerin oranı azalıyor. 18-32 yaş arasında bu görüşe katılanların oranı yüzde 44 iken, 49 yaş üstünde bu oran yüzde 35.

Eğitim seviyesi arttıkça ve hayat tarzı modernleştikçe de bu görüşün doğruluna katılanlar artıyor. Lise altı eğitimlilerin yüzde 36’sı kendisini yabancı gibi hissederken, bu oran üniversite mezunlarında yüzde 42. Aynı şekilde kendilerini Dindar Muhafazakâr olarak tanımlayanların yüzde 33’ü bu görüşe katılırken, Modernlerin yüzde 51’i bu şekilde düşünüyor.

Çalışma durumuna baktığımızda ise ev kadınları ülkelerinde kendilerini yabancı hissetme görüşüne en az katılan grup olarak karşımıza çıkıyor. Fakat her 2 öğrenciden 1’i kendisini yabancı gibi hissediyor.

Ülkemde kendimi yabancı gibi hissediyorum.

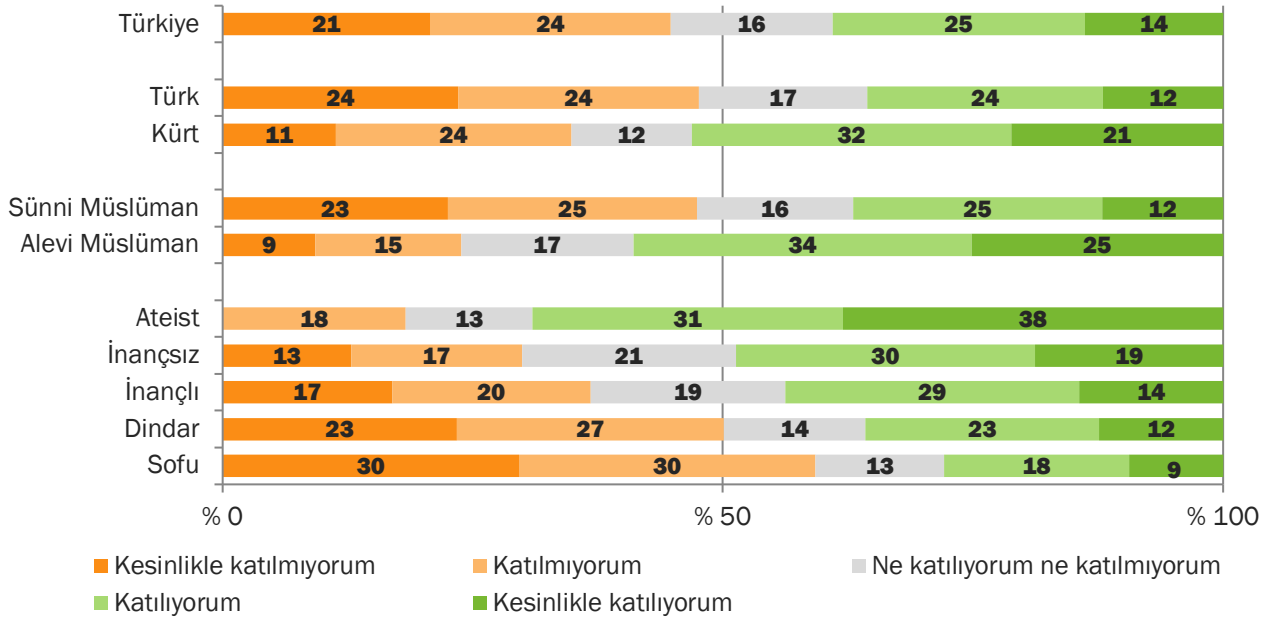

Kürtlerin yüzde 53'ü kendilerini yabancı gibi hissederken bu oran Türklere yüzde 37. Din/mezhep bakımından incelediğimizde ise Sünniler, Alevilere oranla kendilerini daha az yabancı hiss ediyor.

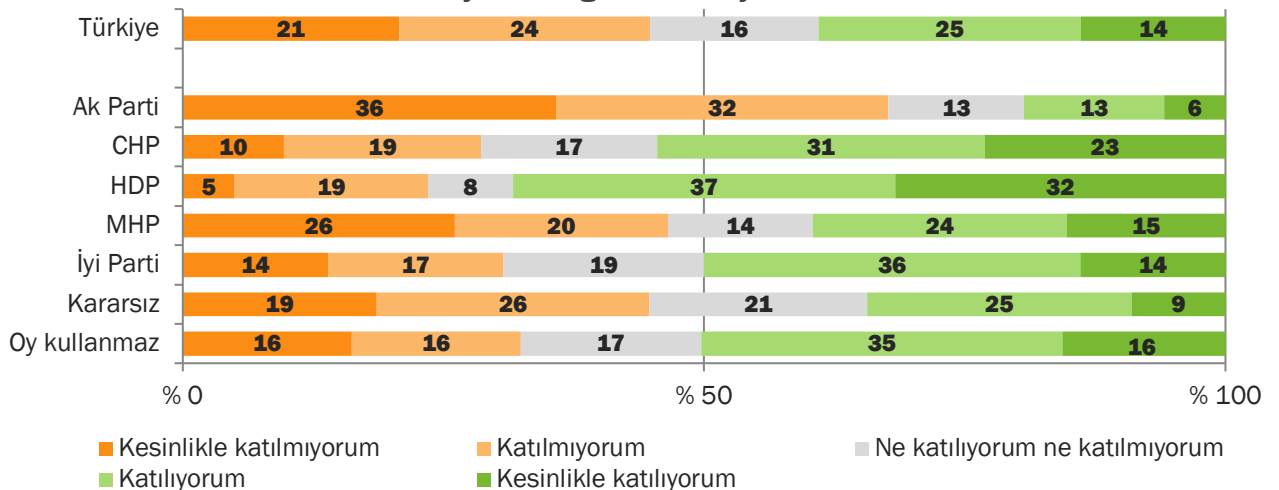
Dindarlık da bu görüşe katılım oranını etkiliyor: Dindarlık seviyesi arttıkça kendini yabancı olarak hissetme görüşü azalıyor. Sofuların yüzde 27'si kendilerini yabancı gibi hiss ediyor, bu oran ateistlerde yüzde 69 ki Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde.

Ülkemde kendimi yabancı gibi hiss ediyorum.

Siyasi tercihlere göre incelediğimizde HDP seçmeninin bu görüşe en çok katılan parti tabanı olduğunu görüyoruz. Kürt seçmen sayısının diğer partilere oranla daha fazla olduğunu düşünürsek bu oran önceki grafiği destekler nitelikte. Ak Parti'lilerin ise yüzde 19'u bu görüşe katılıyor. Diğer bir deyişle Ak Parti seçmeni bu görüşe en az katılan, en az yabancı hiss eden parti tabanı.

Ülkemde kendimi yabancı gibi hiss ediyorum.

2.8. Özgürlükçülük – Otoriterlik

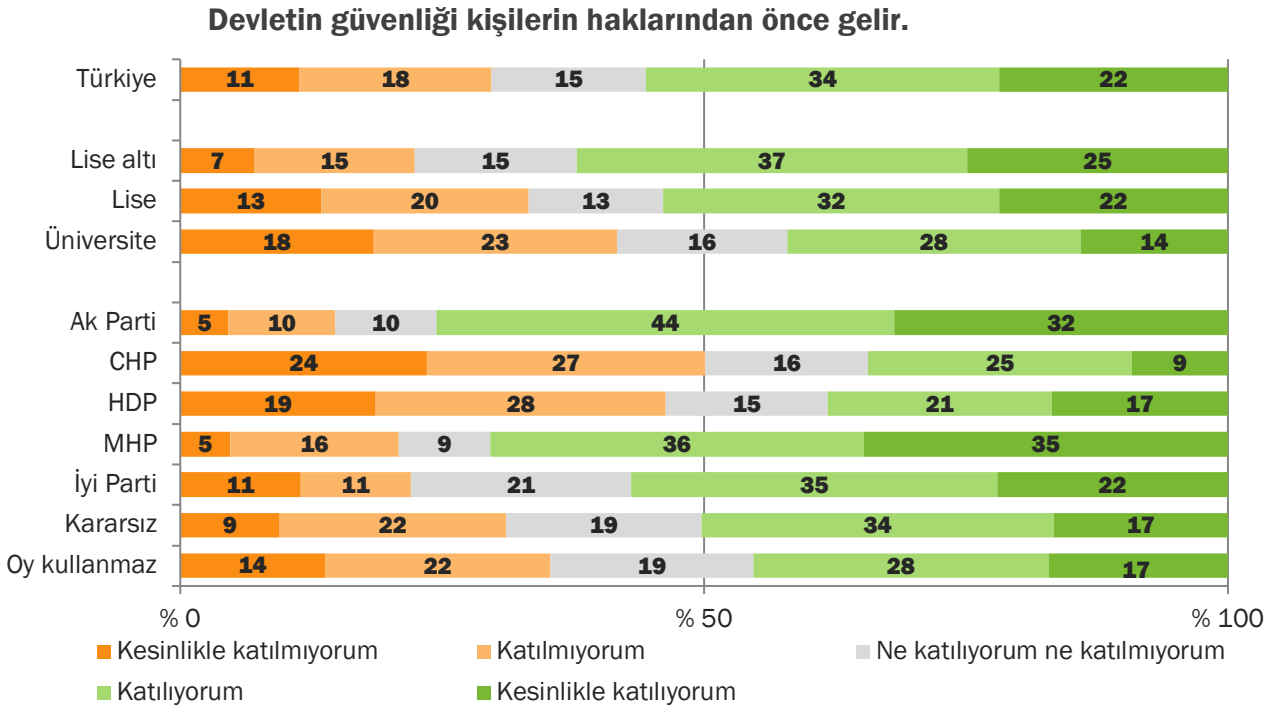
Bu bölümdeki son alt başlığımız ise Özgürlükçülük-otoriterlik eksenidir. Bu alt başlıkta kişilerin kendi haklarını mı, yoksa devletin güvenliğini mi öncüllediklerini ve Türkiye'nin bazı sorunlarını çözebilmek için kanun ve kuralların dışına çıkılması konusunda ne düşündüklerini anlamaya çalıştık.

2.8.1. Devletin güvenliği – Kişilerin hakları

“Devletin güvenliği kişilerin haklarından önce gelir.” görüşüne Türkiye toplumunun yüzde 56’sı katılırken, yüzde 29’u katılmıyor. Eğitim seviyesi arttıkça bu görüşe katılanların oranı giderek azalmakta. Yine de üniversite mezunlarının yüzde 42’si devletin güvenliğinin kişilerin haklarından önce geldiği görüşünü onaylıyor.

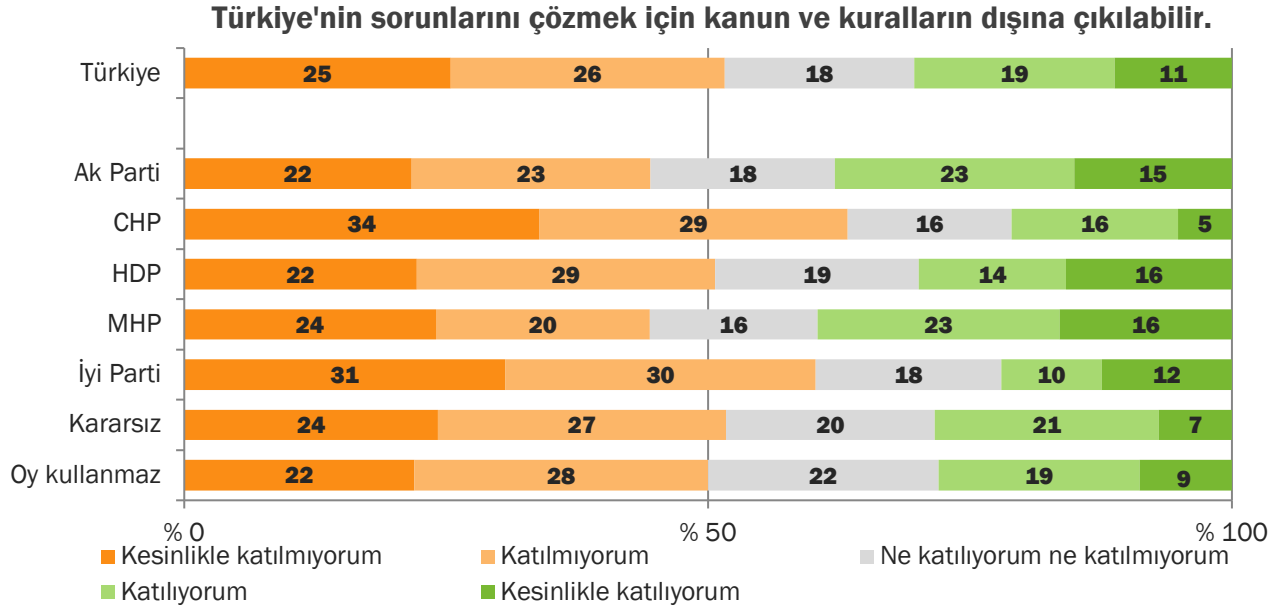
Siyasi parti tercihlerine göre incelediğimizde ise Ak Parti ve MHP seçmenlerinin bu görüşe diğer partililerin seçmenlerine kıyasla daha fazla katıldığını görüyoruz.

2.8.2. Türkiye'nin sorunlarını çözmek için kanunların dışına çıkılabilir.

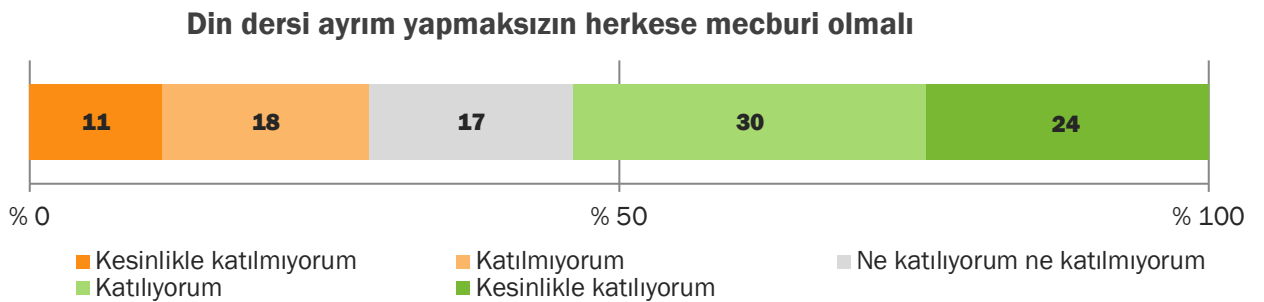
“Türkiye'nin sorunlarını çözmek için kanun ve kuralların dışına çıkılabilir.” görüşüne ise Türkiye toplumunun yüzde 30'u katılırken, yüzde 51'i katılmıyor. Diğer bir ifadeyle Türkiye toplumunun yarısı sorunların çözülmesi için kanun dışına çıkılması fikrine olumlu bakmıyor.

Siyasi tercihlerine göre incelediğimizde Ak Parti ve MHP seçmenlerinin bu görüşe diğer parti seçmenlerine kıyasla daha fazla katıldığını görüyoruz. CHP ve İyi Parti seçmenleri ise bu görüşe en az katılan seçmenler.

2.9. Zorunlu Din Dersine Bakış

“Din dersi ayırım yapmaksızın herkese mecburi olmalı.” görüşüne Türkiye toplumunun yüzde 54'ü katılırken, yüzde 29'u katılmıyor.

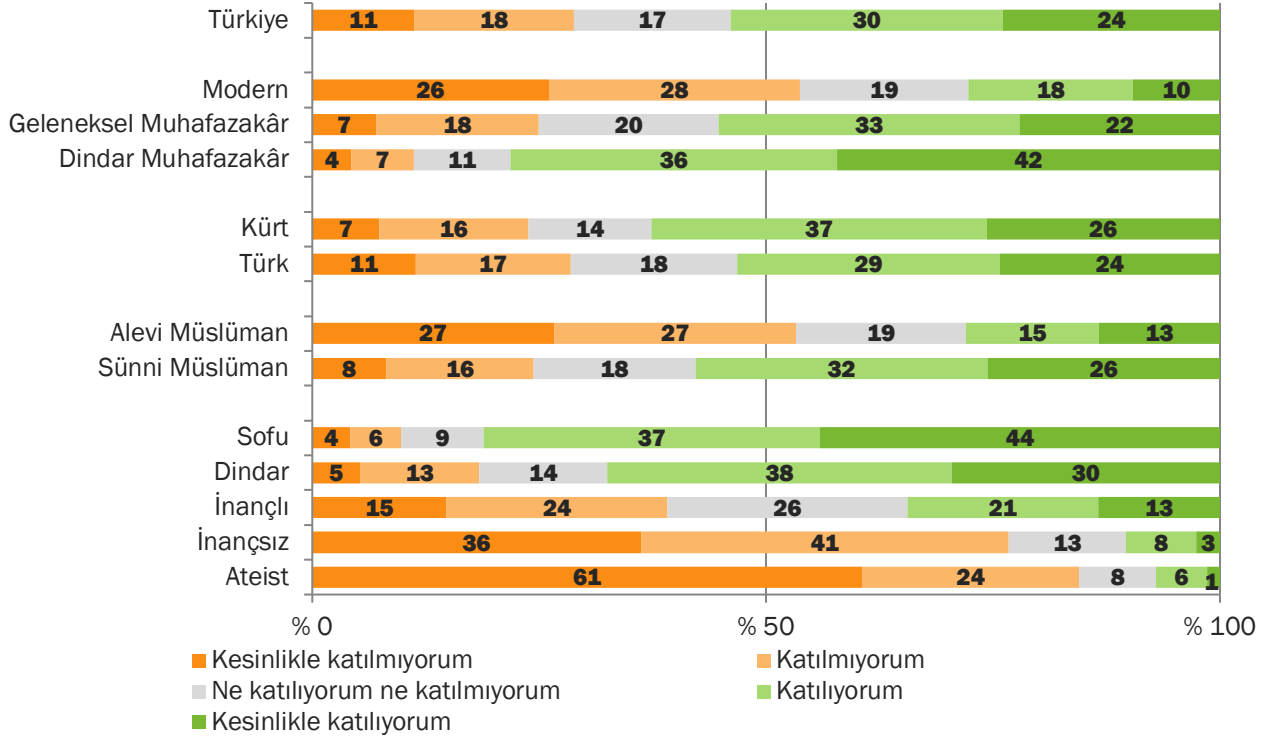

Yaşam tarzı modernleştikçe ve dindarlık seviyesi azaldıkça bu görüşe katılım oranı azalıyor. Diğer bir ifadeyle “Modernlik” ve “İnançsızlık” arttıkça din dersinin zorunlu olması fikri azalıyor. Aleviler de Sünnilere kıyasla bu görüşe daha az katılıyor. Alevilerde bu oran yüzde 28 iken, Sünnilerde yüzde 58.

Etnik kökene göre incelediğimizde, Kürtler Türklere oranla din dersinin mecburi olması gerektiğine daha fazla katılıyor.

Din dersi ayırım yapmaksızın herkese mecburi olmalı.

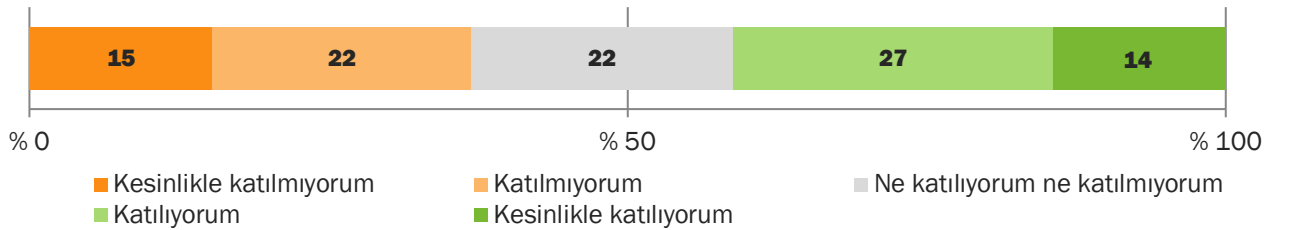

2.10. Beklenti

2.10.1. Kızımın/oğlumun Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum.

Görüştüğümüz kişilere son olarak Türkiye toplumunun gelecek beklentisine dair, “Kızımın/oğlumun Türkiye’de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum” yargısını verdik ve bu yargıya katılıp katılmadıklarını sorduk. Türkiye toplumunun yüzde 41’i katılırken, yüzde 37’si katılmıyor.

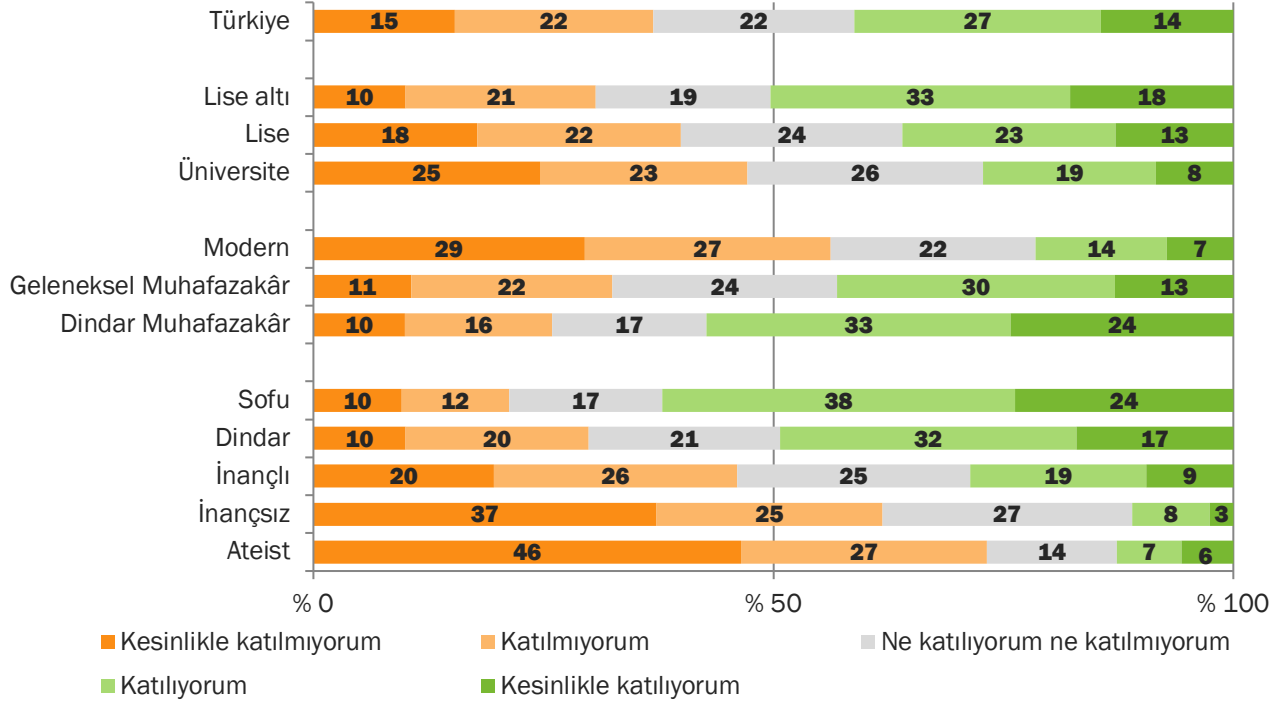
Kızımın/oğlumun Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum.

Önceki görüşlerde belirttiğimiz bulgular gibi, eğitim seviyesi arttıkça ve yaşam tarzı modernleştikçe bu görüşe katılım oranı da azalıyor.

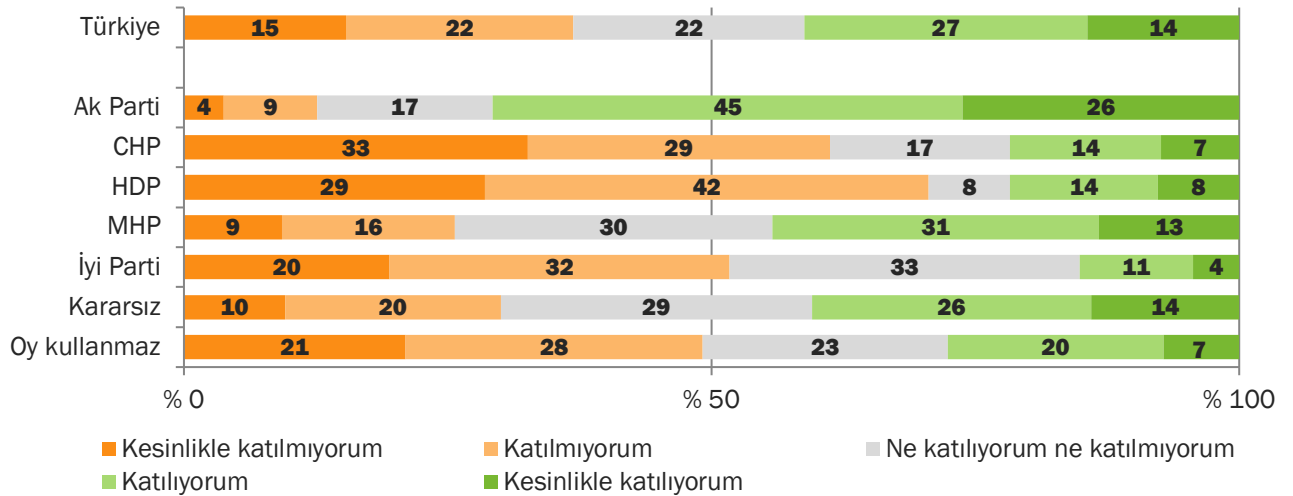
Dindarlık seviyelerine göre incelediğimizde ise sofuların Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde bir ortalamaya sahip olduğunu görüyoruz. Sofuların yüzde 62'si çocuklarının Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünürken, bu oran ateistlerde yüzde 13.

Kızımın/oğlumun Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum.

Siyasi tercihlere göre incelediğimizde ise Ak Parti seçmeninin bu görüşü diğer parti seçmenlerine kıyasla daha fazla desteklediklerini görüyoruz. İyi Parti seçmenleri ise bu görüşün doğruluğuna en az katılan partililer.

Kızımın/oğlumun Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum.

Bu bölümde Türkiye'de kutuplaşmanın temel taşlarını oluşturabileceğini düşündüğümüz yargıları tek tek ele aldık ve farklı demografik kümelerin görüşleri arasındaki farkları inceledik. Bazı

yargılara toplumun çok büyük çoğunluğu katılıyor ve demografi bu görüşleri pek etkilemiyor. Örneğin Almanya'daki Türk çocukların anadillerinde eğitim alabilmeleri, dindarların haklarının sağlandığı ve Suriyeli sığınmacıların ülke ekonomisine zarar verdiği görüşlerinde toplumun hemfikir olduğunu söyleyebiliriz. Buna karşılık farklı mezhepten veya etnik köken damat/gelin fikri veya beraber yaşamak için dini nikahın şart olduğu fikri oldukça yüksek oranda toplumsal destek görse de, demografik kümeler arasında farklılıklar sözkonusu. Bu durum korkulara dair yargılarda daha da belirgin hale geliyor.

Dolayısıyla yargıları tek tek ele almak, bize Türkiye toplumunda kutuplaşmanın hangi görüşlere, inançlara dayandığı, hangilerinin ise pek etkisi olmadığı konusunda genel bir fikir veriyor. Bundan sonraki bölümlerde ise yargıları istatistiki analizlere tabi tutarak, kutuplaşmanın temel taşlarını oluşturan yargıları tespit ediyor ve analiz sonucunda ortaya çıkan kutuplaşmayı ve bu kutuplaşmadaki toplumsal kümeleri derinlemesine inceliyoruz.

3. KUTUPLAŞMA KÜMELERİ

3.1. Faktör ve Kümeleme Analizi

Bu ay araştırmamızda kutuplaşma temasına yer verirken niyetimiz sorduğumuz ölçekli soruların birbiriyle nasıl çalıştığına bakmak, bu sorulardan faktörler elde etmek ve bu faktörlerden yola çıkarak bir kümeleme analizi gerçekleştirmekti. Araştırmamız yinelemek istediğimizde bu faktörler üzerinden tekrar bir kümeleme yapmayı ve sonuçlarını bugünkü bulgularımızla karşılaştırabilmeyi de hedefledik.

Araştırmamızda geniş bir yargı setine yer vermemizin bir sebebi de en açıklayıcı faktörlere ulaşma çabası idi.

Yaptığımız faktör analizi sonucu, her bir faktörü en çok etkileyen soruları dikkate alıp, faktöre düşük katkı sağlayan soruları dışarıda bıraktık. Sorduğumuz 25 sorudan, faktör analizi sonucunda 14 tanesini kullanma kararı aldık. Tabloda faktörleri ve onları oluşturan soruları görebilirsiniz.

Özgürlük algısı:	Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.
	Türkiye'de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır.
	Yurttaş olarak haklarımın yeterince sağlandığını düşünüyorum.
Beklenti:	Kızımın/oğlumun Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum.
Laiklik:	Bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikah şarttır.
	Din dersi ayırım yapmaksızın herkese mecburi olmalı.
Hoşgörü:	Damadım/gelinim farklı dinden olabilir.
	Damadım/gelinim farklı etnik kökenden olabilir.
	Damadım/gelinim farklı mezhepten olabilir.
Anadil:	Türkiye'deki Kürt çocuklar anadilleri olan Kürtçe ile eğitim alabilmelidirler.
	Türkiye'deki Suriyeli çocuklar anadilleri olan Arapça ile eğitim alabilmelidirler.
Korku:	Özgürlüğümün kısıtlanmasından korkuyorum.
	Türkiye'nin bölünmesinden korkuyorum.
Toplumsal Cinsiyet:	Kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır.

Bu ayki araştırmamızda elde ettiğimiz veri setimize farklı yöntem ve değişkenlerle 7 ayrı kümeleme analizi uyguladık. Sonuçta tekrarlanabilme ve açıklayıcılık açısından, sadece faktörlerden yola çıkarak *two step cluster* analizinde karar kıldık.

Analizlerimiz sonucu elde ettiğimiz kümelerin profillerine detaylıca bakacağız, ancak öncesinde analiz sürecindeki bir takım çarpıcı sonuçları paylaşmak istiyoruz.

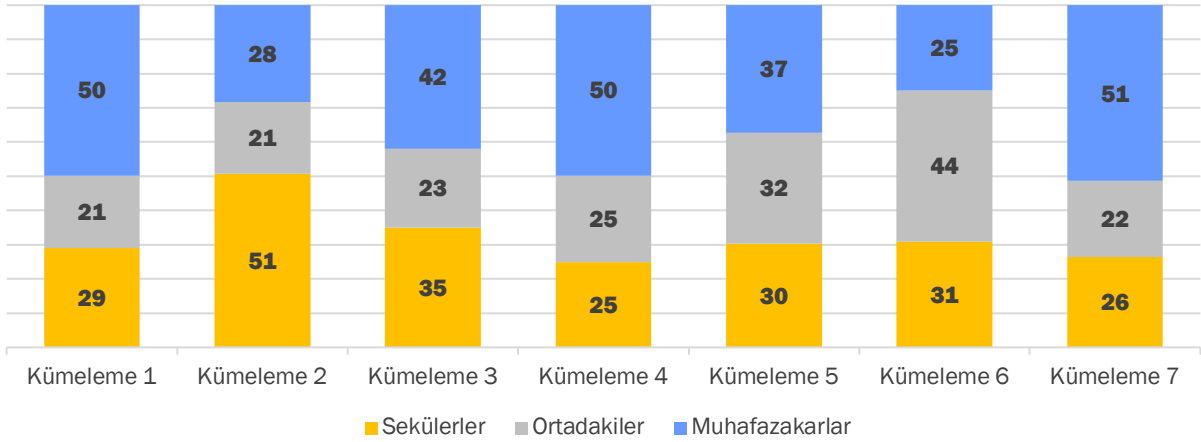
Yöntem ve analize soktuğumuz sorular ne derece çeşitlenirse çeşitlensin, küme sayısının otomatik olarak belirlendiği her senaryoda, veri iki ana kümeye ayrıldı. Muhafazakârlar ve Sekülerler olarak isimlendirebileceğimiz bu iki kümenin boyutu da birbirine oldukça yakındı.

Kutuplaşmayı ölçmeyi hedefleyerek tasarladığımız bu araştırmada ortaya çıkan tablo bizi yine de şaşırtmayı başardı. Kişilerin siyasi tercihi, sağ-sol eksenindeki yeri, 24 Haziran oyu, dindarlık durumu, etnik kökeni vb. hiçbir soruya yer vermediğimiz, sadece yargılardan oluşan soru setine dayanarak yaptığımız analizlerin her birinde, toplum tam olarak ikiye ayrıldı.

İlk analizlerin ardından dikkatimizi, eğer varsa, bu iki kutbun arasında, gri alandakileri bulmaya yönelttik. Veriyi 5, 4 ve 3 kümeye ayırarak inceledik ve sonuç modelimizin bize en anlamlı sonuçları sunan 3 kümeden oluşmasına karar verdik.

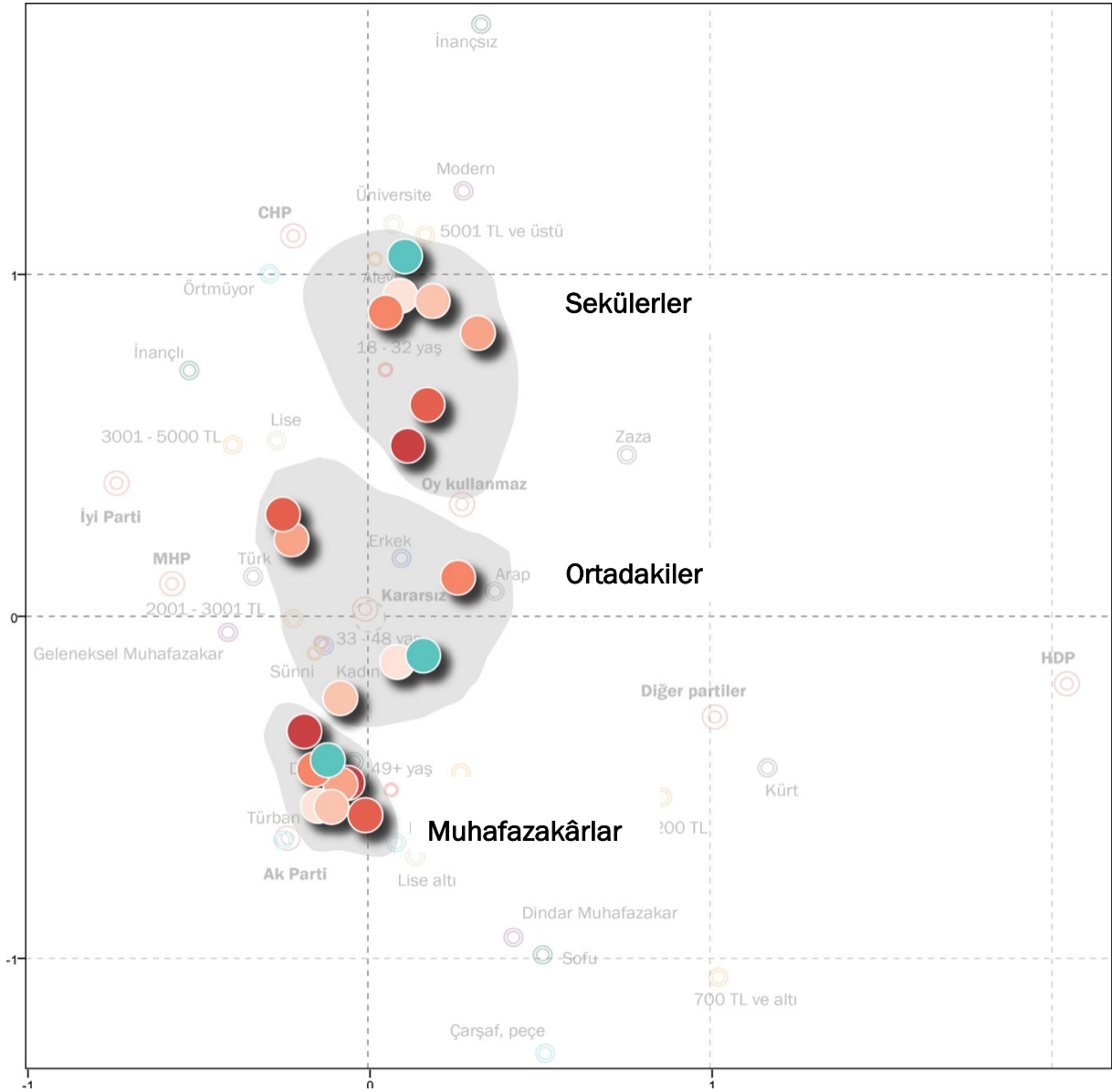
Farklı analiz yöntemleri ile elde edilen kümelerin dağılımı

Tüm yargılar, sadece faktörler, faktörler ve mesafe soruları, sağ-sol eksenini ile faktör soruları gibi çeşitli değişken kombinasyonlarını analize katarak elde ettiğimiz kümeleri incelediğimizde, sadece faktörler üzerinden gerçekleştirdiğimiz analizin (kümeleme 7) diğer modeller kadar açıklayıcı olduğunu gördük. Daha az soru ile tekrarlanabilir olması o model üzerinden ilerlememizi sağladı.

Kümelerin birbirine ne kadar benzediğini, toplumsal doku haritamız üzerinde gösteriyoruz: aynı renklerin aynı küme elemanlarını temsil ettiği gösterimde, her analiz sonuçlarını görebilirsiniz. Mavi renk ilerdeki sayfalarda analizlerimizde göreceğiniz esas kümeleme modelimiz olmak üzere, diğer tüm noktalar bir kümeyi temsil ediyor. Toplumsal doku haritasındaki yerlerine bakarak verinin hemen hemen her kümelemeye aynı noktalardan ayrıştığını görüyoruz: toplumun yarısına yakınından oluşan Muhafazakârlar, doku haritasının üst kesiminde yer alan Sekülerler ve ikisinin ortasında konumlanan Ortadakiler.

Sekülerler ve Ortadakilerin, farklı analiz yöntemleri ile bazı farklı sorularla kendi içlerinde ayrıştığını, Muhafazakârların ise her analizde neredeyse tamamen aynı noktada durduğunu görüyoruz. Toplumun yaklaşık yarısına denk gelen bu küme, veri setine nereden bakarsak bakalım, hangi yargı setini dikkate alırsak veya hangi soruları dışarıda bırakırsak bırakalım, aynı şekilde hareket ediyor, aynı noktadan kırılıyor.

3.2. Kümelerin Konumlanması

Bir önceki bölümde açıklamaya çalıştığımız analizler sonrasında 7 ayrı boyutta oluşan 3 kümenin konumlanışları ya da notları aşağıdaki tabloda ve grafikte görülmektedir.

Boyutlar	Sekülerler	Ortakiler	Muhafazakârlar
	1.En Düşük, 2.Düşük, 3.Orta, 4.Yüksek, 5.En Yüksek		
Bireysel özgürlük algısı	2,25	2,45	3,86
Laiklik duyarlılığı	3,56	2,19	1,83
Hoşgörü	3,96	3,43	3,01
Anadil duyarlılığı	2,78	3,10	3,00
Korku	3,91	3,77	3,16
Olumlu beklenti	2,07	2,02	3,94
Kadın meselesinde tutuculuk	1,51	4,15	3,67

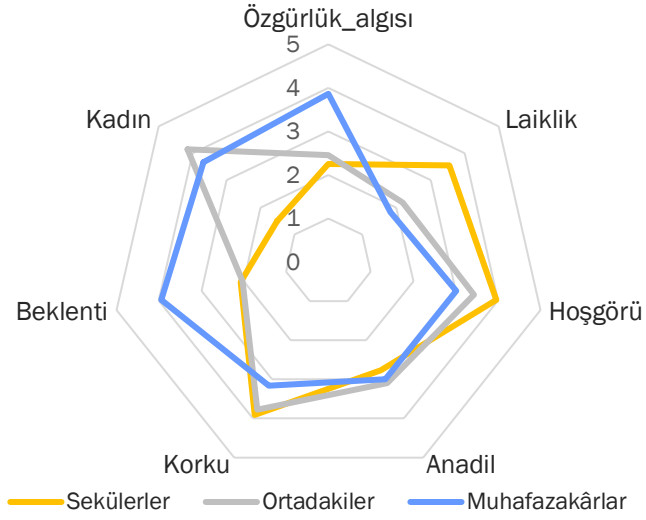
Boyutlar üzerinden konumlanışlara bakıldığında;

Sekülerler: Sahip oldukları bireysel özgürlükler konusundaki algıları düşük (kendini kısıtlanmış hissedeni), laiklik duyarlılığı ve hoşgörü seviyesi yüksek, yanısıra korkuları güçlü, anadillerinde eğitim haklarına duyarlılığı orta altta, gelecek beklentileri olumsuz ve kadın haklarında duyarlılıkları yüksek kümedir.

Ortakiler: Sahip oldukları bireysel özgürlükler konusundaki algıları ortanın altında düşük (kendini kısıtlanmış hissedeni), laiklik duyarlılığı düşük, hoşgörü seviyeleri ortanın üstünde, yanısıra korkuları güçlü, farklılıkların anadillerinde eğitim haklarına duyarlılık ortanın biraz üstünde, gelecek beklentileri olumsuz ve kadın haklarında tutuculukları en yüksek seviyede olan kümedir.

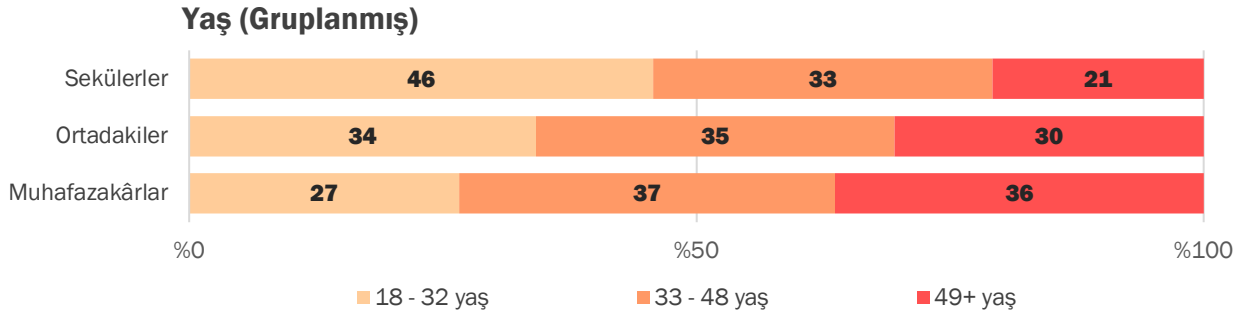
Muhafazakârlar: Sahip oldukları bireysel özgürlükler konusundaki algıları yüksek (kendini özgür hissedeni), laiklik duyarlılığı düşük, hoşgörü seviyesi orta, yanısıra korkuları orta, farklılıkların anadillerinde eğitim haklarına duyarlılık orta altta, geleceğe dair olumlu beklentileri yüksek ve kadın haklarında tutuculukları yüksek seviyede olan kümedir.

Sekülerler hemen her konuda diğer iki kümeden daha net ayrışırken, diğer iki küme biraz daha birbirine benzerdir. Ortakiler ile Muhafazakârlar arasındaki asıl farklılaşma Ortakilerin gelecek beklentileri olumsuzken, Muhafazakârlarınkinin olumlu yönde olması ve Ortakilerin korkularının Muhafazakârlarınkinden daha güçlü olmasıdır.

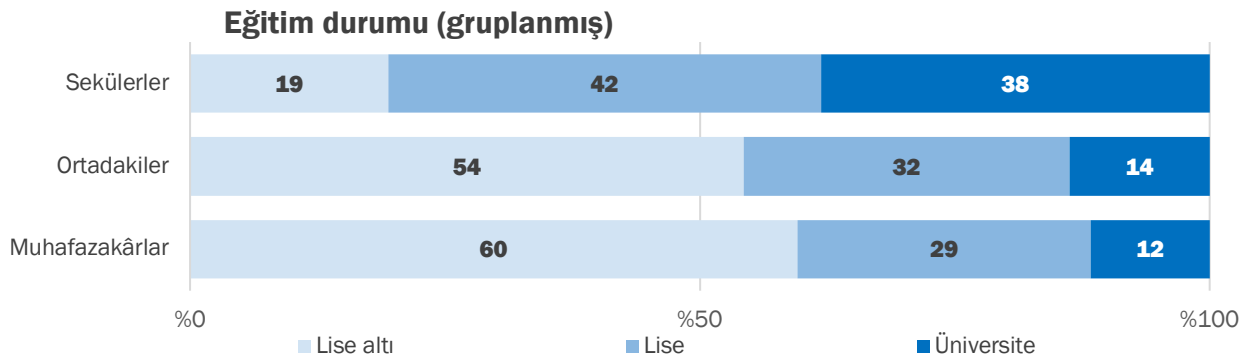

3.3. Kümelerin Profilleri

Kümelerin profillerini anlamak için her bir kümenin farklı demografik kırılımlara nasıl dağıldığını incelediğimizde oldukça farklı profillerle karşılaşyoruz. Örneğin Sekülerler kümesi, Muhafazakâr kümesine oranla çok daha genç. Sekülerlerin yarıya yakını 18-32 yaş arasında iken, bu oran Muhafazakâr kümesinde yüzde 27.

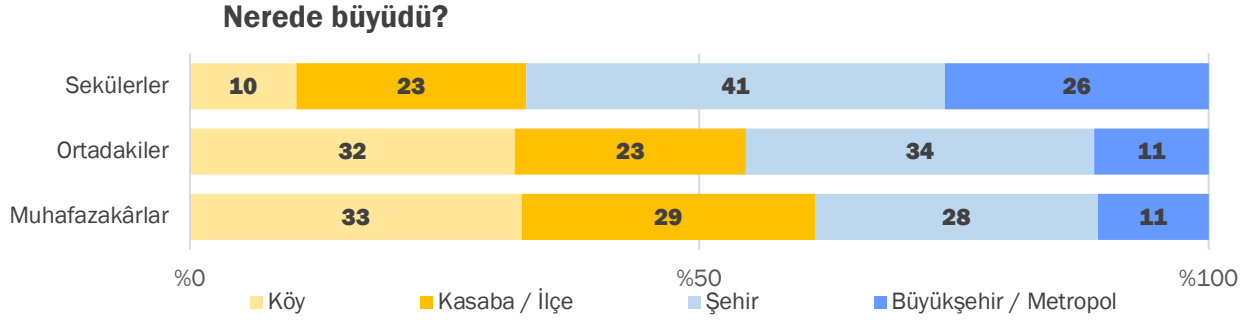

Bu kümelerin eğitim durumları da birbirinden epeyce farklı. Özellikle de Sekülerler kümesi, Türkiye'nin çok üzerinde eğitime sahip. Bu ayki bulgumuza göre Türkiye toplumu içinde üniversite mezunu olanlarının oranı yüzde 19 iken, Sekülerler kümesinde bu oranın iki katı.

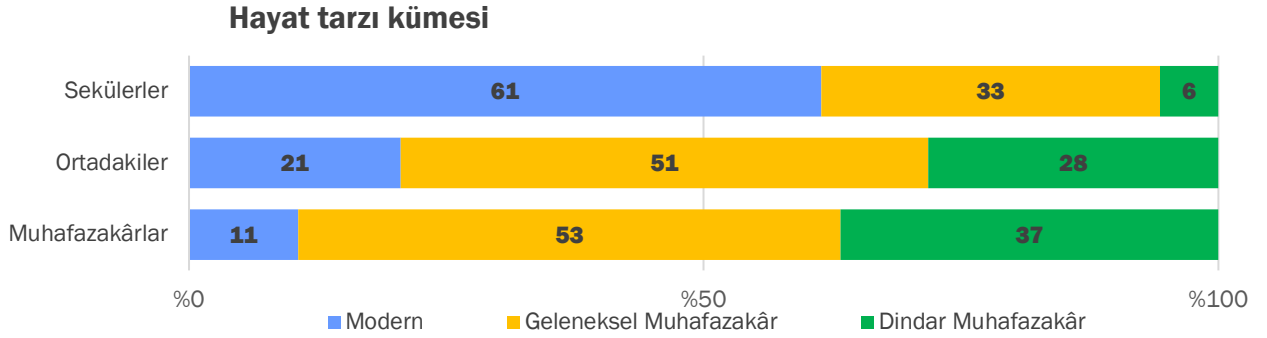

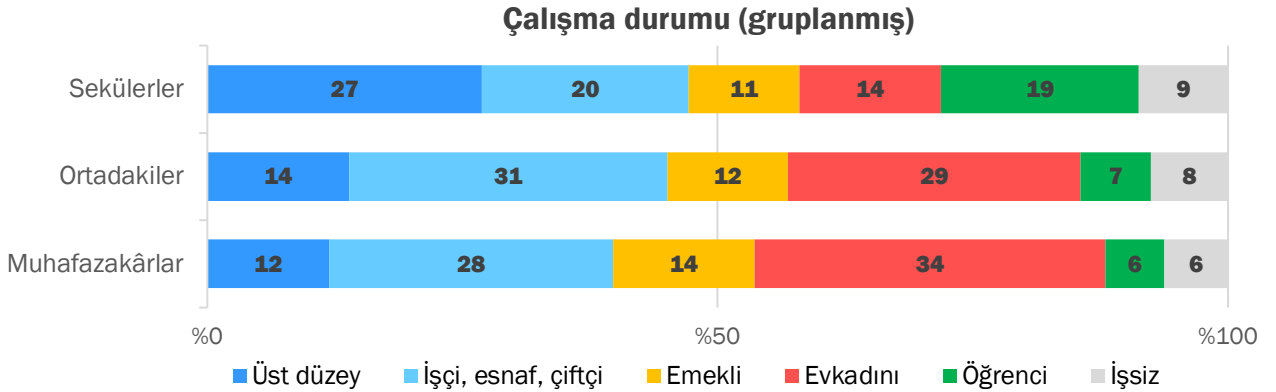
Bir diğer temel belirleyici ise büyüdükleri yer. Sekülerler diğer iki kümedekilere göre çok daha şehirli.

Sekülerlerin yüzde 61'i Modern hayat tarzına sahip olduğunu belirtirken, bu oran Ortadakilerde yüzde 21, Muhafazakârlarda ise yüzde 11. Ortadakiler ile Muhafazakârlar arasında ise Geleneksel Muhafazakâr oranı açısından kayda değer bir fark bulunmuyor, lakin Modern ve Dindar Muhafazakâr oranları arasında önemli farklar var.

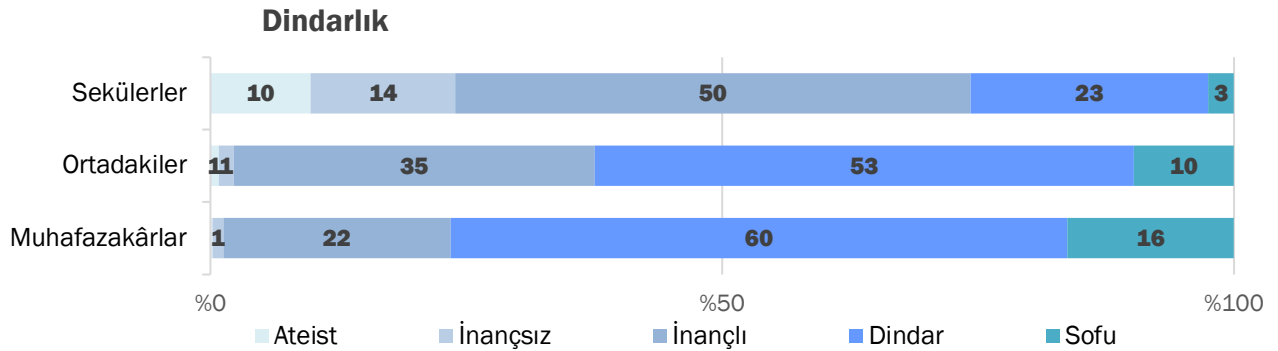

Çalışma durumunda dikkatimizi çeken ilk bulgu, Sekülerler içerisinde diğer kümelere kıyasla öğrencilerin oranının fazlalığı ve ev kadını oranının azlığı. Muhafazakârların üçte biri ev kadınıyken, Sekülerlerin içerisinde ev kadını olanların oranı sadece yüzde 14. Öğrenciler ise Muhafazakârlarda yüzde 6 iken, Sekülerlerde yüzde 19. Ayrıca Sekülerlerde üst düzey/beyaz yaka çalışan oranı diğer kümelerin epey üzerinde.

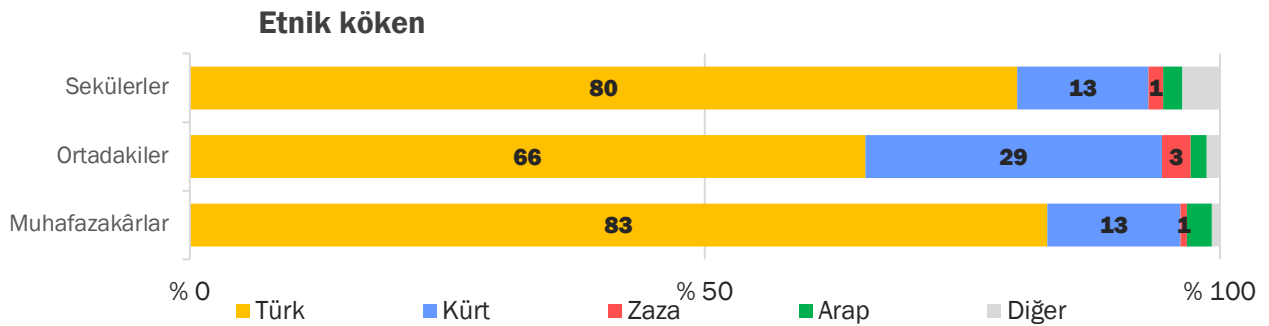

Dindarlık seviyelerine bakınca Sekülerler kümesinin yüzde 10'unun kendini ateist, yüzde 14'ünün ise inançsız olarak tanımladığını görüyoruz. Ortadakiler kümesinde bu iki dindarlık kümesinin toplam oranı yüzde 2, Muhafazakârlarda ise yüzde 1. Dindar ve sofuların

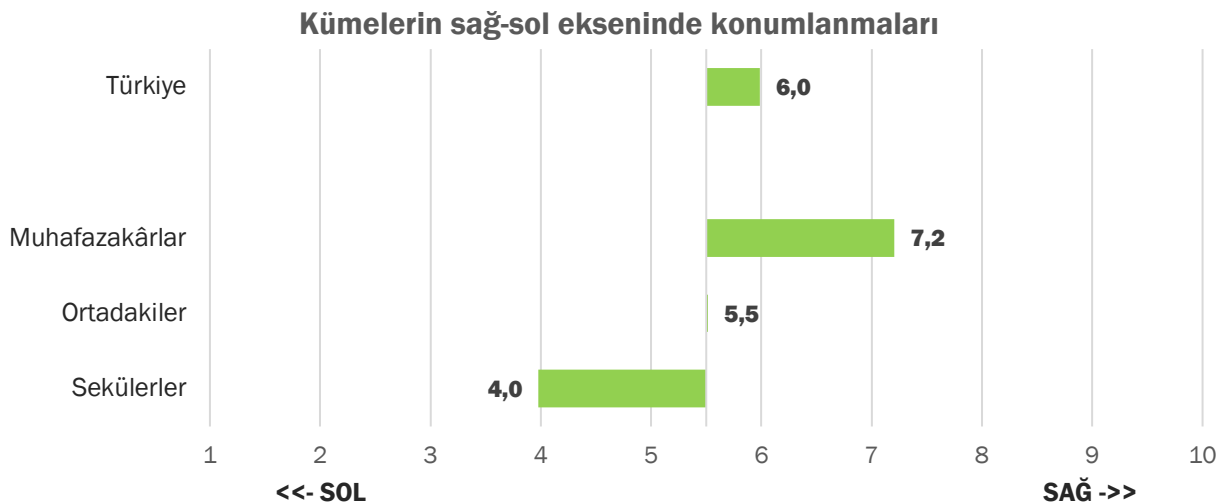
Muhafazakârlar kümesi içerisindeki oranı yüzde 76, Ortadakiler kümesindeki oranı ise yüzde 63.

Etnisiteye göre analiz yaptığımızda, Muhafazakârlar kümesi ile Sekülerler kümesinin arasında anlamlı bir fark olmadığını görüyoruz. Dolayısıyla bu kümeler arasında farklılaşmanın sebebi etnisite değil. Ortadakiler kümesi ise Türkiye ortalamasının çok üzerinde Kürt oranına sahip.

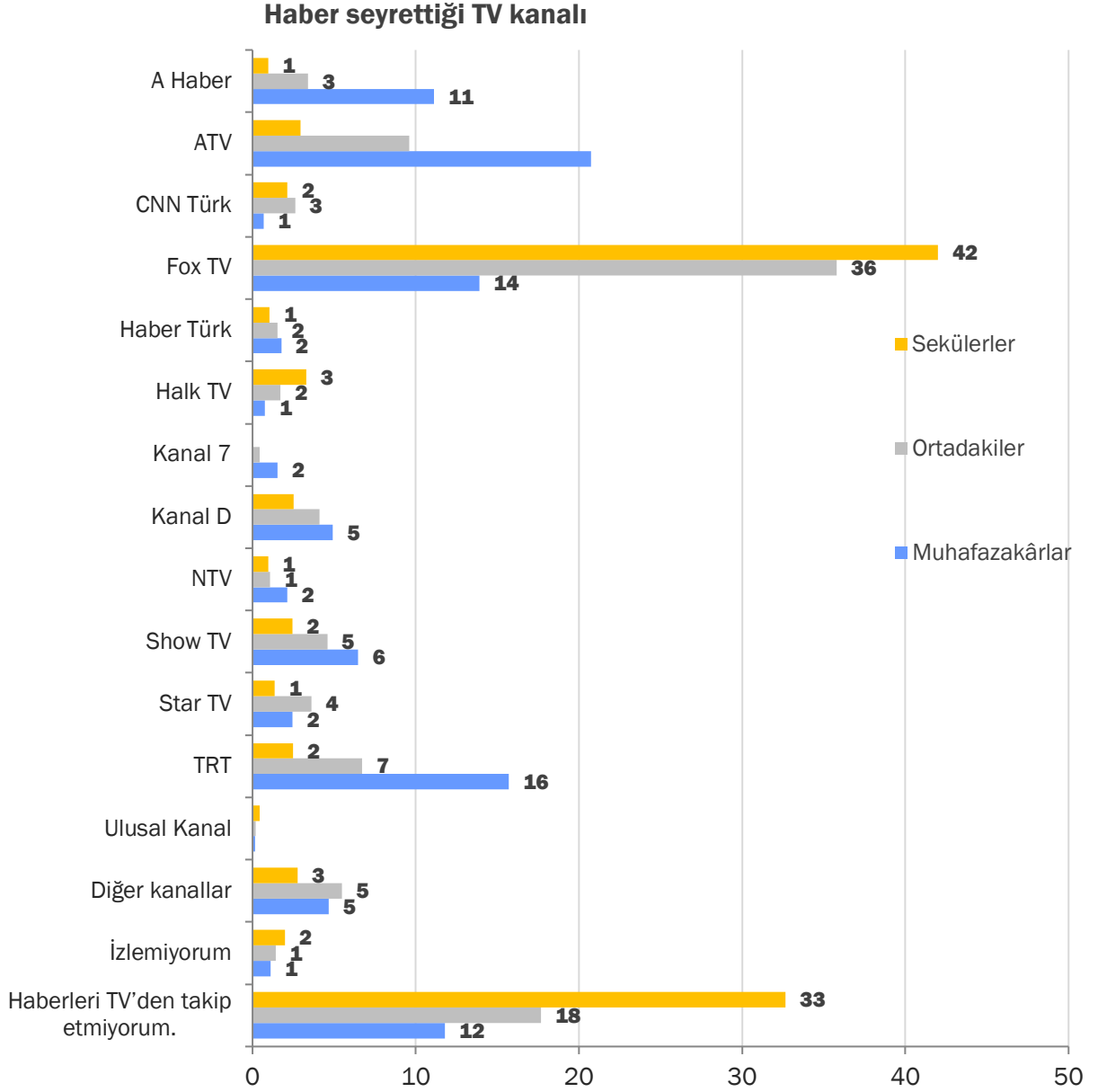

Kümelerin kendilerini sağ-sol eksenine nasıl oturduğuna baktığımızda ise Sekülerlerin biraz daha solda, Muhafazakârların ise biraz daha sağda konumlandığını görüyoruz. 1'in en sol, 10'un en sağ olduğu ölçekte Türkiye konumu ortalaması 6 iken, Muhafazakârların konumunun ortalaması 7,2, Sekülerlerin ise 4,0. Ortadakiler ise tam anlamıyla kendilerini ortada konumlandırıyorlar fakat konumları Türkiye ortalamasına göre biraz daha solda kalıyor.

Son olarak bu kümelerin haberleri izledikleri televizyon kanalları da birbirinden farklı. Sekülerlerin yüzde 42'si haberleri Fox TV'den takip ederken, yüzde 33 de haberleri televizyondan takip etmediğini söylüyor. Muhafazakârlar ise haberleri büyük oranda ATV ve TRT'den takip ediyor.

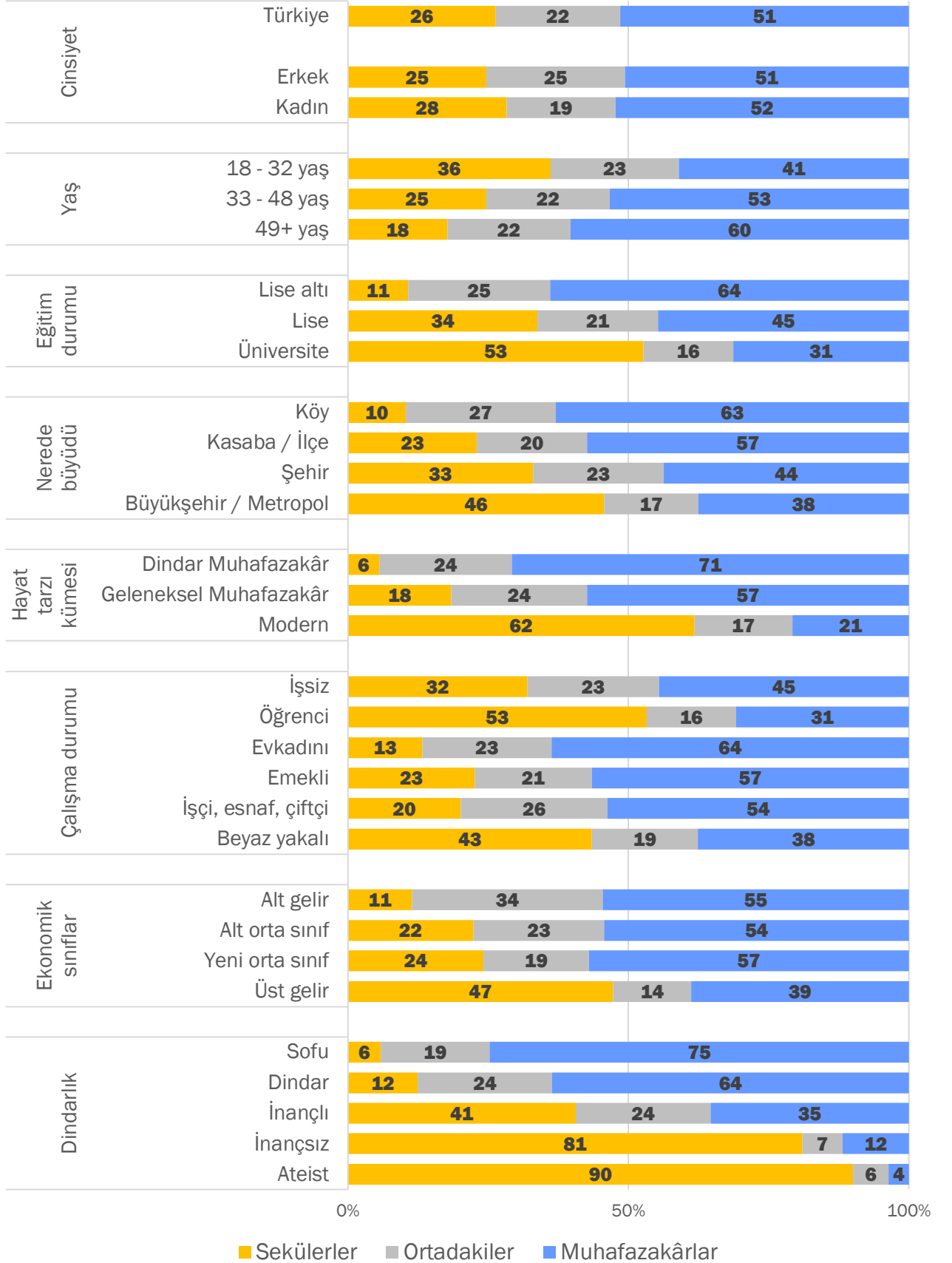

Kümelerin profillerini anlamak için bir de farklı demografik kırılımlarda ne oranlarda yer aldıklarını incelediğimizde kümeler arasındaki farklar yine ortaya çıkıyor

- ✓ Gençlerin yüzde 36'sı Sekülerler kümesindeyken, yaşlıların yüzde 69'ı Muhafazakârlar kümede yer alıyor.
- ✓ Yüksek eğitilmişler daha ziyade Sekülerlerden oluşurken, düşük eğitim seviyesindekileri Muhafazakârlar kümesinde yer almaya meyilli. Seküler kümenin yüzde 53'ü üniversite eğitilmiş iken, Muhafazakârların yüzde 63'ü lise altı eğitim seviyesinde.
- ✓ Çocukluğun geçtiği bir bakıma ahlaki ve kültürel kodlamaların şekillendiği, kişilik ve alışkanlıkların oluştuğu dönemi kırlarda, ilçelerde geçiren daha ziyade Muhafazakârlar kümesindeyken, metropolde geçirenler ağırlıklı olarak Sekülerler kümesinde yer alıyorlar.
- ✓ Modernlerin yüzde 62'si Sekülerler kümesindeyken, Dindar Muhafazakâr hayat tarzında olanların yüzde 74'ü Muhafazakârlar kümesinde yer alıyorlar.
- ✓ Beyaz yakalı çalışanların ve öğrencilerin çoğunluğu Seküler kümesinde, ev kadınlarının, emeklilerin, işçi-esnafların büyük çoğunluğu da Muhafazakârlar kümesinde bulunuyor.
- ✓ Üst ekonomik sınıftakilerin yarısı Sekülerler kümesindeyken, diğer ekonomik sınıfların ağırlığı Muhafazakârlar kümesinde.
- ✓ Dindarlık seviyesi yoğunlaştıkça, Muhafazakârlar hızla çoğunluk haline geliyor.
- ✓ Ortadakiler hemen hemen her demografik, kültürel ve ekonomik kümede kayda değer değişiklik olmadan benzer ağırlıkta yer alıyorlar.

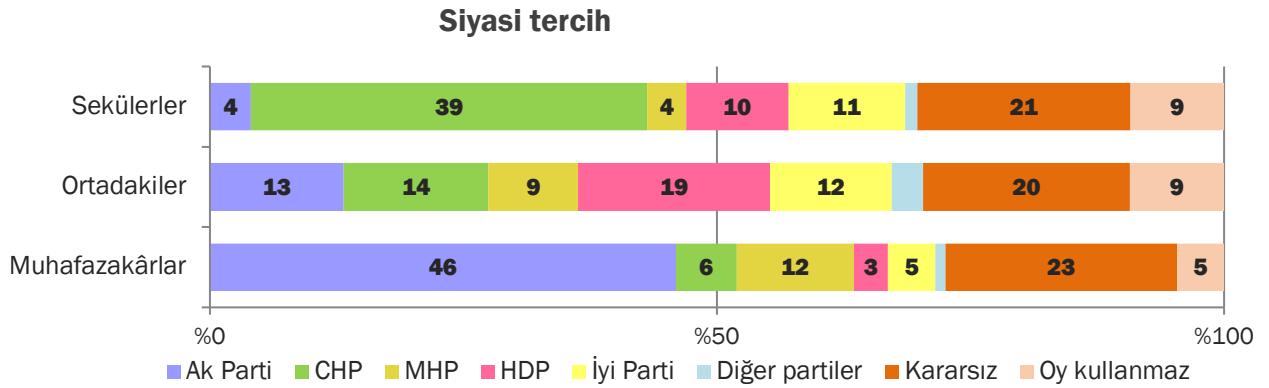

Kümelerin profilleri

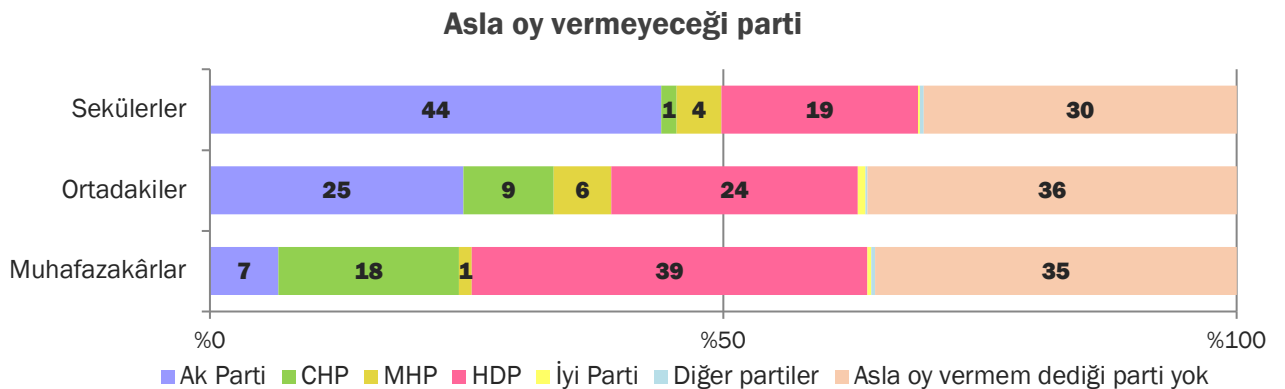

3.4. Kümelerin Siyasi Tercihleri

Sekülerler kümesindekilerin yüzde 39'u CHP'ye, yüzde 11'i İyi Parti'ye ve yüzde 10'u HDP'ye oy vereceğini söylüyor. Buna karşılık Muhafazakârların yüzde 46'sı Ak Parti, yüzde 12'si MHP seçmeni. Ortadakilerin ise yüzde 19'u HDP, yüzde 14'ü CHP, yüzde 13'ü Ak Parti, yüzde 9'u MHP seçmeni. Kararsız olan ve oy kullanmayacak olanlar üç kümede de dörtte bir mertebesinde benzer oranlarda yer alıyorlar.

Kümelerin asla oy vermeyecekleri partilerin hangileri olduğuna bakıldığında, Sekülerlerin yüzde 44'ü Ak Parti'ye, yüzde 19'u HDP'ye işaret ediyor. Muhafazakârların yüzde 18'i ise CHP'ye, yüzde 39'u da HDP'ye oy vermeyecek. Ortadakilerin oy vermeyeceği parti tanımlarına bakıldığında ise yüzde 25'i Ak Parti'ye, yüzde 24'ü HDP'ye, yüzde 9'u CHP'ye, yüzde 6'sı MHP'ye oy vermeyecek. Sekülerlerin yüzde 30'u, Ortadakilerin yüzde 36'sı ve Muhafazakârların yüzde 35'i için ise asla oy verilmeyecek parti diye bir tanımlama yok.

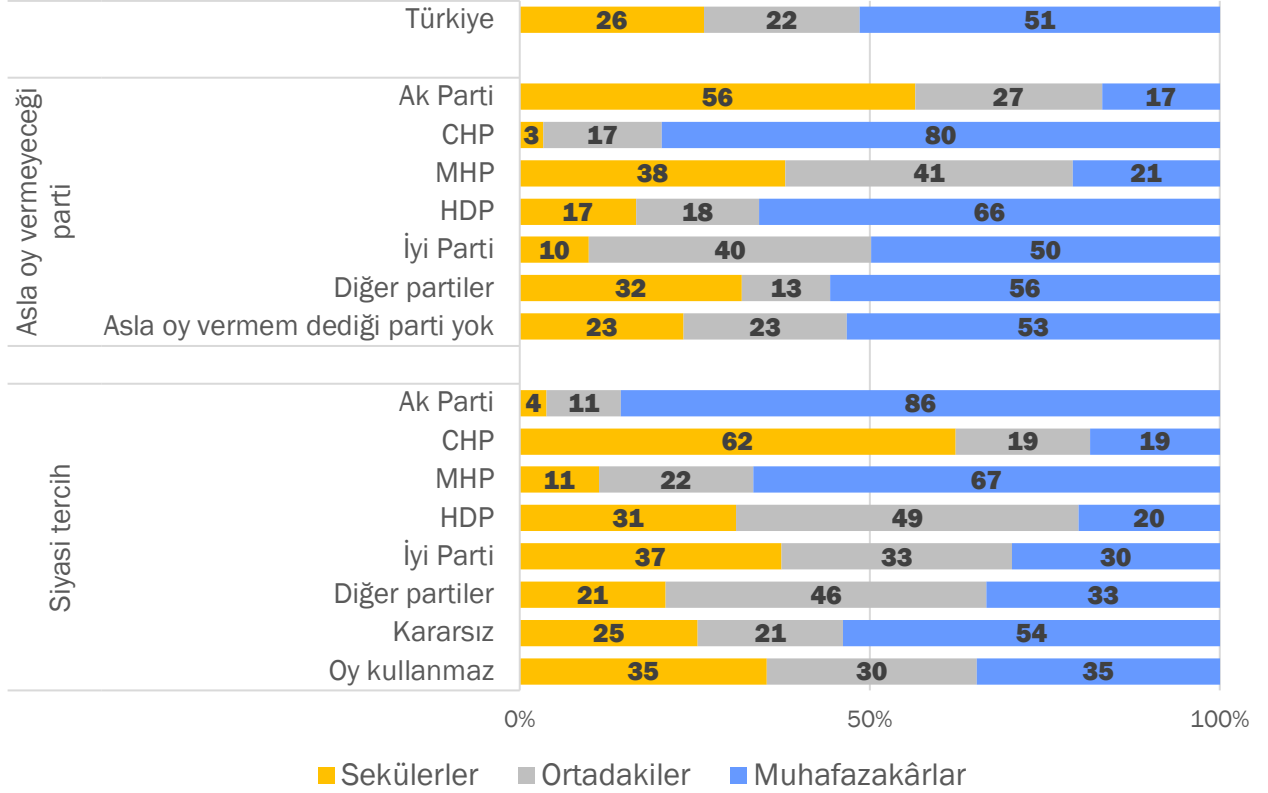
Siyasi tercihler küme dağılımlarına bakıldığında; Ak Parti seçmeninin yüzde 86'sı Muhafazakârlar kümesinde, yüzde 11'de Ortadakiler kümesinde yer alıyor. CHP seçmeninin yüzde 62'si Sekülerler kümesindeyken, yüzde 19'u Ortadakilerde, yüzde 19'u da Muhafazakârlarda yer alıyor.

MHP seçmenlerinin yüzde 67'si Muhafazakârlar, yüzde 22'si Ortadakiler, yüzde 11'i Sekülerlerden oluşuyor. İyi Parti seçmeninin ise yüzde 37'si Sekülerler, yüzde 33'u Ortadakiler, yüzde 30'u da Muhafazakârlardan oluşuyor.

HDP seçmenlerinin yüzde 31'i Sekülerler, yüzde 49'u Ortadakiler, yüzde 20'si de Muhafazakârlar kümede yer alıyor.

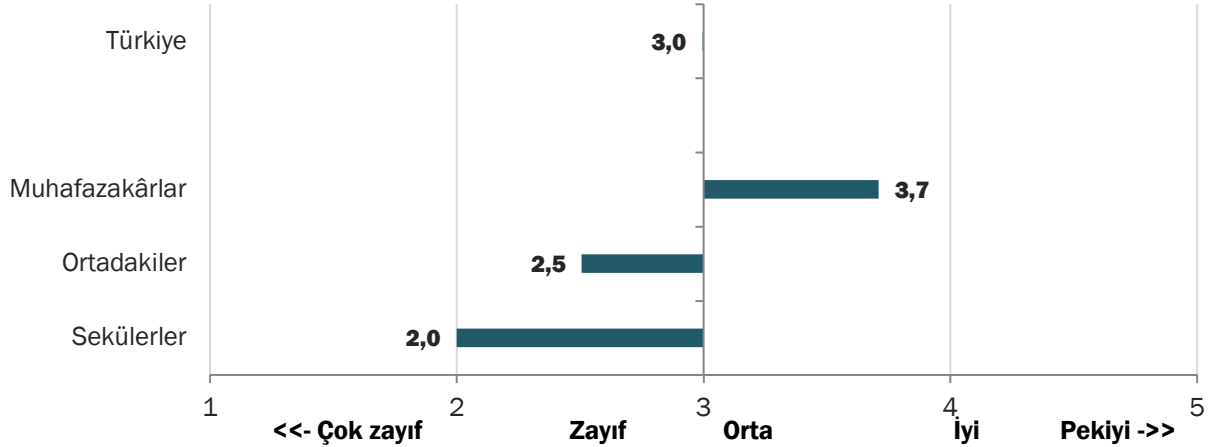

Kümelerin profilleri

Ak Parti'ye asla oy vermeyeceklerin yüzde 56'sı Sekülerler, CHP'ye oy vermeyeceklerin de yüzde 80'i Muhafazakârlar kümesinde yer alıyor.

Kümelerin Erdoğan'a verdikleri notlar

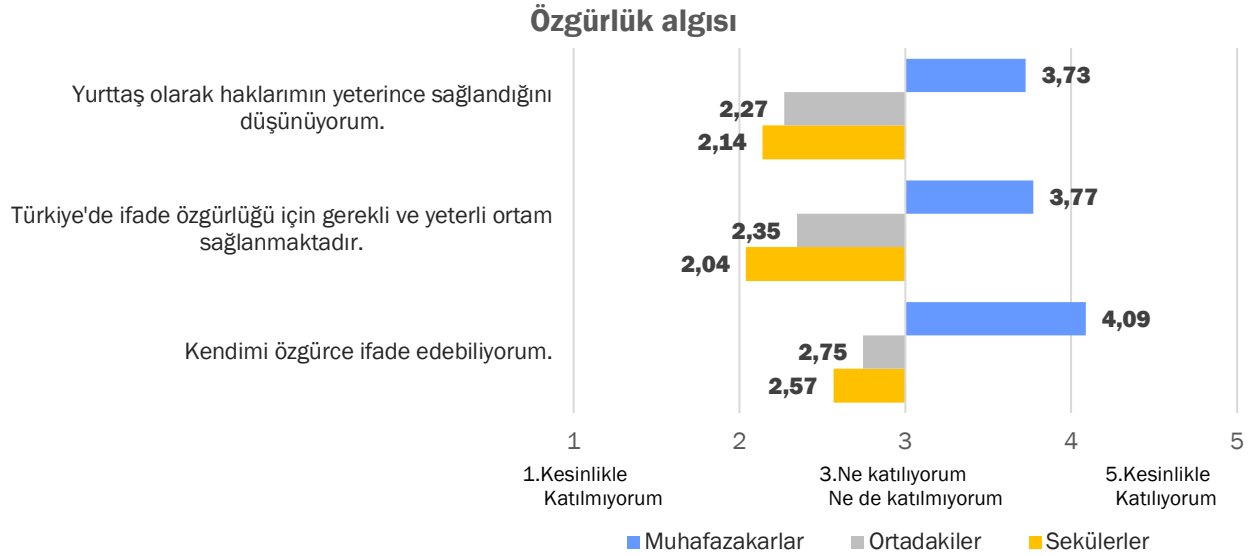

Kümelere göre Erdoğan'a verilen karneye baktığımızda da en düşük notun Sekülerler, en yüksek notun ise Muhafazakârlar tarafından verildiğini görüyoruz.

3.5. Kümelerin Tutum ve Davranışları

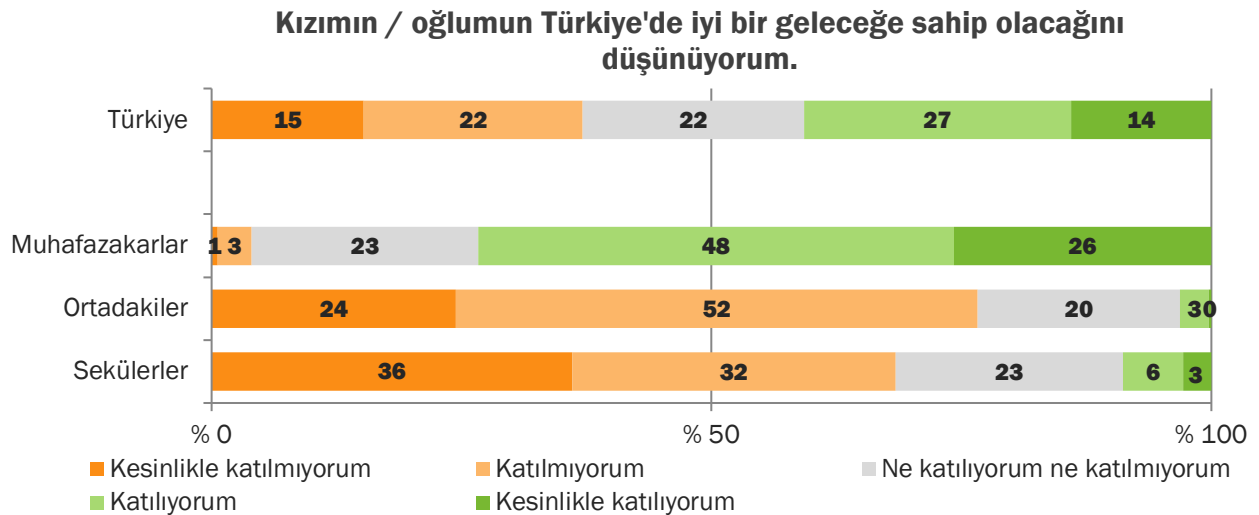
3.5.1. Özgürlük algıları

Muhafazakârlar bireysel özgürlüklerini kullanabildikleri, yurttaş haklarının yeterince sağlandığını, ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortamın olduğunu düşünüyorlar. Diğer iki küme, Sekülerler ve Ortadakiler ise tam tersi kanaate sahipler ve ülkedeki ortamın yetersiz olduğu ve kendilerini yeterince ifade edemediklerini düşünüyorlar.

3.5.2. Beklentiler

Muhafazakârlar kızlarının, oğullarının geleceği için son derece iyimser beklenti içindeler. Buna karşılık hem Sekülerler hem de ortakiler son derece karamsarlar.

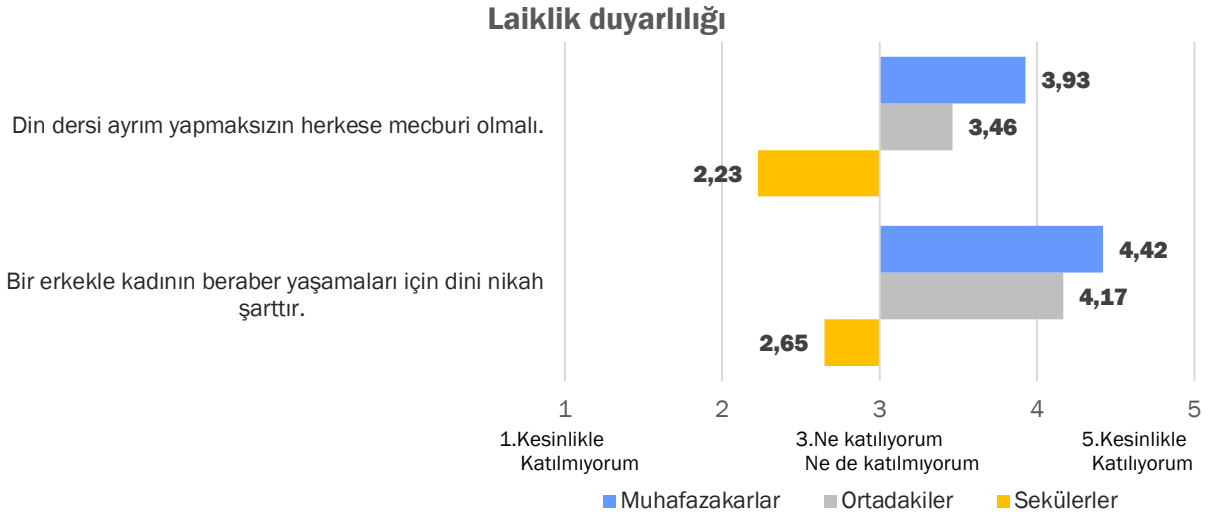

3.5.3. Laiklik duyarlılığı

Laiklik duyarlılığı Sekülerlerde oldukça yüksek. Sekülerler hem din dersinin ayırım olmaksızın herkese mecburi olmasına, hem de bir erkekle kadının beraber yaşaması için dini nikahın şart olarak görülmesine itiraz ediyorlar. Muhafazakârlar ise her iki konuda da oldukça güçlü biçimde olumlu kanaate sahipler. Ortadakiler de Muhafazakârlara benzer bir pozisyon alıyor

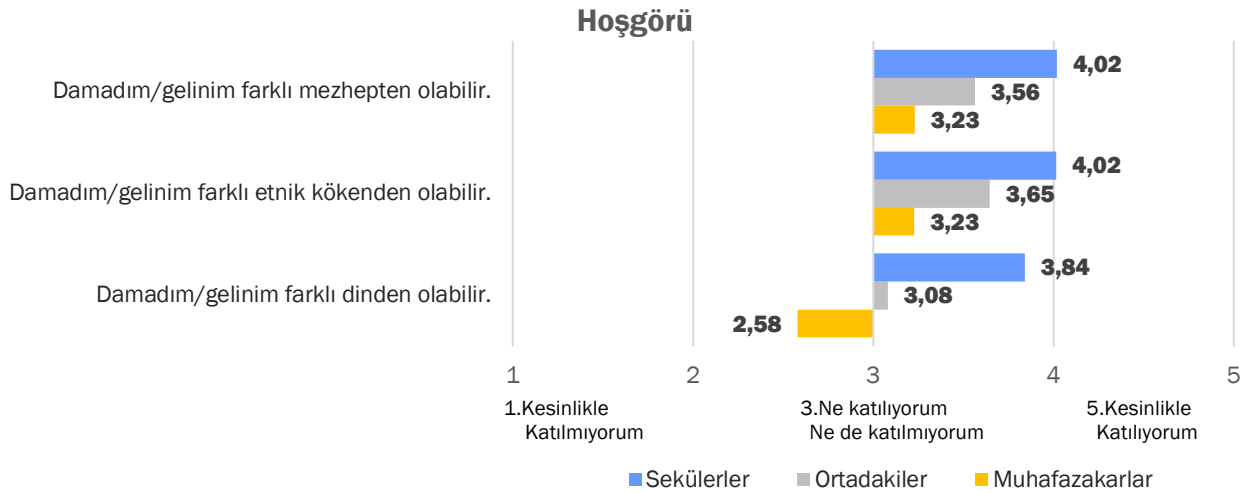

olsalar da, özellikle din dersinin ayırım yapmaksızın herkese mecburi olması konusunda biraz daha temkinli bir pozisyon alıyorlar.

3.5.4. Hoşgörü

Her üç küme de farklı mezhep ve etnik aidiyetten damat veya gelini kabul ediyor. Farklı dinden damat veya gelin ise Sekülerlerden ve Ortadakilerden kabul görürken, Muhafazakârlar tarafından hoş karşılanmayacağı anlaşılıyor. Bu üç konuda Sekülerler üç grup içinde en hoşgörülü pozisyonu alırken, Ortadakiler kabulden yana, Muhafazakârlar ise biraz daha temkinli bir pozisyon alıyorlar.

3.5.5. Anadilde eğitim duyarlılığı

Türkiye’de Kürt çocukların anadillerinde eğitim alabilmeleri konusunda kümelerde bir kabul olmasa da karşı çıkışın da olmadığı söylenebilir. Hatta Muhafazakârlar kabul konusunda diğerlerine kıyasla biraz daha ilerideler. Buna karşılık Suriyeli çocukların kendi anadillerinde eğitim alabilmeleri konusunda yakın pozisyonlar gözlenirse de, bu kez Sekülerler biraz daha dozu yüksek biçimde karşı çıkıyorlar.

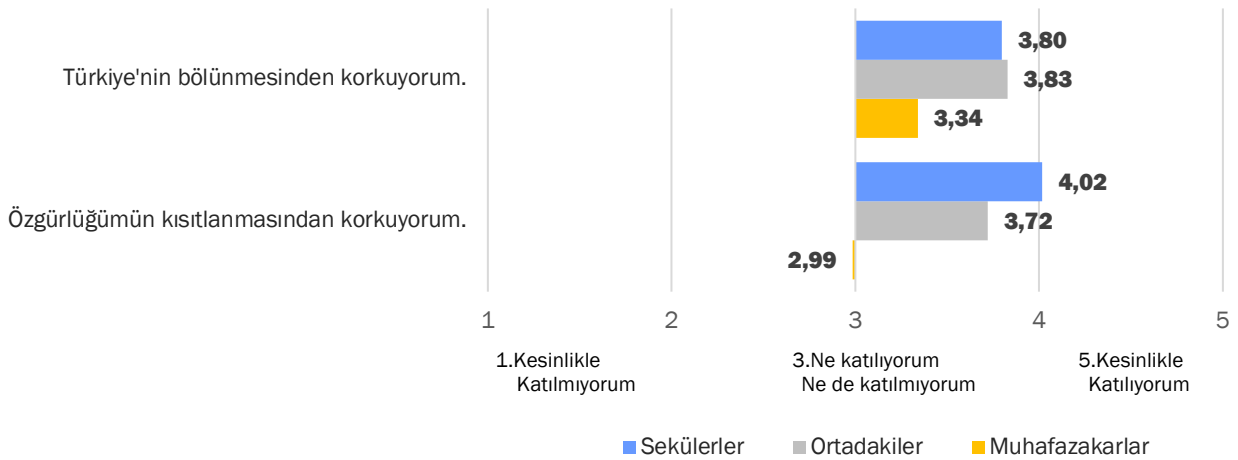
Anadilde eğitim duyarlılığı

3.5.6. Korkular

Hem Sekülerler hem de Ortadakilerin ülkenin bölüneceği korkusuna güçlü biçimde sahipler, Muhafazakârlar ise bu konuda korkuları olsa da biraz daha temkinli. Yine hem Sekülerler hem de Ortadakiler özgürlüklerinin kısıtlanacağı korkusuna sahiplerken, Muhafazakârlarda bu konuda da nötr pozisyonda duruyorlar.

Korku

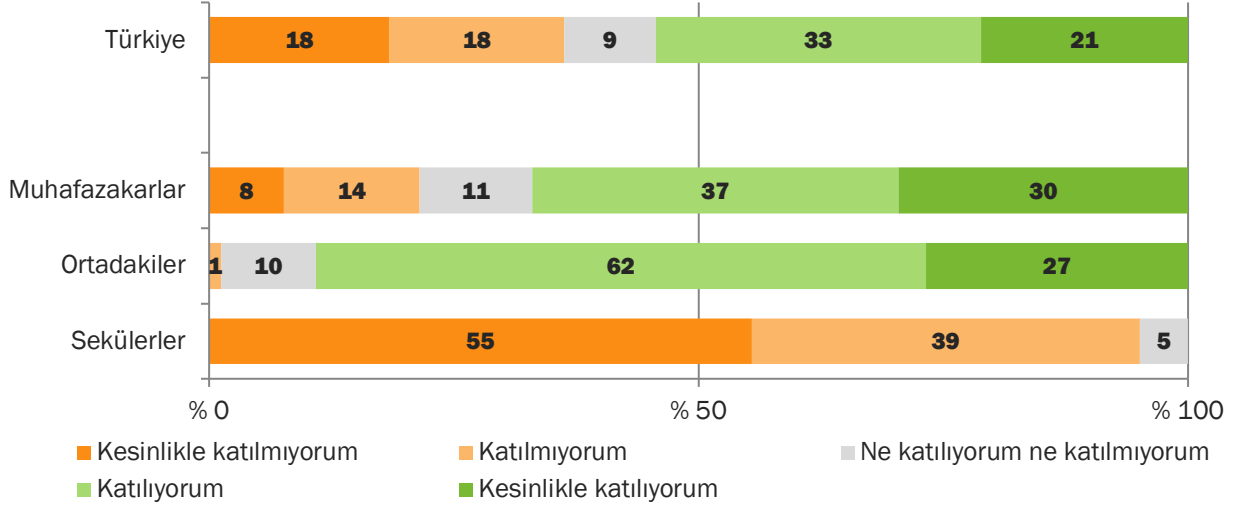

3.5.7. Kadına bakış

Sekülerler tümüyle kadının çalışmak için eşinden izin almasına karşı çıkarlarken, Muhafazakârların yüzde 67'si, Ortadakilerin de yüzde 89'u bu fikri onaylıyor. Ortadakiler diğer iki kümenin ortasında yer almıyor ve kadınların özgürlüğü konusunda daha da kısıtlayıcılar.

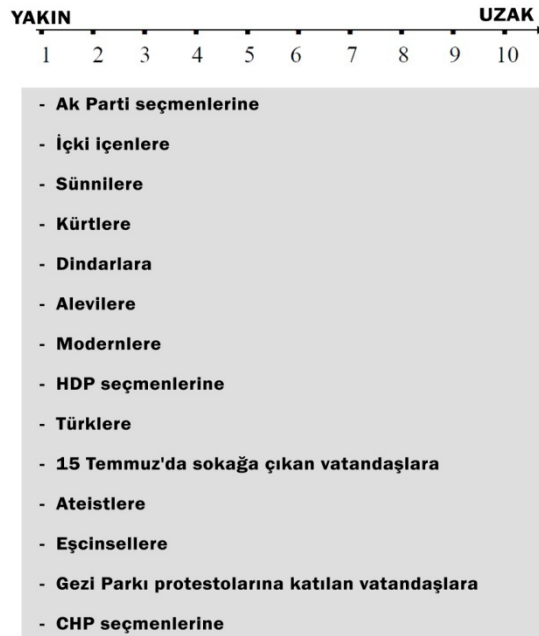
Kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır.

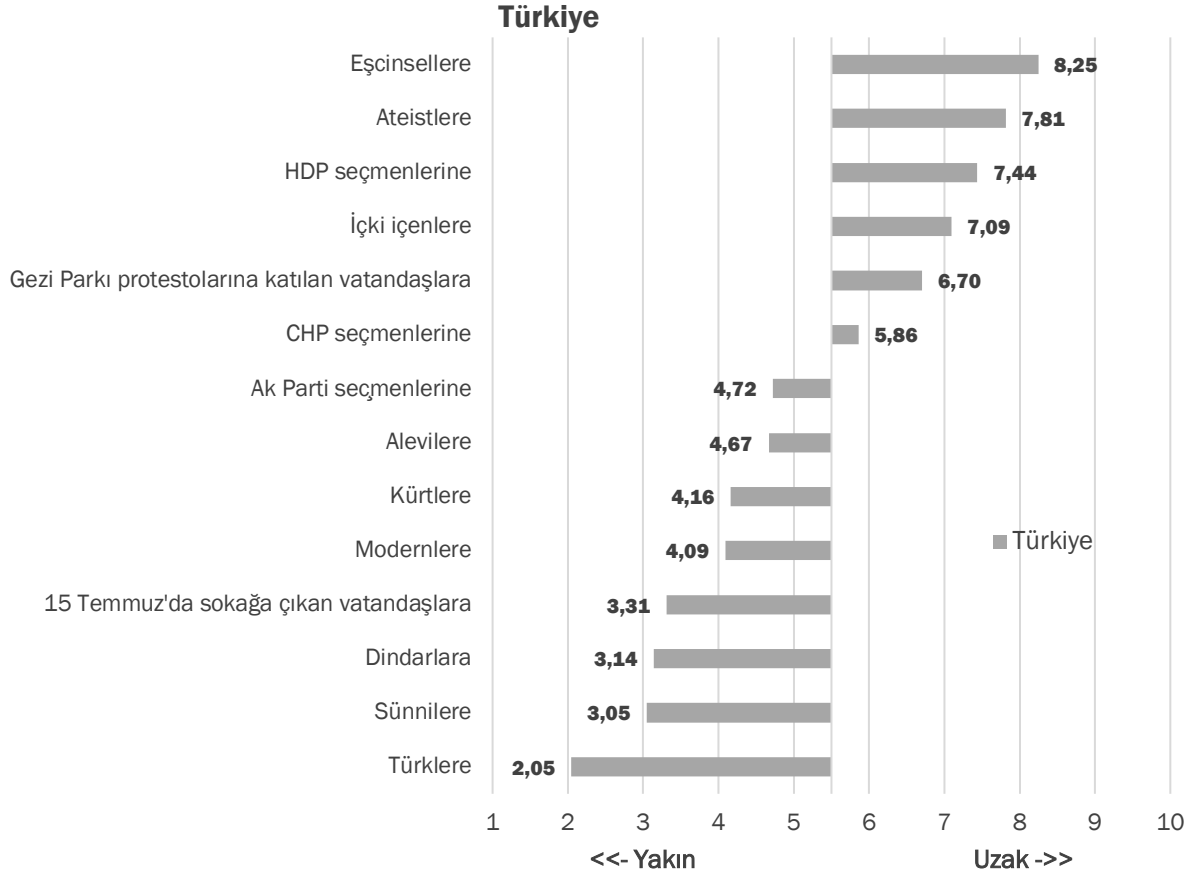
3.6. Mesafeler: Toplumsal Grupların Birbirine Uzaklığı

Ocak'19 Barometresi kapsamında incelediğimiz kutuplaşma temasında incelediğimiz parametrelerden biri de toplum kümelerinin birbirine uzaklığı. Bu çerçevede görüşülen kişilere “Listesi verilen toplumsal kümelere/gruplara 1-Yakın, 10-Uzak olmak üzere, mesafenizi nasıl tanımlarsınız?” sorusunu yönlendirdik ve irili ufaklı farklı 14 toplumsal kümenin ismi olduğu bir liste verdik.

1 en yakın, 10 en uzak anlamına gelecek şekilde aşağıdaki gruplara ne derece yakın veya uzak olduğunuzu söyler misiniz?

Bu soru grubunda görüştüğümüz kişilere verdiğimiz kart üzerinde bulunan toplumsal kümelere mesafelerini ifade etmelerini istedik. Bu listede de KONDA verilerine göre yüzde 2'lerde olan kümeler de, “Türkler” gibi toplumun yüzde 85'ini teşkil eden kümeler de mevcut. Aşağıdaki grafikte toplum genelinin bu kümelerin hangilerine ne oranda yakın veya uzak hissettiklerini tespit edebilirsiniz.

En uzaktakiler; Eşcinseller, Ateistler ve HDP seçmenleri

Türkiye ortalamasına baktığımızda toplumun en uzak hissettiği kümenin eşcinseller olduğunu görüyoruz. Görüştüğümüz kişilerin yüzde 62'si eşcinsellere mesafesi için 10 yani en uzak seçeneğini tercih etmiş. Türkiye ortalamasında 8,25 puan alan eşcinseller; dindarlık arttıkça, eğitim seviyesi düştükçe daha yüksek uzaklık puanına ulaşıyorlar. Eşcinsellerden sonra en uzak hissedilen kümeysen ateistler. Türkiye, HDP seçmenlerine, içki içenlere ve Gezi Parkı protestolarına katılan vatandaşlara da oldukça mesafeli yaklaşıyor.

Eşcinsellerin toplumda en istenmeyen grup olduğunu düşünsek de bu konuda zaman içerisinde bir gelişme olduğunu söyleyebiliriz. Zira 2008 yılında gerçekleştirdiğimiz Hayat Tarzları araştırmasında "Oğlumun/kızımın farklı cinsel yönelimleri olabilir." diyenler yüzde 10'dan 2018'deki Hayat Tarzları araştırmasında yüzde 14'e ulaştı. Çok büyük bir değişiklik olmasa da toplumun bir kısmının eşcinsellere bakışının yıllar içinde gelişme kaydettiği yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

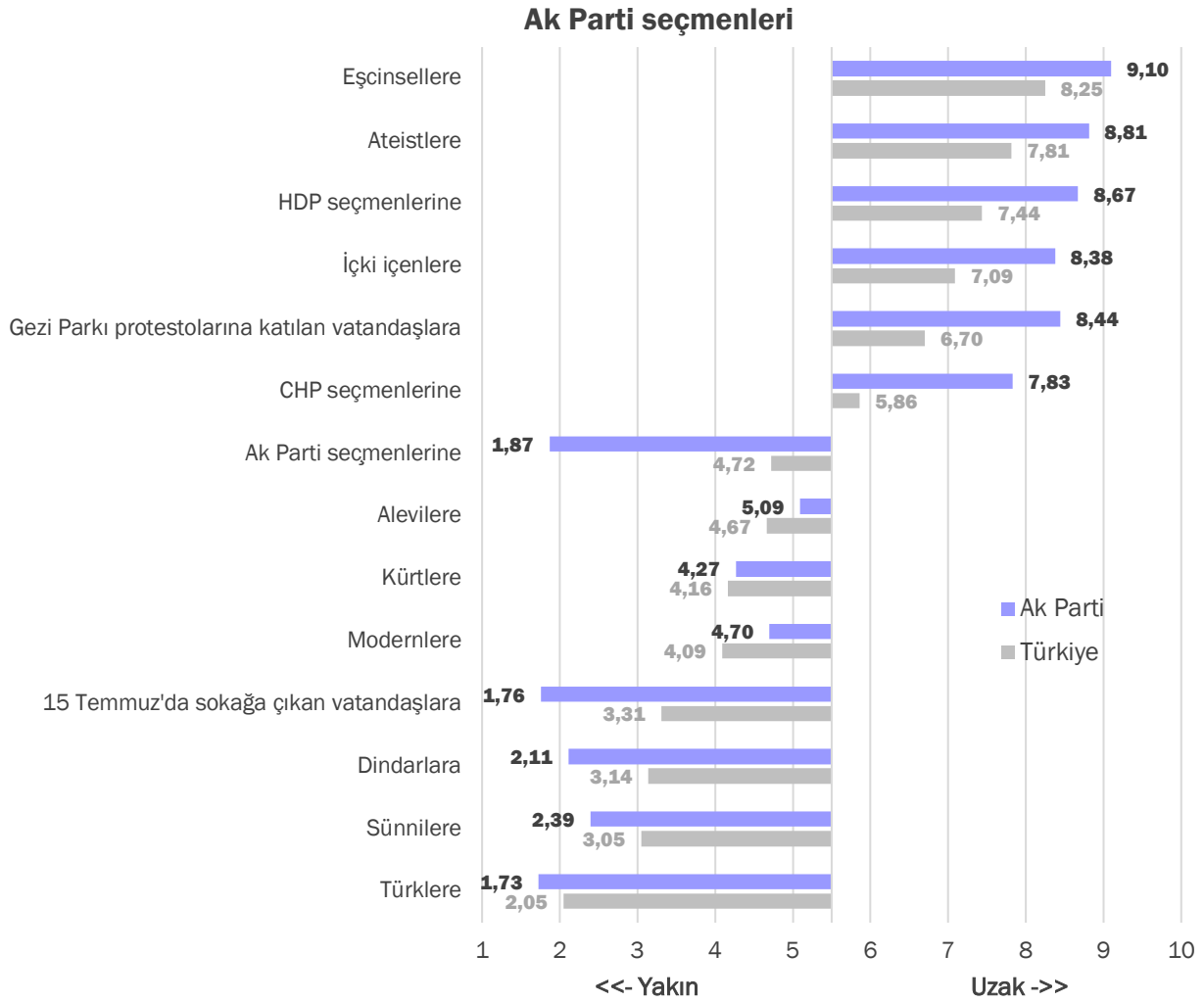
Kürtlerin yüzde 12'si Türklere uzak hissediyor.

Türkiye ortalamasının en yakın hissettiği toplumsal küme tahmin de edilebileceği gibi Türkler ve sonrasında Sünniler. Toplumun yüzde 80'i Türklere ilk dört kademedeki yakınlık puanını veriyor. Kürt olduğunu belirten kişilerin ise sadece yüzde 12'si Türklere uzaklıklarını 6 veya üstünde bir puanla tarif ediyorlar.

Kürtlerin dördte biri HDP'ye uzak hissediyor.

Türkiye'nin Kürtlere mesafesi 4,16 puanken, HDP seçmenlerine mesafesi 7,44 puan. Türkiye'nin HDP seçmenlerine Kürtlerin geneline oranla çok daha mesafeli olduğu yorumunu yapabiliriz. Kürtlerin de en az dörtte birinin HDP'ye mesafesi ölçeğin uzak tarafında kalıyor.

Elbette, bu noktada esas merak edilen konu hangi kümelerin bir diğerine ne kadar uzak hissettiği olacaktır. Bu kapsamda toplum içinde seçmen kümelerine göre bu uzaklıklara göz atmak gerekiyor. Zira toplum içinde konumlanma anlamında siyasetin önemli etkisi bulunuyor.

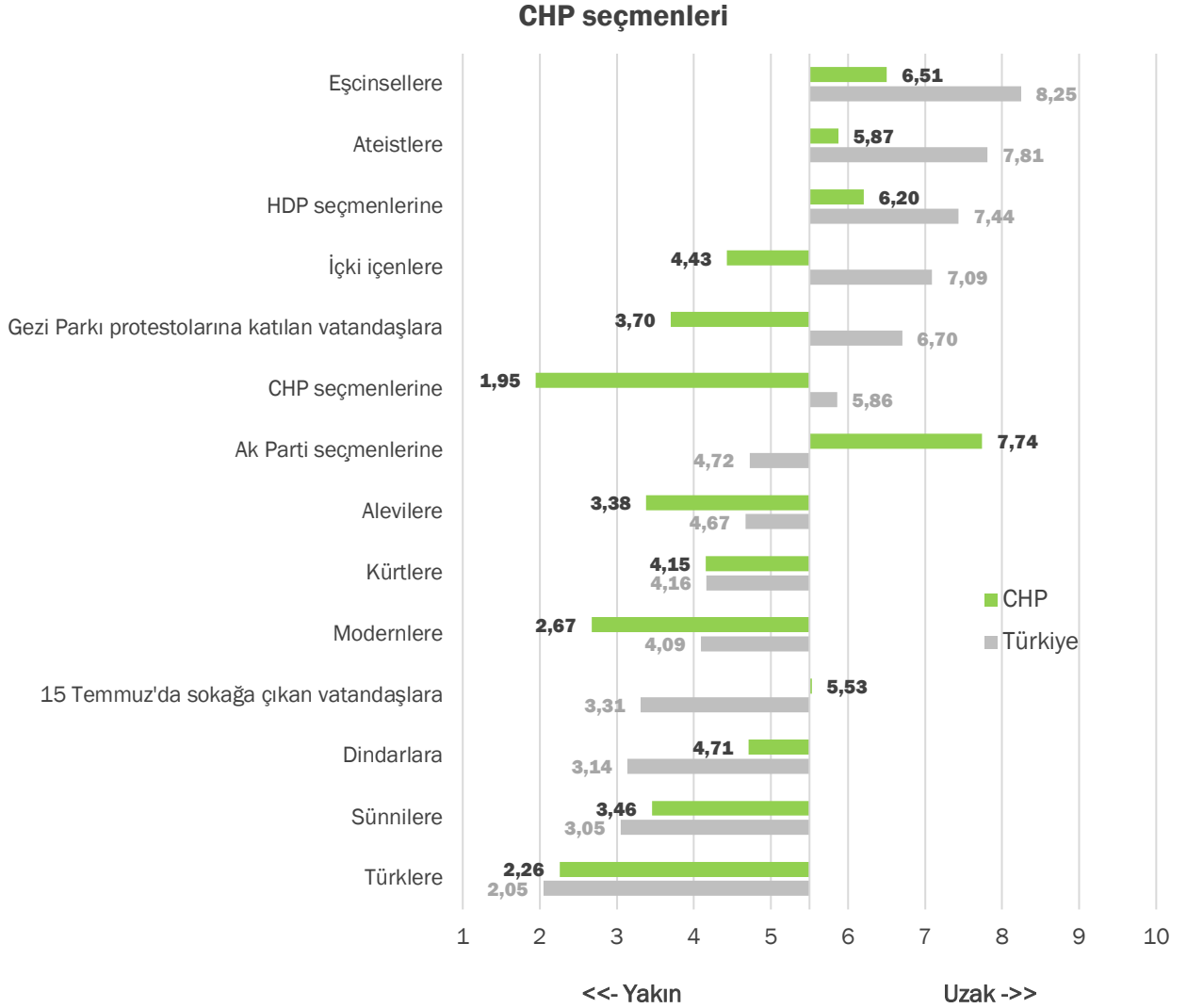
İlk olarak iktidar partisi seçmenlerinin bu kümelere mesafelerini tespit ediyoruz. Ak Parti seçmenlerinin en uzak olduğu toplumsal kümenin Türkiye genelinde olduğu gibi eşcinseller olduğunu görüyoruz. Ak Parti seçmenleri eşcinsellere, ateistlere, HDP seçmenlerine, içki içenlere, Gezi Parkı protestolarına katılanlara, CHP seçmenlerine, Alevilere ve Modernlere Türkiye ortamasından çok daha mesafeli yaklaşıyorlar.

Ak Parti seçmenlerinin en yakın hissettiği toplumsal küme ise Türkler. Türklerden sonra 15 Temmuz'da sokağa çıkan vatandaşlara ve Ak Parti seçmenlerine yakın hissediyorlar. Bu yakınlığın da Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu görüyoruz.

Ak Partili'ler CHP seçmenlerine yaklaşık "Gezicilere" hissettikleri kadar uzak hissederken, CHP seçmenlerinin kendine en uzak hissettiği grup Ak Parti seçmenleri olarak göze çarpıyor. İki

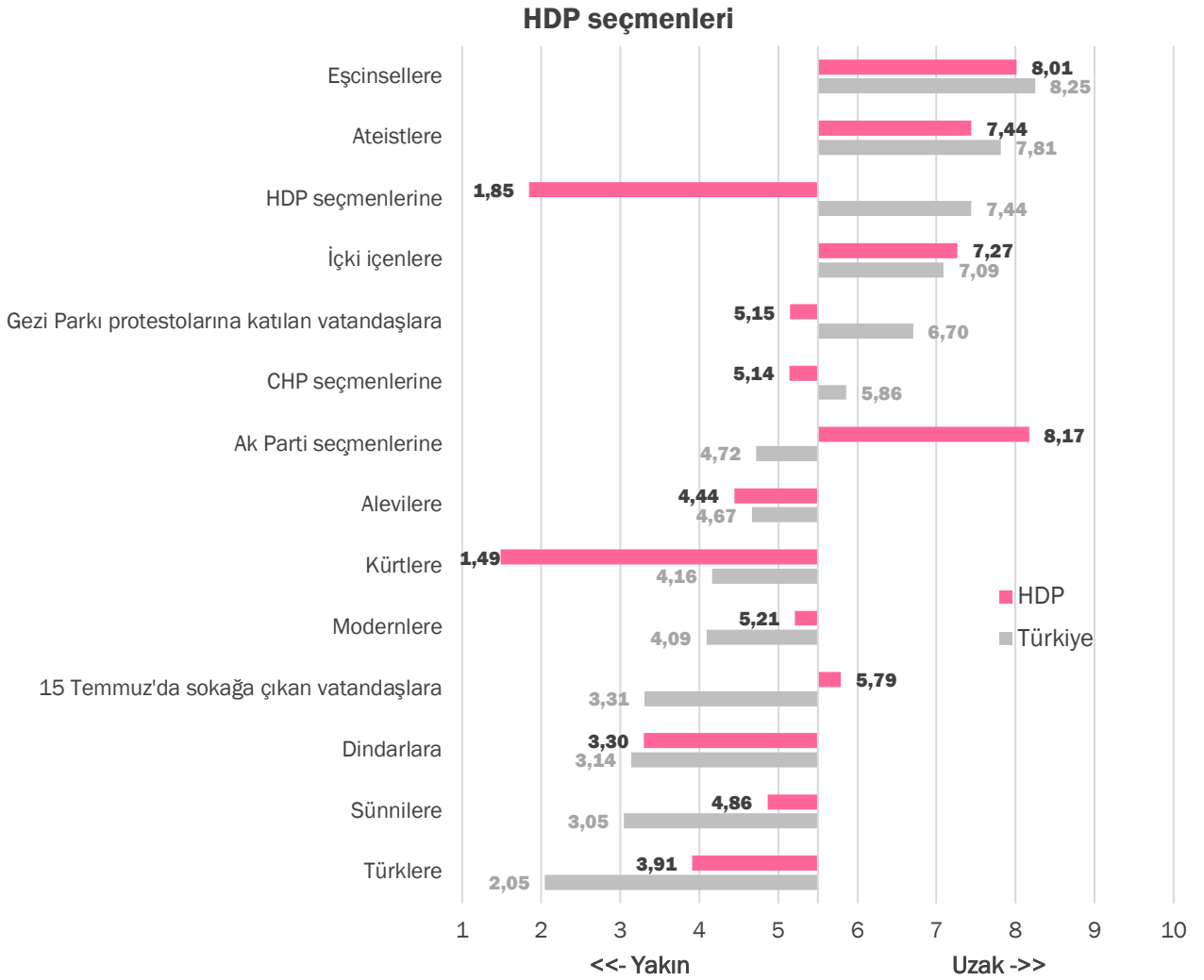
partinin seçmenlerinin birbirine oldukça mesafeli yaklaştığını ifade edebiliriz. Bu durumu kutuplaşmanın bir sonucu olarak değerlendirebiliriz.

CHP seçmenlerinin de eşcinsellere bakışında Türkiye genelinden çok özel bir fark göze çarpmıyor. CHP seçmenlerinin HDP seçmenlerine ve ateistlere de çok yakın olmadığını söyleyebiliriz.

CHP seçmenlerinin kendileri dışında en yakın hissettiği gruplar Türkler ve Modernler. Alevilere ve Gezi Parkı protestolarına katılanlara da Türkiye ortalamasına göre daha yakın hissediyorlar. Bu çalışmada görüştüğümüz Alevilerin yüzde 59'u CHP'ye oy vereceğini ifade ederken, bu oylar CHP'nin genel oyunun da yüzde 22'sini oluşturuyor. Bu sebepten CHP seçmeninin Alevilere Türkiye ortalamasından daha yakın hissetmesi gayet doğal bir durum olarak görülebilir.

Türkiye genelinin kendini 3. sırada en uzak hissettiği grup olan HDP seçmenlerinin ne düşündüğüne baktığımızda ortalama nüfustan farklı bir tabloyla karşılaşılıyor.

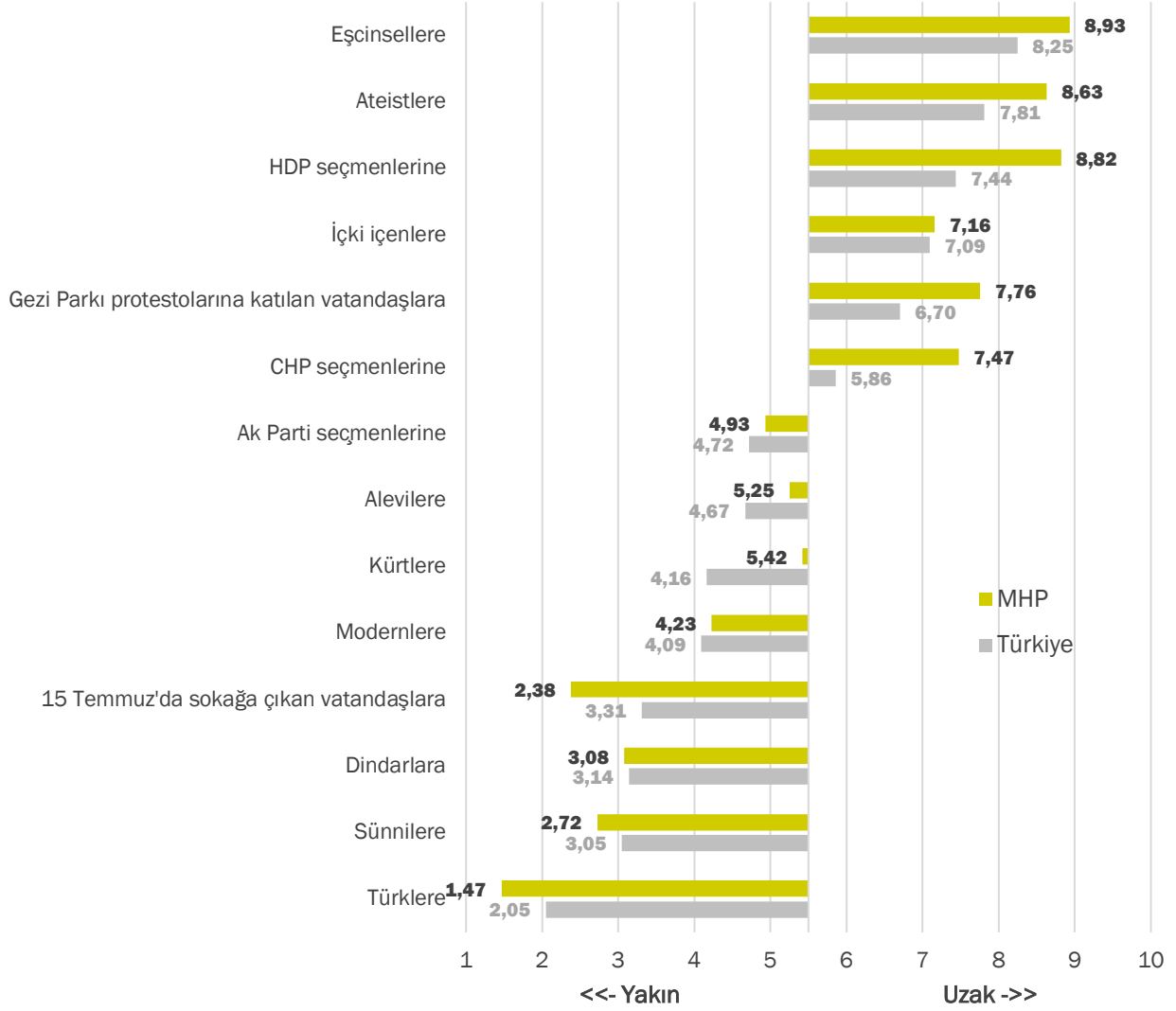

HDP seçmenleri siyasi kümeler arasında mesafe açısından Türkiye genelinden en farklı profil çizen grup olarak karşımıza çıkıyor. Ancak konu eşcinseller ve ateistler olduğunda yakınlıkları Türkiye geneliyle paralellik gösteriyor. HDP seçmenlerinin en uzak hissettiği toplumsal kümeysen Ak Parti seçmenleri. HDP seçmeninin Modernlere de Türkiye ortalamasından daha uzak hissettiğini görüyoruz. HDP seçmenleri Türklere de Türkiye geneline kıyasla oldukça daha mesafeliler. Ancak yine de Ak Parti seçmenlerine ya da eşcinsellere olduğu kadar uzak hissetmiyorlar.

HDP seçmenlerinin kendilerine en yakın hissettiği gruplar Kürtler ve HDP seçmenleri. Alevilere ve dindarlara bakışlarının da Türkiye ortalamasına yakın olduğunu görüyoruz. Ancak başta da belirttiğimiz gibi Kürtlerin de dörtte biri kendini HDP seçmenlerine uzak hissediyor.

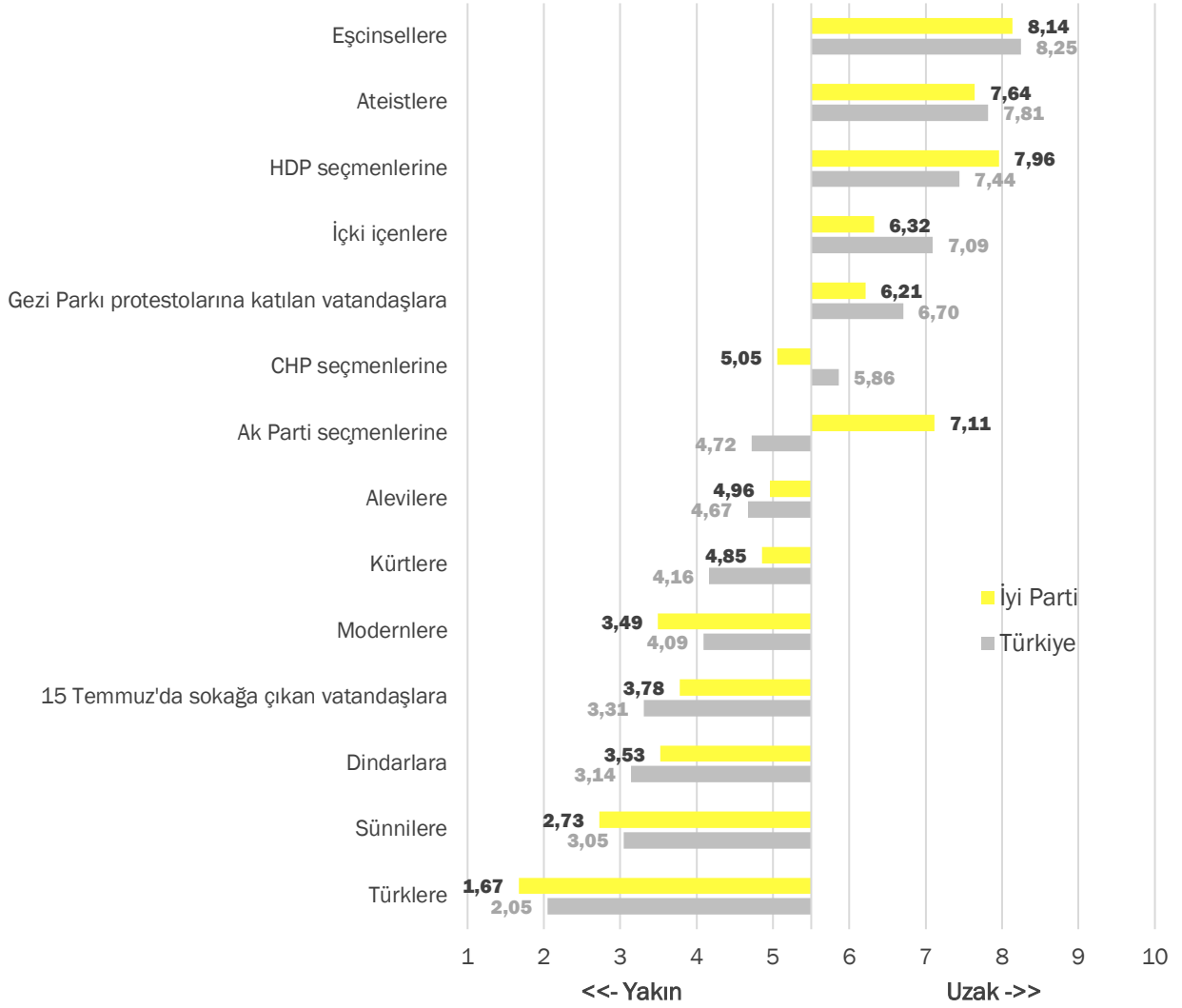
MHP seçmenleri

MHP seçmenlerinin yakınlık-uzaklık tarifinin Türkiye ile çok benzer olduğunu görüyoruz. MHP seçmenleri Türklere, Sünnilere ve 15 Temmuz'da sokağa çıkan vatandaşlara Türkiye ortalamasından daha yakın hissederken, eşcinsellere, ateistlere, HDP seçmenlerine, Kürtlere, CHP seçmenlerine ve Alevilere ortalamadan daha uzak hissediyorlar.

MHP seçmenleri Ak Parti seçmenlerine Türkiye ortalamasıyla aynı seviyede yakın hissediyorlar. Buna bağlı olarak iki partinin mecliste kurduğu ittifakın tabanda pek de fazla bir karşılık bulmadığı yorumunu yapabiliriz.

İyi Parti seçmenleri

İyi Parti seçmenlerinin MHP seçmenlerinin ortaya koyduğu tablodan büyük farkı olmadığını iddia edebiliriz. İyi Partililerin MHP seçmelerinden temel farkının Ak Parti seçmenlerine olan mesafeleri ve CHP seçmenlerine yakınlıklarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Birçok toplumsal kümede Türkiye ortalamasına oldukça yakın olan İyi Parti seçmenleri, çok büyük farklar olmamakla beraber Türklere, Sünnilere ve Modernlere Türkiye ortalamasından daha yakın hissediyorlar.

Diğer bulgular

Bunlar dışında farklı toplumsal kümelerin bu tanımlı 14 gruba ne kadar yakın veya uzak olduğu birçok farklı bulgu ortaya çıkartabiliyor. Örneğin, eğitim seviyesi düştükçe kime daha uzak hissedildiği veya dindarlık seviyesi arttıkça kimlerle yakınlık görüldüğü vb. birçok konuya ilişkin bulgumuzu özetlenmiş olarak aşağıda inceleyebilirsiniz;

- Türkiye; eşcinsellere, ateistlere, HDP seçmenlerine, içki içenlere ve Gezi Parkı protestolarına katılanlara daha mesafeli hissediyor. Bu gruplara hissedilen yakınlık yaş gruplarına göre bakıldığında da büyük bir değişim göstermiyor.
- Kadın ve erkekler arasında mesafeler anlamında çok özel bir fark görülüyor. Bir tek kadınların “içki içenler”e erkeklere göre daha uzak olduğunu belirttiğini görebiliyoruz.
- Eğitimin toplum kümelerine mesafe açısından belirleyici bir faktör olduğu söylenebilir. Düşük eğitimliler özellikle eşcinsellere ve ateistlere toplumun genelinden daha da uzaklar. Ancak, HDP seçmenlerine mesafe üç eğitim kümesinde de aynı. Daha düşük eğitimliler eşcinsellere uzaklıklarını 9 puan ile tanımlarken üniversite mezunlarında yaklaşık 7 puana kadar yakınlaşıyor. Dolayısıyla toplumun eğitilmiş kesiminin eşcinselliği eğitimsizlere kıyasla daha kabul edilir gördüğünü düşünebiliriz. Ancak, yine de üniversite mezunlarının da yüzde 55’i eşcinsellere 6 veya üstü puanla uzak hissettiğini belirtmiş.
- Gezi Parkı protestolarına katılanlara en yakın hisseden grubun ateistler olduğunu görüyoruz. Aleviler de kendini bu gruba yakın hissediyor. Diğer bir deyişle, muhalif grupların birbirlerine karşı yakın hissetme olasılığı artıyor.
- Gelir düzeyi yüksek olanlar Ak Parti seçmenine daha uzak hissederken, Gezi Parkı protestolarına katılanlara ve Modernlere daha yakın hissediyorlar.
- Metropolde büyüyenlerle köyde büyüyenler arasında birçok konuda büyük farklılıklar bulunmuyor. Metropol de büyüyenler de eşcinsellere köyde büyüyenler kadar mesafeli yaklaşıyor.
- “Sizin için hangi kimliğiniz en önemlidir?” şeklinde sorduğumuz soruya “Din/mezhebim” cevabını verenlerin yakınlık-uzaklık tarifleri Türkiye’nin profiline benziyor. En önemli kimliğinin siyasi görüşleri olduğunu ifade edenlerse eşcinsellere, ateistlere ve modernlere daha yakın hissediyorlar.
- “Önümüzdeki aylarda Türkiye’de ekonomik kriz bekliyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar ve yakınlık-uzaklık tarifleri arasında büyük farklar göze çarpmıyor. Yalnızca kriz bekleyenlerin Ak Parti seçmenlerine daha yakın hissettiğini söylemek mümkün.
- Haberleri A Haber’den seyreden kişilerin çeşitli toplumsal kümelere mesafesine baktığımızda kendilerini en çok 15 Temmuz’da sokağa çıkanlara yakın hissettiklerini görüyoruz. Bu kanalı tercih edenlerin her yönüyle Ak Parti ve Erdoğan taraftarı olduklarını birçok raporumuzda belirtiyoruz. Büyük bir fark olmamakla beraber Ak Parti’ye oy verenlerin genelinden bile daha yakın hissediyorlar. Bununla beraber A Haber izleyicileri ateist ve eşcinsellere en uzak duran kümelere biri.

- Daha çok CHP seçmenin takip ettiğini bildiğimiz Halk TV'ye baktığımızda elbette farklı bir tabloyla karşılaşırız. Haberleri Halk TV'den izleyenler ateistlere, Gezi Parkı protestosuna katılanlara ve eşcinsellere Türkiye ortalamasına göre daha yakın hissediyorlar. Halk TV izleyenler Alevilere ve Modernlere de daha yakın hissediyorlar.
- Yılbaşını dışarıda kutlayanlar; eşcinsellere, ateistlere ve Modernlere daha yakın hissediyor. Yılbaşını kutlamayanlar ise dindarlara, Ak Parti seçmenlerine ve 15 Temmuz'da sokağa çıkanlara daha yakın hissediyorlar.

- **Dindarlık mesafede en etkin belirleyici unsur**

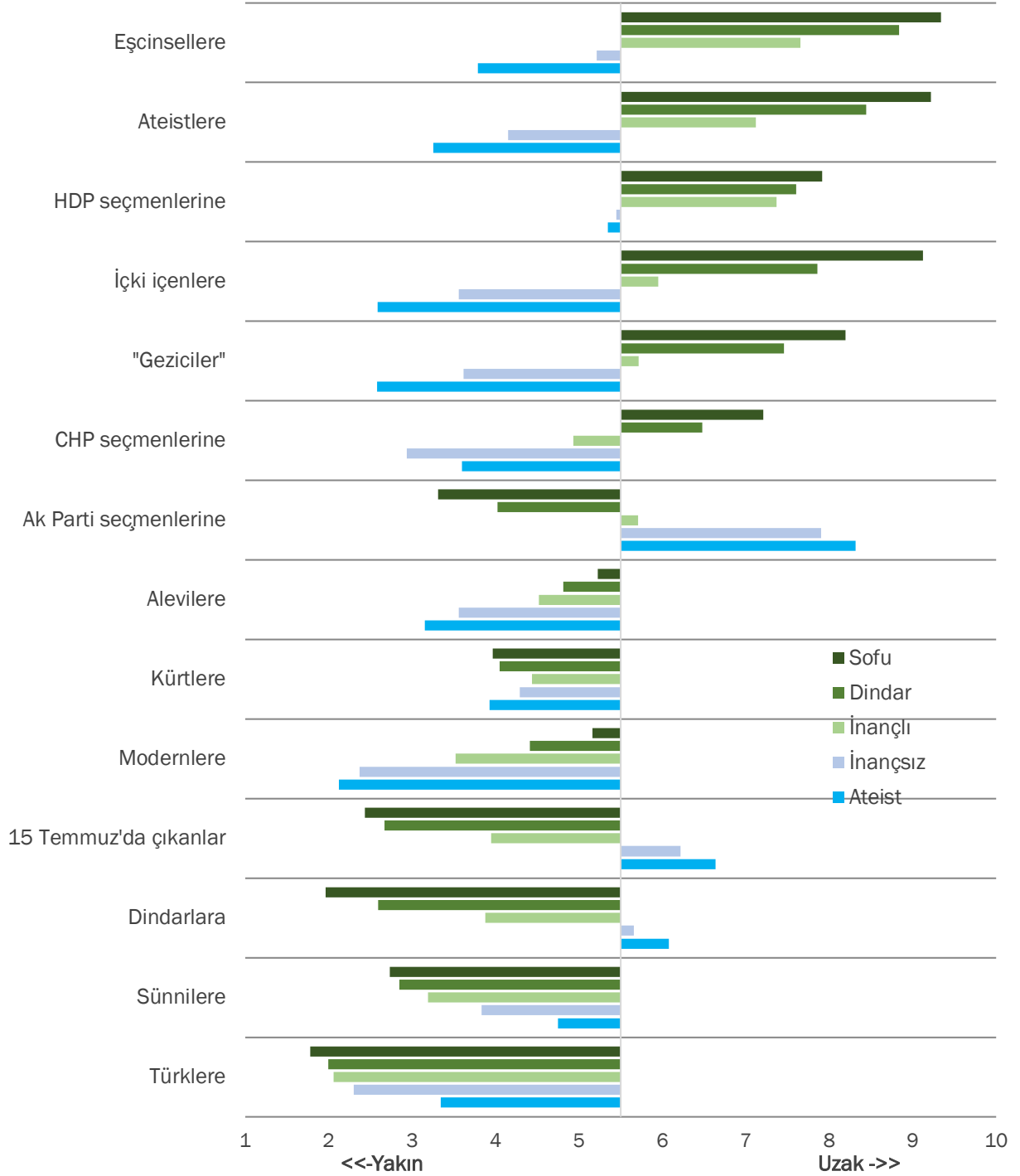
Genel itibarıyla dindarlığın, ülkedeki kutuplaşmayla yakından ilişkili bir unsur olduğunu bu raporumuzun farklı yerlerinde belirtiyoruz. Mesafeleri dindarlık üzerinden incelediğimizde de, her türlü kümeyle mesafenin dindarlıkla sıkı korelasyon ortaya koyduğunu görebiliyoruz. Diğer bir deyişle dindarlık, kişilerin diğeriyle ilgili fikrini başka birçok parametreye kıyasla çok daha fazla tanımlıyor.

Aşağıdaki grafikte mesafe belirtilen bir seçmen kümesi de olsa, bir etnik grup veya bir mezhep de olsa dindarlık seviyesi değiştikçe oranlı olarak mesafe de değişiyor.

Ateistlerin en uzak olduğu grup Ak Parti seçmenleri olarak karşımıza çıkıyor. Ateistler; Modernlere, Gezi Parkı Protestolarına katılanlara ve eşcinsellere yakın hissediyorlar. Ateistlerin eşcinsellere mesafesinin 4, yani "yakın" denilen tarafta olduğunu görüyoruz. Eşcinsellere mesafesini 5'in altında, yani yakın olarak ifade eden tek grubun bu olduğunu söyleyebiliriz.

Dindarlığa göre mesafeler

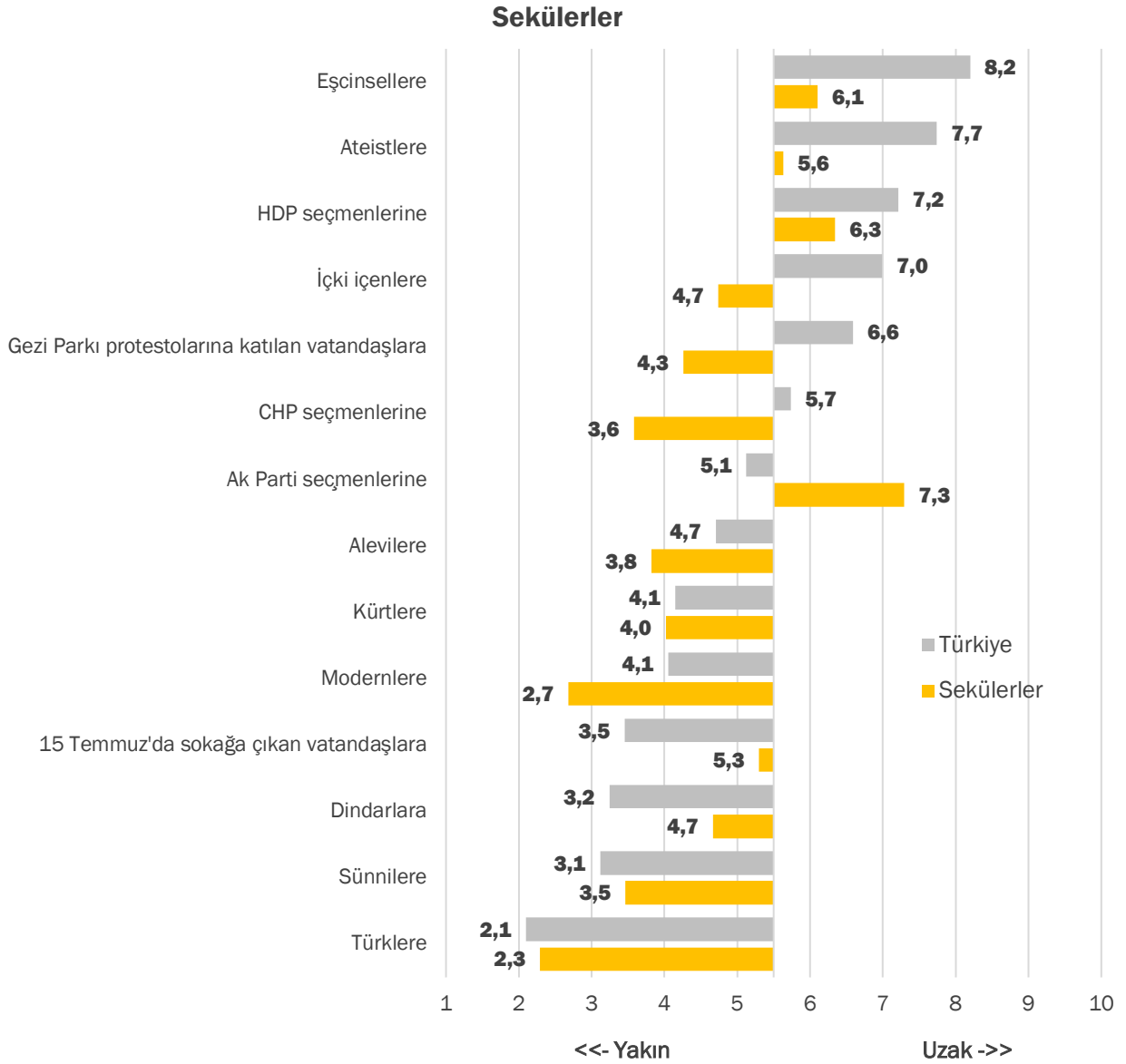

3.7. Kümelerin Bazı Kimlik ve Tercihlere Bakışı

Ortaya çıkardığımız kutuplaşma kümelerinin diğerlerine, bazı kimlik ve tercihlere mesafeleri de ilginç ve ülke ortalamalarından farklılaşmaları kümelerin karakterlerini tarif ettiği gözleniyor.

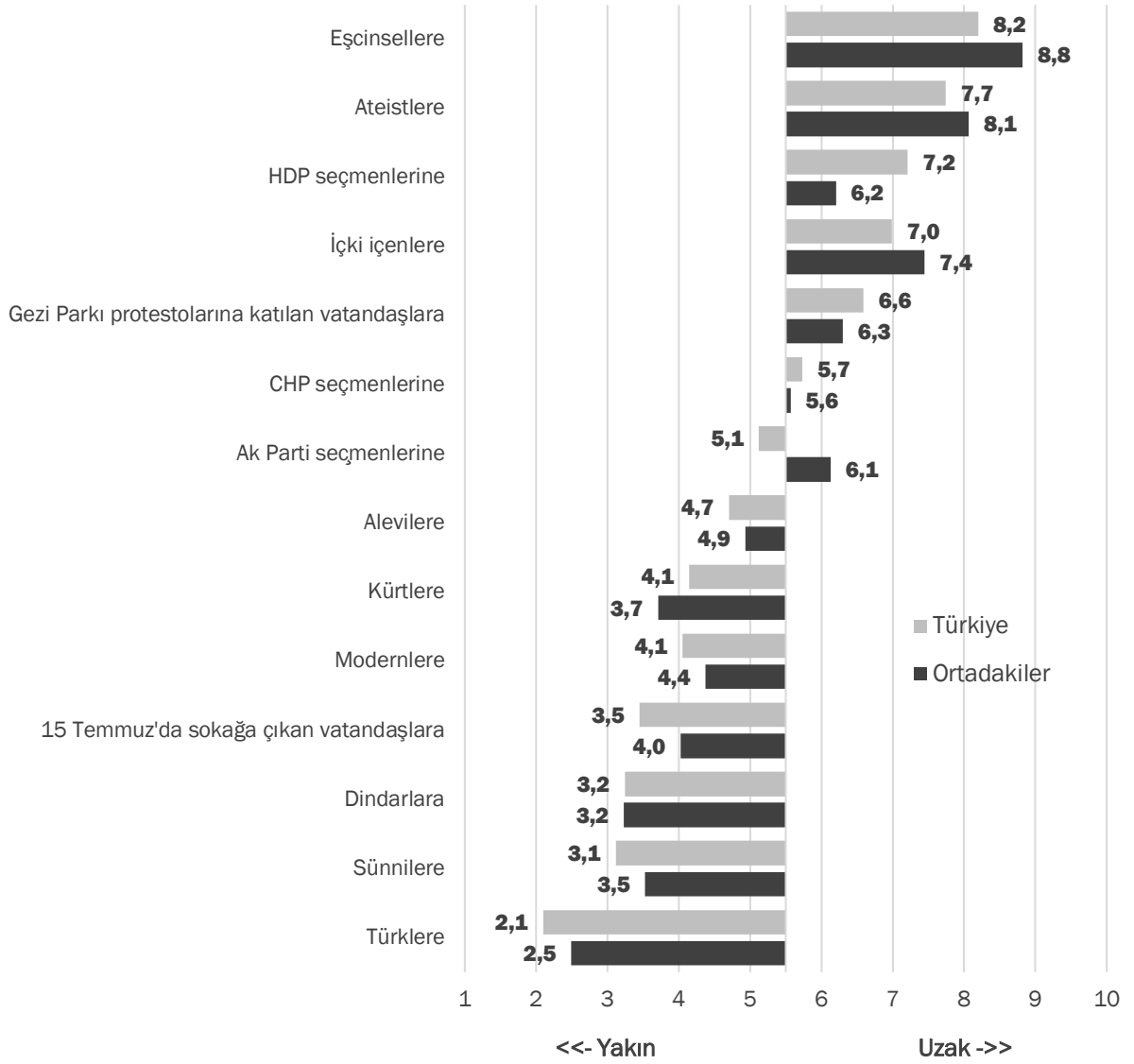
Sekülerlerin kendilerine en yakın olarak tanımladıkları gruplar Modern hayat tarzındakiler. Sekülerler Alevi-Sünni, Türk-Kürt gibi etnik ve inanç gruplarına ton farkları olsa da farklı bir bakış açısına, mesafe algısına sahip değiller ve hepsine kendilerini yakın hissediyorlar.

Sekülerlerin kendilerine en uzak grup olarak tanımladıkları gruplar arasında önce Ak Parti seçmenleri, daha sonra da HDP seçmenleri ve eşcinseller geliyor. Kısaca not etmek gerekirse Sekülerler diğer kümeler arasında Ak Parti ve HDP seçmenleriyle eşcinsellere mesafeli dururlarken, diğer tüm gruplarla bir biçimde yakın duruyorlar.

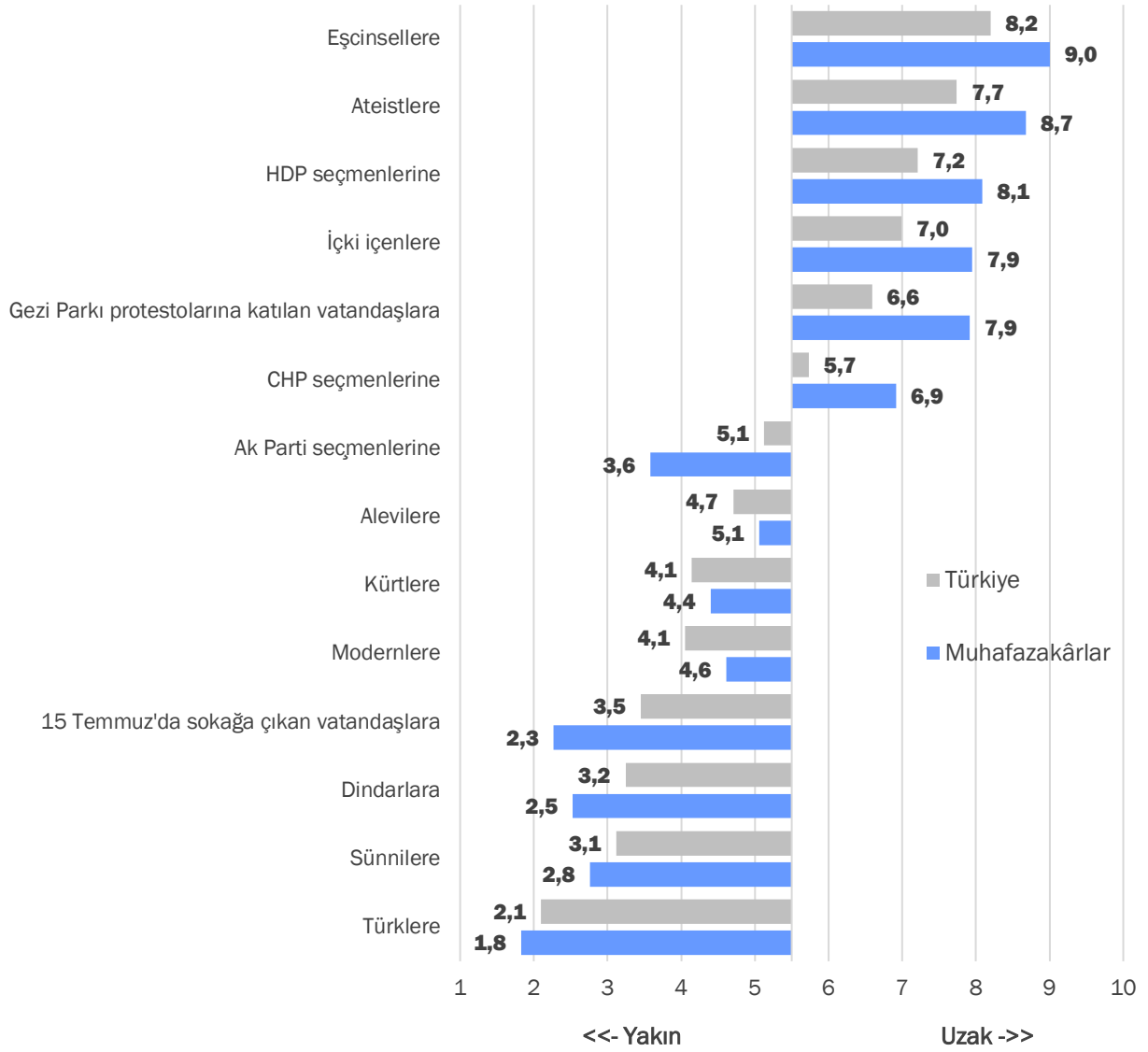

Ortadakiler

Ortadakilerin yakın ya da uzak oldukları gruplar ülke ortalamalarıyla neredeyse çakışıyor. En uzak oldukları kümeler sırasıyla eşcinsellere, ateistlere, içki içenlere oldukça mesafeliler. Öte yandan HDP seçmenlerine, Ak Parti seçmenlerine de bir miktar mesafeliler. Önceki bölümlerde analiz ettiğimiz gibi Ortadakilerin heterojen bir küme olmaları bir bakıma yakın ya da uzak durdukları gruplar meselesinde de gözleniyor.

Muhafazakârlar

Muhafazakârların uzak durdukları gruplara ise ülkenin genel eğilimlerine kıyasla daha da mesafeli duruyorlar. Muhafazakârlar eşcinsellere, ateistlere, HDP seçmenlerine, içki içenlere, Gezi Parkı eylemlerine katılanlara, CHP seçmenlerine oldukça mesafeliler. Buna karşılık 15 Temmuz Darbe Girişiminde sokağa çıkanlara ve dindarlara da oldukça yakın hissediyorlar.

3.8. Karar Ağacı İle Oluşan Alt Kümeler

Kümeleri elde ettikten sonra her bir kümenin içine daha da detaylıca bakmanın faydalı olacağını düşünerek küme içi kırılımları analiz ettik. Muhafazakârlar veya Sekülerler diye adlandırdığımız kümeler sonuçta ne tamamen Muhafazakârlardan ne de tamamen belli parti seçmenlerinden oluşuyordu.

Bu kümelerin iç kırılımlarını incelemek için, daha önce seçmen davranışlarını incelerken kullandığımız karar ağacı yöntemine karar verdik.⁵ Karar ağacı yöntemi (*decision tree*), analize soktuğumuz değişkenlerden hangilerinin küme içi ayrışmaları sağladığını kendisi seçerek alt kırılımları hesaplıyor ve ortaya çıkan mümkün olduğunca homojen alt kümeleri bize sunuyor.

Dolayısıyla kümeleri tek tek analize soktuğumuzda, bize hangi değişkeni kullanarak bir alt yaprağa geçtiğini, hangi değişkenlerin kümenin alt kırılımlarında etkili olduğunu gösteren bir tabloya ulaşıyoruz.

Karar ağacı analizini her küme için aynı şekilde yürüttük, her küme için

Cinsiyet, Yaş, Eğitim durumu, Nerede büyüdü, Hayat tarzı kümesi, Çalışma durumu, Sağ - sol ekseninde nerede, Türkiye’de ekonomik kriz beklentisi, Asla oy vermeyeceği parti, Etnik köken, Örtünme durumu, Din/mezhep, Dindarlık, Aylık hane geliri, Ekonomik sınıflar, Haber seyrettiği TV kanalı

sorularını analize soktuk, analiz sonucunda bu değişkenlerden en ayırıştırıcı olanları belirleyip her küme için kırılımları görselleştirdik.

3.8.1. Sekülerler

Sekülerlerin olduğu kümeye baktığımızda, analize giren değişkenler arasından etnik köken, sağ - sol eksenindeki yeri, asla oy vermeyeceği parti, nerede büyüdü ve cinsiyetin kullanıldığını görüyoruz.

Analiz, sekülerleri önce etnik kökene göre ikiye ayırıyor. HDP oylarının yüzde 55’e yükseldiği bir alt küme cinsiyete göre ikiye bölünüyor. Sekülerler 100 kişi olsa 13’ü Kürt erkek, 8’i Kürt kadınlardan oluşan iki alt kümeye ulaşıyor.

Sekülerlerin içindeki Türkler ise sağ - sol ekseninde kendini nerede konumlandığına göre tekrar ayrışıyor. En sağdakiler, İyi Parti, MHP ve Ak Partili’lerin ağırlıkta olduğu alt küme, sekülerler içinde yüzde 8 ağırlığı ile tek başına dururken, kendisini siyasi eksende ortada görenler asla oy vermeyeceği partilere göre bölünüyor. Ne HDP’ye ne de İyi Parti’ye asla oy vermeyecek olanlar ile o soruya “böyle bir parti yok” cevabını verenler yüzde 19’luk bir alt kümeyi oluştururken, Özellikle Ak Parti ve MHP’ye oy vermeyecek olanlar yüzde 10’luk bir alt kümede buluşuyor.

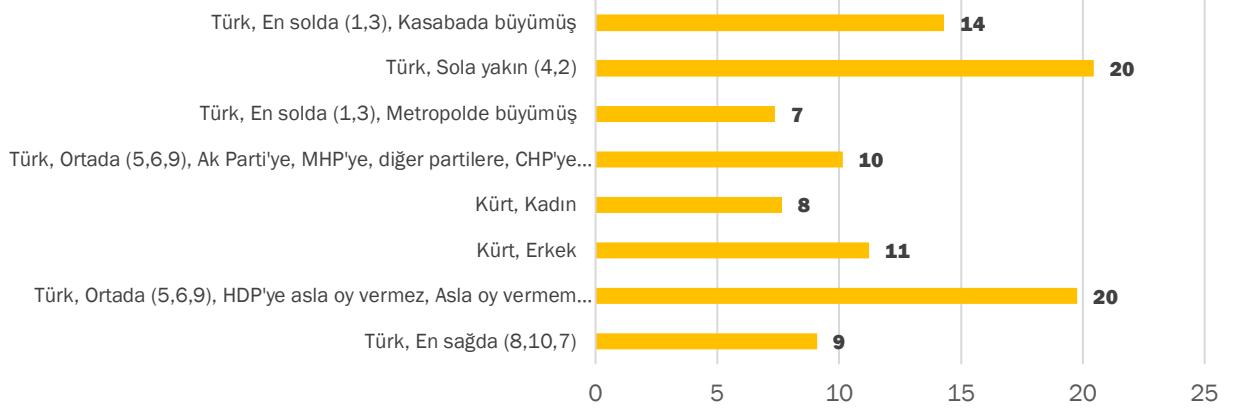
Kendini en solda görenleri ayırıştıran değişken ise büyüdükleri yer. Bu alt küme, metropolde mi yoksa kasabada mı büyüdüklerine göre ikiye ayrışıyor.

⁵<http://konda.com.tr/tr/rapor/turkiyede-donan-siyasetin-sifreleri-karar-agaci-yontemi-ile-secmen-tercihlerini-anlamak/>

Sekülerler karar ağacı analizi ile toplam 8 alt kümeye bölünüyor. Daha sonraki grafiklerde de göreceğiniz gibi sağ-sol ekseninde kendini konumlandırmasına göre olan alt kırılımlarda, grafiği sadeleştirmek adına, sadece “Sola yakın”, “Ortada” vb. tabirler kullanarak parantez içinde eksende kişilerin kendilerine verdikleri puanı ekledik.

Sekülerler kümesinin alt kırılımları

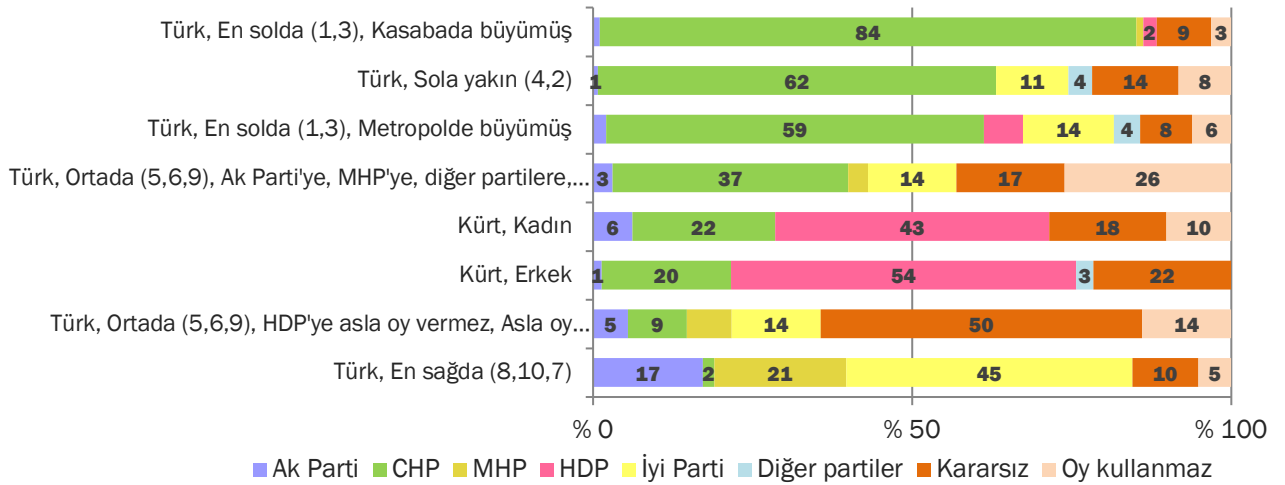

Bu alt kümelerin her birinin siyasi tercihlerine yakından baktığımızda küme içinde en yüksek oranda CHP seçmeninin Türk, kendini en solda konumlandıran ve kasabada büyümüş olan kişilerden oluşan alt kümede bulunduğunu görüyoruz. Türk, sağ-sol ekseninde kendini ortaya koymuş, asla oy vermeyeceği partiye HDP, İyi Parti veya “Öyle bir parti yok” yanıtını vermiş olanların ise en fazla kararsız barındıran alt küme olduğunu görmekteyiz.

Kürtlerin yoğunlukta olduğu iki alt küme ise cinsiyete göre tekrar ikiye ayrılıyor. Her iki kümede de HDP seçmenleri yarıya yakınken, kadınların alt kümesinde oy vermeyeceğini belirtenlerle Ak Parti seçmenleri daha fazla.

Sekülerler kümesinde az sayıda bulunan Ak Parti seçmenleri ise ağırlıklı olarak kendini en sağda konumlayanların bulunduğu alt kümedeler.

Sekülerler kümesinin alt kırılımları

Sekülerler

08 Bugün bir GENEL MİLLETVEKİLİĞİ SEÇİMİ yapılırsa oyunuzu kime, hangi partiye verirsiniz?

Category	%	n
Ak Parti	4,8	33
CHP	39,7	272
MHP	2,9	20
HDP	12,5	86
İyi Parti	9,9	68
Diğer partiler	1,5	10
Kararsız	20,0	137
Oy kullanmaz	8,7	60
Total	100,0	686

Category	%	n
Ak Parti	4,8	33
CHP	39,7	272
MHP	2,9	20
HDP	12,5	86
İyi Parti	9,9	68
Diğer partiler	1,5	10
Kararsız	20,0	137
Oy kullanmaz	8,7	60
Total	100,0	686

24 Etnik köken
Adj. P-value=0,000, Chi-square=316,682,
df=7

Türk; Zaza Diğer; Kürt; Arap; <missing>

Category	%	n
Ak Parti	5,2	28
CHP	45,1	244
MHP	3,7	20
HDP	1,1	6
İyi Parti	12,6	68
Diğer partiler	1,5	8
Kararsız	20,7	112
Oy kullanmaz	10,2	55
Total	78,9	541

Category	%	n
Ak Parti	3,4	5
CHP	19,3	28
MHP	0,0	0
HDP	55,2	80
İyi Parti	0,0	0
Diğer partiler	1,4	2
Kararsız	17,2	25
Oy kullanmaz	3,4	5
Total	21,1	145

15 Sağ - sol ekseninde nerede
Adj. P-value=0,000, Chi-square=323,524,
df=21

01 Cinsiyet
Adj. P-value=0,021, Chi-square=13,262,
df=5

5; 6; 9; <missing>

4; 2

1 - Sol; 3

8; 10 - Sağ; 7

Erkek

Kadın

Category	%	n
Ak Parti	6,2	12
CHP	20,0	39
MHP	4,6	9
HDP	0,0	0
İyi Parti	12,3	24
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	39,0	76
Oy kullanmaz	17,9	35
Total	28,4	195

Category	%	n
Ak Parti	0,7	1
CHP	64,0	89
MHP	0,0	0
HDP	0,0	0
İyi Parti	10,1	14
Diğer partiler	4,3	6
Kararsız	12,9	18
Oy kullanmaz	7,9	11
Total	20,3	139

Category	%	n
Ak Parti	1,3	2
CHP	76,7	115
MHP	0,7	1
HDP	4,0	6
İyi Parti	4,0	6
Diğer partiler	1,3	2
Kararsız	8,0	12
Oy kullanmaz	4,0	6
Total	21,9	150

Category	%	n
Ak Parti	22,8	13
CHP	1,8	1
MHP	17,5	10
HDP	0,0	0
İyi Parti	42,1	24
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	10,5	6
Oy kullanmaz	5,3	3
Total	8,3	57

Category	%	n
Ak Parti	1,1	1
CHP	18,4	16
MHP	0,0	0
HDP	59,8	52
İyi Parti	0,0	0
Diğer partiler	2,3	2
Kararsız	18,4	16
Oy kullanmaz	0,0	0
Total	12,7	87

Category	%	n
Ak Parti	6,9	4
CHP	20,7	12
MHP	0,0	0
HDP	48,3	28
İyi Parti	0,0	0
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	15,5	9
Oy kullanmaz	8,6	5
Total	8,5	58

09 Asla oy vermeyeceği parti
Adj. P-value=0,000, Chi-square=35,574,
df=5

04 Nerede büyüdü
Adj. P-value=0,033, Chi-square=22,355,
df=7

HDP; Asla oy vermeyeceği parti; İyi Parti; Ak Parti; MHP; Diğer partiler; CHP; Kararsız; Oy kullanmaz

Kasaba / İlçe; Şehir; <missing> Büyükşehir / Metropol; Köy

Category	%	n
Ak Parti	7,0	9
CHP	10,2	13
MHP	5,5	7
HDP	0,0	0
İyi Parti	12,5	16
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	50,8	65
Oy kullanmaz	14,1	18
Total	18,7	128

Category	%	n
Ak Parti	4,5	3
CHP	38,8	26
MHP	3,0	2
HDP	0,0	0
İyi Parti	11,9	8
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	16,4	11
Oy kullanmaz	25,4	17
Total	9,8	67

Category	%	n
Ak Parti	1,0	1
CHP	84,8	84
MHP	1,0	1
HDP	2,0	2
İyi Parti	0,0	0
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	8,1	8
Oy kullanmaz	3,0	3
Total	14,4	99

Category	%	n
Ak Parti	2,0	1
CHP	60,8	31
MHP	0,0	0
HDP	7,8	4
İyi Parti	11,8	6
Diğer partiler	3,9	2
Kararsız	7,8	4
Oy kullanmaz	5,9	3
Total	7,4	51

3.8.2. Ortadakiler

Ortadakilerin kümesine aynı şekilde baktığımızda, yine aynı değişkenler içinden önce etnik kökenin seçildiğini, ardından sağ – sol eksenindeki yeri, cinsiyeti, haber seyrettiği TV kanalı ve son olarak da asla oy vermeyeceği partinin belirleyici sorular olduğunu, kalanlarının kullanılmadığını görüyoruz.

Küme etnisiteye göre ikiye ayrıldıktan sonra, Kürtlerin olduğu alt küme asla oy vermeyeceği partiye göre ikiye bölünüyor, MHP ve Ak Parti'ye oy vermeyecek olanlar Ortadakiler kümesinin yüzde 15'ini oluşturken, HDP ve CHP'ye oy vermeyecekler cinsiyete göre bir daha bölünerek, iki ayrı alt kümeye ayrılıyor.

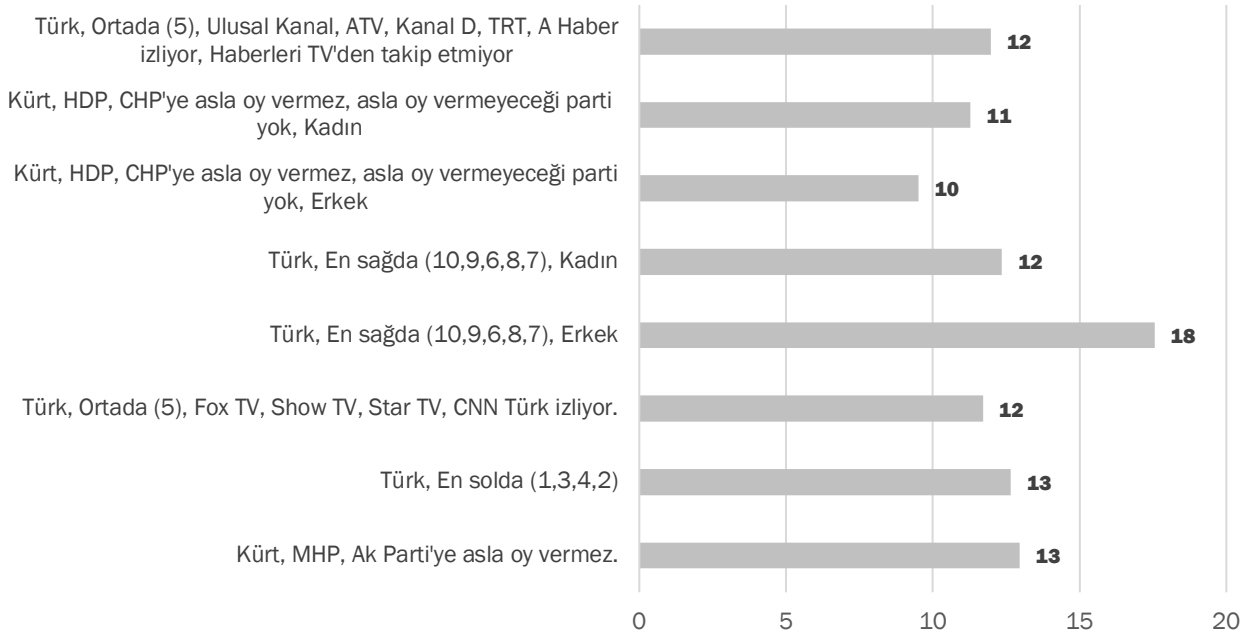
Analiz, Türkleri ise tıpkı Sekülerler kümesinde olduğu gibi, sağ-sol ekseninde konumlandırmaya göre ayırıyor. En soldakiler tek bir alt küme olarak ayrışırken sağdaki ve ortadakiler bölünmeye devam ediyor. Kendini ortada olarak konumlandıranları birbirlerinden ayıran değişken haber izledikleri TV kanalı: Fox TV, Show TV, Star TV izleyicileri bir alt kümeye ayrılırken, ATV, TRT, A Haber izleyicileri başka bir alt kümede kalıyor.

Kendini en sağda görenler ise cinsiyet üzerinden bölünüp, Ak Parti seçmenlerinin çoğunlukta olduğu kadınlar alt kümesi ile, en çok İyi Parti seçmenin bulunduğu erkekler alt kümesine ayrışıyor.

Ortadakiler diye tanımladığımız küme, siyasi sorulara genel olarak yine ortada kalan yanıtlar vermeye meyilli kişilerden oluşuyor. Bu açıdan kişilerin haber tercihi için tercih ettikleri TV, siyasi tercihleri için ayrıştırıcı bir unsur yerine geçiyor.

Bu kümenin alt kırılımlarına baktığımızda toplam 8 alt küme ile karşılaştık. Bu alt kümelerin de hem Ortadakiler kümesindeki dağılımlarına hem de siyasi tercihlerine bakmakta fayda var.

Ortadakiler kümesinin alt kırılımları

Ortakiler kümesi siyasi tercihleri açısından en renkli küme. Her partinin ağırlıkta olduğu veya hiç varlık gösteremediği alt kümeler var.

Kendisini siyasi olarak ortada gören, Türk olan ve haberleri ya takip etmeyen ya da ATV, Kanal D, TRT'den takip edenlerin oluşturduğu alt küme kararsızların da en yüksek oranda bulunduğu küme. Kararsızları yüzde 31 oranı ile oy kullanmayanlar takip ediyor.

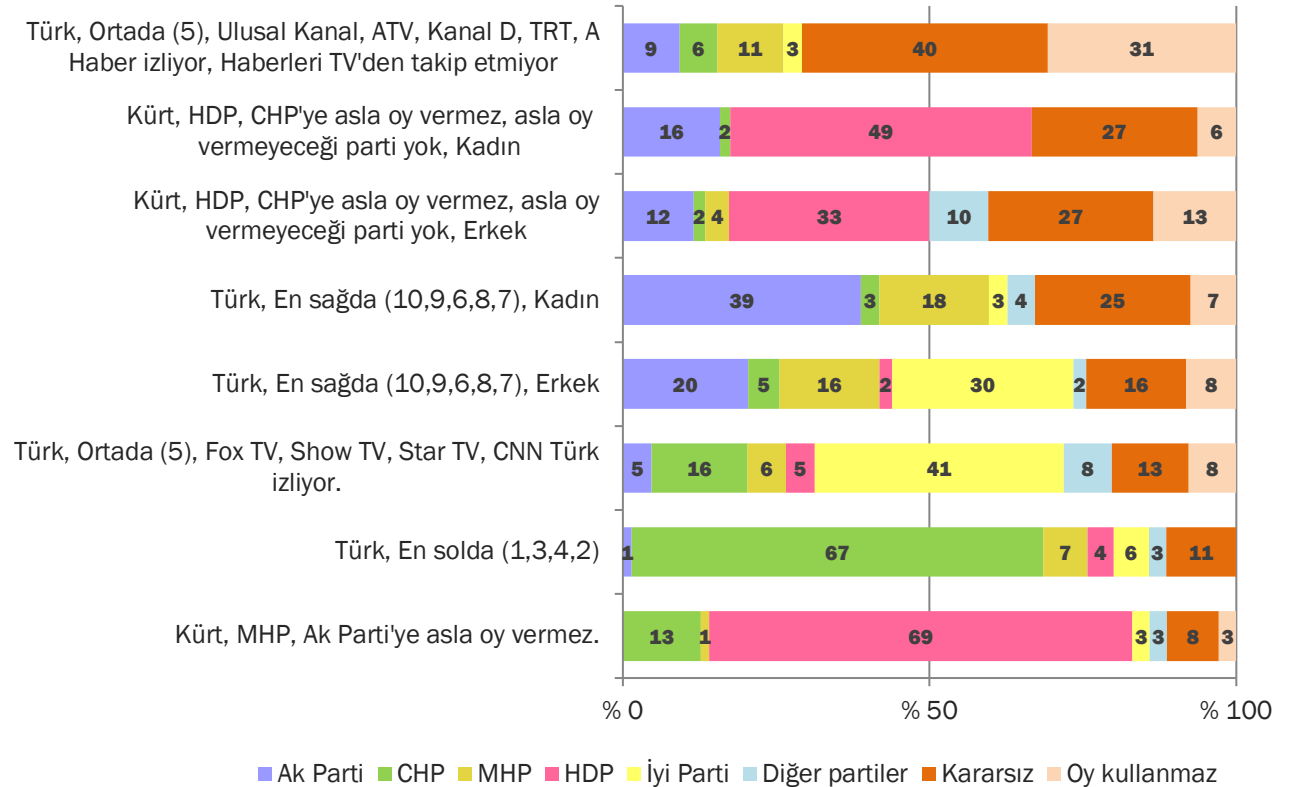
Kararsızların yine yüksek oranda görüldüğü, HDP'lilerin de kararsızları takip ettiği iki alt küme Kürtlerden ve CHP veya HDP'ye asla oy vermeyeceğini söyleyenlerden, veya asla oy vermeyeceği parti olmayanlardan oluşuyor. Bu iki alt kümeyi en son ayıran unsur ise cinsiyet. Kadınların olduğu tarafta hem Ak Parti hem de HDP oyu daha yüksekken, erkeklerin olduğu tarafta diğer partiler ile oy vermeyenlerin arttığını gözlemliyoruz.

HDP'lilerin ağırlıkta olduğu bir diğer alt küme ise Kürt olan ve MHP ile Ak Parti'ye asla oy vermeyeceğini söyleyenlerden oluşuyor.

Kendini en sağda konumlandıran Türk kadınlarda Ak Parti ağırlığı görülürken, en sağdaki Türk erkeklerde ise İyi Partili'lerin baskın olduğunu görüyoruz.

CHP'liler ise Türk olan ve kendini en solda görenlerin alt kümesinde diğer partilere göre çok yüksek oranda varlar.

Ortakilerin kümesinin alt kırılımları

Ortakiler

08 Bugün bir GENEL MİLLETVEKİLİĞİ SEÇİMİ yapılırsa oyunuzu kime, hangi partiye verirsiniz?

Category	%	n
Ak Parti	15,3	91
CHP	14,1	84
MHP	6,6	39
HDP	22,9	136
İyi Parti	10,1	60
Diğer partiler	3,7	22
Kararsız	18,8	112
Oy kullanmaz	8,6	51
Total	100,0	595

Category	%	n
Ak Parti	19,0	71
CHP	19,3	72
MHP	9,6	36
HDP	2,7	10
İyi Parti	15,5	58
Diğer partiler	3,7	14
Kararsız	20,1	75
Oy kullanmaz	10,2	38
Total	62,9	374

24 Etnik köken
Adj. P-value=0,000, Chi-square=254,864,
df=7

Türk; Arap

Kürt; Zaza; Diğer; <missing>

15 Sağ - sol ekseninde nerede
Adj. P-value=0,000, Chi-square=195,033,
df=14

09 Asla oy vermeyeceği parti
Adj. P-value=0,000, Chi-square=44,854,
df=7

10 - Sağ; 9; 6; 8; 7

5; <missing>

1 - Sol; 3; 4; 2

HDP; CHP; Asla oy vermem dediği parti
yok; <missing>

MHP; Ak Parti

01 Cinsiyet
Adj. P-value=0,001, Chi-square=23,828,
df=7

22 Haber seyrettiği TV kanalı
Adj. P-value=0,000, Chi-square=52,740,
df=7

01 Cinsiyet
Adj. P-value=0,032, Chi-square=13,823,
df=6

Erkek Kadın

Ulusal Kanal; ATV; Kanal D; Haberleri TV
den takip etmiyorum.; TRT; A Haber; Diğer
kanallar; İzlemiyorum; NTV

Erkek Kadın

Category	%	n
Ak Parti	25,8	25
CHP	5,2	5
MHP	13,4	13
HDP	2,1	2
İyi Parti	26,8	26
Diğer partiler	2,1	2
Kararsız	16,5	16
Oy kullanmaz	8,2	8
Total	16,3	97

Category	%	n
Ak Parti	45,2	33
CHP	2,7	2
MHP	13,7	10
HDP	0,0	0
İyi Parti	2,7	2
Diğer partiler	5,5	4
Kararsız	23,3	17
Oy kullanmaz	6,8	5
Total	12,3	73

Category	%	n
Ak Parti	12,1	8
CHP	6,1	4
MHP	9,1	6
HDP	0,0	0
İyi Parti	3,0	2
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	39,4	26
Oy kullanmaz	30,3	20
Total	11,1	66

Category	%	n
Ak Parti	6,2	4
CHP	16,9	11
MHP	4,6	3
HDP	6,2	4
İyi Parti	36,9	24
Diğer partiler	9,2	6
Kararsız	12,3	8
Oy kullanmaz	7,7	5
Total	10,9	65

Category	%	n
Ak Parti	13,3	8
CHP	1,7	1
MHP	3,3	2
HDP	36,7	22
İyi Parti	0,0	0
Diğer partiler	10,0	6
Kararsız	23,3	14
Oy kullanmaz	11,7	7
Total	10,1	60

Category	%	n
Ak Parti	16,2	12
CHP	1,4	1
MHP	0,0	0
HDP	54,1	40
İyi Parti	0,0	0
Diğer partiler	0,0	0
Kararsız	23,0	17
Oy kullanmaz	5,4	4
Total	12,4	74

3.8.3. Muhafazakârlar

Muhafazakârların kümesine geldiğimizde ise daha farklı bir tablo ile karşılaşyoruz, etnik köken ilk aşamada belirleyici olmaktan çıkıp yerini kişilerin sağ-sol eksenindeki konumuna bırakıyor. Kendini en solda görenler örtünme durumuna göre ayrışarak, başını örtmeyenler veya türbanlılar CHP'lilerin ağırlıkta olduğu bir alt kümeye, bekar erkekler ile başörtüsü takanlar ise HDP'lilerin ağırlıkta olduğu bir başka alt kümeye bölünüyor.

Kendini en sağda konumlayanları ayıran değişken TV tercihi: eğer haberleri ATV veya A Haber'den almayı tercih ediyorsa, kişilerin ülkede ekonomik kriz bekleyip beklemediğine bakılıyor, eğer beklemiyorsa toplam kümenin 10'da biri büyüklüğünde, yüzde 93'ü Ak Partili olan bir alt kümeye ulaşıyoruz.

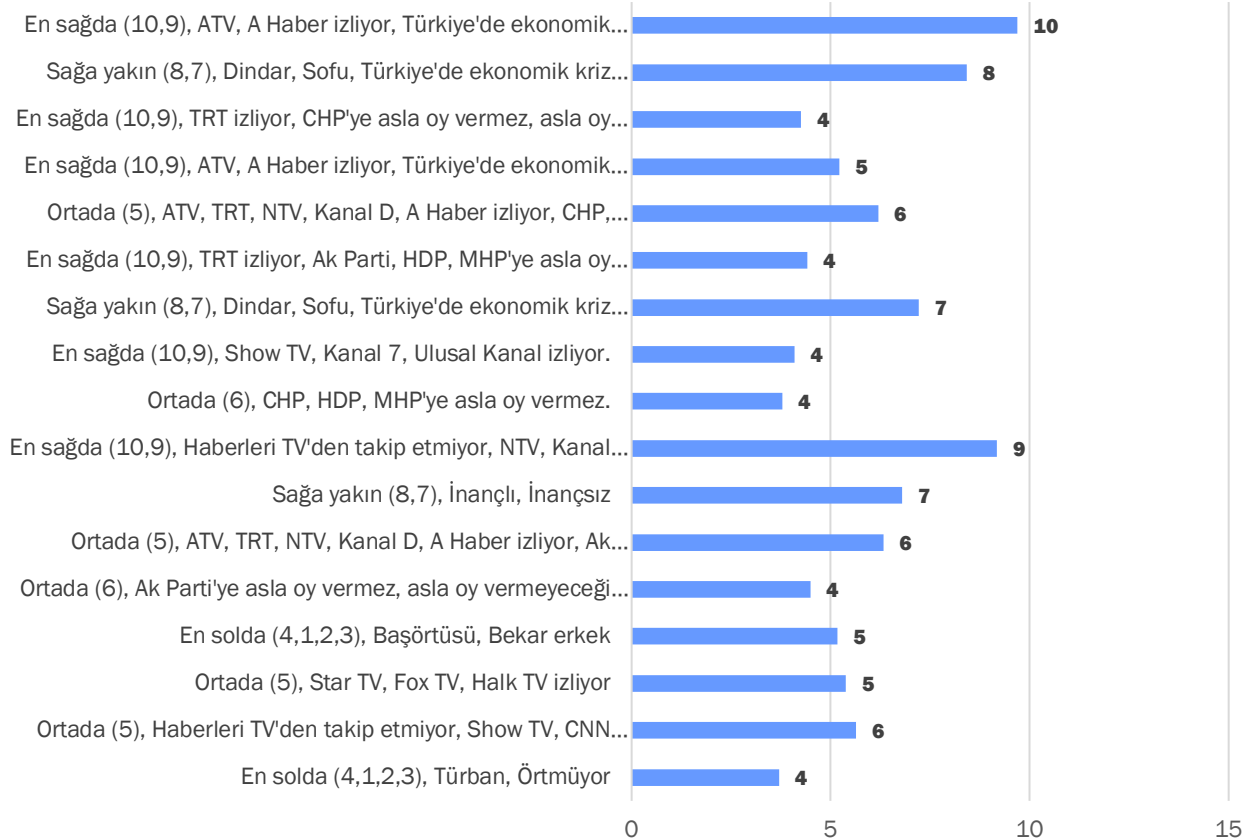
Kendisine sağ-sol ekseninde 7 veya 8, yani sağa yakın puan verenler ise önce dindarlığa, eğer dindar veya sofuya ise ardından kriz beklentisine göre ayrılıyor.

Sağ-sol ekseninde ortalarda konumlananlar önce TV tercihine, eğer haberleri ATV, TRT'den izliyorsa asla oy vermeyeceği partilere göre bölünüyor.

Karar ağacına göre Muhafazakârları ayrıştıran değişken ilk olarak kişilerin kendini sağ-sol ekseninde nerede gördüğü iken, Ortadakiler ve Sekülerler etnisiteden ayrışıyor.

Karar ağacı diğer iki kümeden daha büyük olan Muhafazakârları toplam 17 alt kümeye ayırdı.

Muhafazakârlar kümesinin alt kırılımları

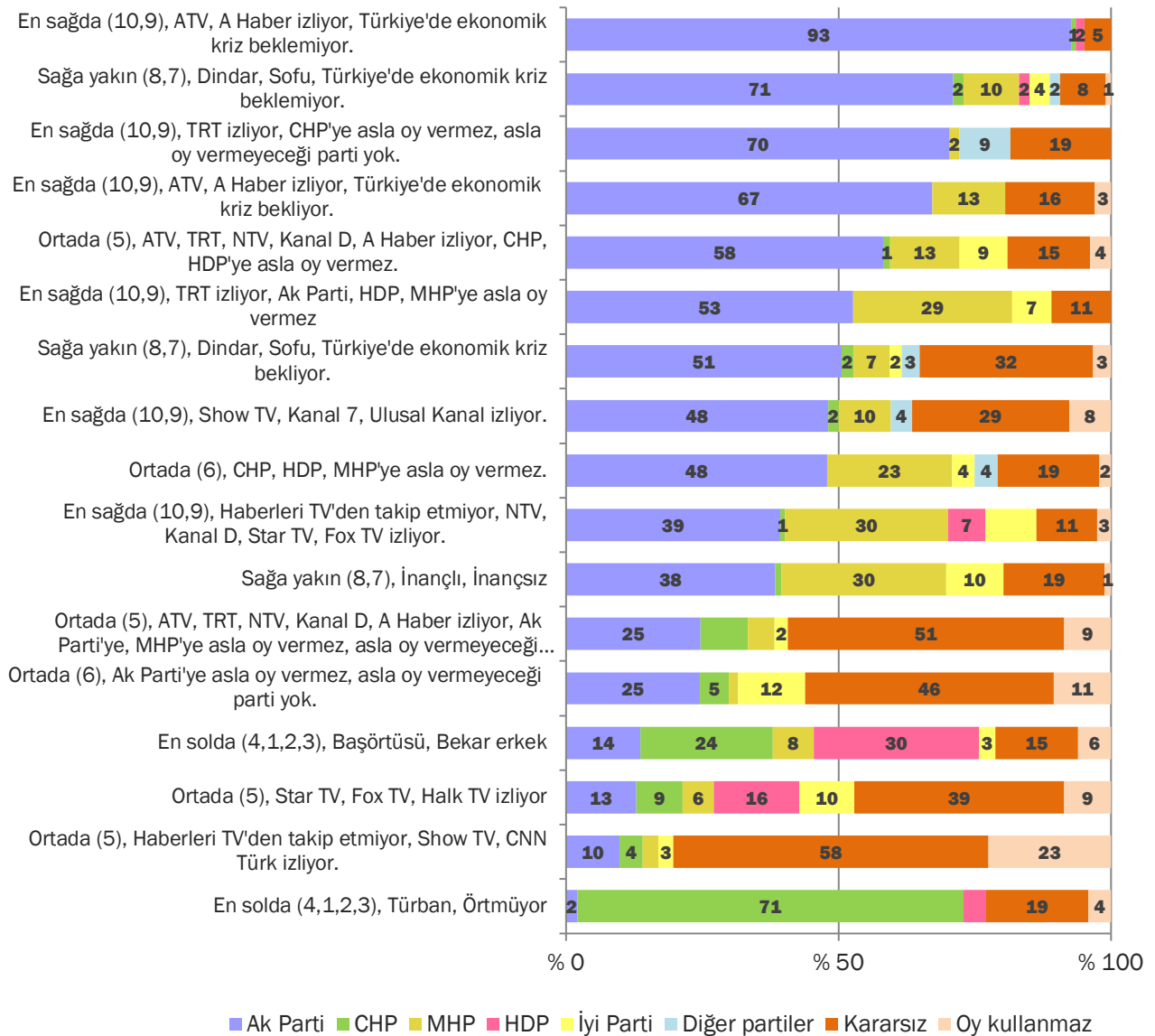
Bu alt kümelerde Sekülerler ve Ortadakilerde görmediğimiz bir örüntü ile karşılaşyoruz: bu 17 alt kümenin 13'ünde kümedeki her 4 kişiden en az biri Ak Parti seçmeni. Toplumsal doku

haritası üzerinde Muhafazakârların hemen her kümeleme denemesinde aynı noktaya düştüğünü dile getirmiştik, karar ağacı da bize kümenin alt kırılımlarının da aynı derecede homojen olduğunu gösteriyor.

Kendini en sağda gören, haberleri ATV ve A Haber'den takip eden ve Türkiye'de ekonomik kriz beklemeyen alt kümenin yüzde 93'ü Ak Partili.

Siyasi konumunu ortada olarak belirtenlerin bulunduğu alt kümelerde kararsızlar da artıyor. Etnisite Muhafazakârları ayırırken dikkate alınmıyor. Sekülerler ve Ortadakilerde Kürtlerin olduğu kümelerde yüksek oranda gördüğümüz HDP seçmenleri, bu sefer de kendini en solda konumlandıran bekar erkeklerin bulunduğu alt kümede var oluyor. Kendini en solda görenler ve örtünmeyenlerin olduğu yüzde 4'lük alt kümede ise baskın seçmen kümesi CHP'liler.

Muhafazakârlar kümesinin alt kırılımları

3.9. Yorum / Sonuç

Baran Alp Uncu

Araştırmanın sonuçları beklenildiği üzere, dünyanın birçok ülkesinde de yaşandığı gibi toplumsal ve siyasal kutuplaşmanın Türkiye’de de son derece yüksek olduğu görülmektedir. Ancak bu kutuplaşma daha çok yerel/ulusal dinamiklerden beslenmektedir. Yine de, Türkiye’de kutuplaşmanın küresel dinamiklerle paralellik göstermediği de söylenemez.

3 küme; Sekülerler, Muhafazakârlar, Ortadakiler

Demografik açıdan incelendiğinde Sekülerler ağırlıklı olarak daha genç, eğitim seviyesi yüksek, çocukluğunu metropolde geçirmiş, ağırlıklı olarak beyaz yakalı ve öğrenci, gelir seviyesi yüksek ve modern hayat tarzına sahip kişilerden oluşan bir kümedir. Tüm bu demografik özellikler, küreselleşmeye eklenmiş veya küreselleşmenin faydalarından yararlanmaya daha yakın olanlardan oluşan bir gruba işaret etmektedir. Diğer yandan, Muhafazakârlar kümesi ise, genel olarak daha yaşlı, eğitim seviyesi daha düşük, dindarlık seviyesi daha yüksek kişilerden oluşmaktadır. Muhafazakârlar kümesinde meslek olarak ev kadınları, emekliler ve işçi-esnaf yoğunluklu olarak temsil edilmekte ve sınıfsal olarak da üst ekonomik sınıfın dışında kalanlar eşit ağırlıkta yer almaktadır. Yine demografik özelliklerine bakarak Muhafazakârların küreselleşme sürecinin kaybedenleri/dışlananları ya da küreselleşme sürecinden yeterince yararlanamayanlar olduklarını varsaymak mümkündür.

Sekülerler daha özgürlükçü değil; ama özgürlükçülüğü sahipleniyorlar

Ancak tutum ve davranışlar üzerinden yapılan değerlendirmede Sekülerler kümesinin mutlak bir şekilde kozmopolit değerlere sahip olduğunu söylemek güç gözükmemektedir. Anadilde eğitim konusuna verdikleri destek hem Muhafazakârların hem de Ortadakilerin arkasında kalmaktadır. Bununla birlikte bu konuda kayıtsız bir tavır takınarak tam bir karşı çıkış da sergilememektedirler. Suriyeli çocukların Arapça anadilinde eğitim görmeleri konusunda ise daha olumsuz bir tavır sergilerken yine Muhafazakârların ve Ortadakilerin verdiği desteğin arkasında kalmaktadırlar. Bu da anadilde eğitim gibi bir hakkın evrensel bir şekilde uygulanması konusunda daha az “özgürlükçü” bir tutum sergilediklerini ve diğer kümelerin gerisinde kaldıklarını göstermektedir. Benzer şekilde, Sekülerlerde bölünme korkusu Ortadakilerin biraz gerisinde, Muhafazakârların ise üzerindedir. Bu da Sekülerlerin yer yer milliyetçi hassasiyetlere dayanan tutum ve davranışlarına sahip olduğunu düşündürmektedir.

Muhafazakârlar daha az korkuyor

Üzerinde kutuplaşma yaşanan konulardan olan özgürlük algısı çarpıcı sonuçlar sunmaktadır. Sekülerler Türkiye’de ifade özgürlüğü için yeterli ve gerekli bir ortam sağlanmadığını ve kendilerini yeterince ifade edemediklerini düşünmektedir. Buna ek olarak özgürlüklerinin kısıtlanmasından da korkmaktadır. İfade özgürlüğü için Türkiye’de uygun ortamın olduğunu düşünen ve kendilerini özgürce ifade edebildiklerini söyleyen Muhafazakârların kanaatleri ise tam tersi yöndedir. Muhafazakârlar özgürlüklerinin kısıtlanmasından -daha temkinli bir tavır sergilemekle beraber- Sekülerlere göre daha az korkmaktadırlar. Bu bulgulara göre, Sekülerler Türkiye’deki mevcut özgürlük ortamını yeterli gören Muhafazakârlara göre daha özgürlükçü bir tavra sahip olarak görünmektedir. Buna bağlı olarak da, kozmopolit değerler arasında sayılabilecek “özgürlükçülük” kavramının Sekülerler tarafından sahiplenildiği dair

bir yargıya varılabilir. Ancak bu duruma temkinli yaklaşmak ve kesin yargılara varmadan önce uzun dönemdeki gelişmeleri gözlemlemek gerekmektedir. Zira, Ak Parti yönetimi öncesi dönemde dindarlığın baskı altında tutulduğuna dair iddia “özgürlükler” üzerinden inşa edilmekteydi. Muhafazakârların büyük bir kısmı dindarlık ve muhafazakârlık gibi kavramların savunuculuğu iddiasındaki Ak Parti iktidarında kendilerini “özgür” hissetmektedirler. Bu da özgürlüklerin tam da kutuplaşmanın bir sonucu olarak kendini ait hissettiği grubun hakları üzerinden tanımlanma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle, Sekülerlerin “özgürlükçülük” değerini ötekileri de kapsayacak şekilde evrensel/kozmpolit bir değer olarak içselleştirmiş olma ihtimali kadar, bunu kendini ait hissettiği grubun iktidarda olmamasından kaynaklanan bir duruma tepki olma ihtimali de mevcuttur.

Muhafazakârların yurttaşlığı kendi kimlikleriyle ilişkili

Benzer bir durum aslında evrensel bir kategori olan yurttaşlık için de geçerlidir. Sekülerler büyük oranda yurttaşlık haklarının yeterince sağlandığı görüşüne katılmamakta, Muhafazakârlar ise tam tersi yönde katılmaktadır. Diğer yandan, Sekülerlerin kendilerini 15 Temmuz’da sokağa çıkan vatandaşlara bir nebze uzağa kaymakla beraber “ne yakın, ne de uzak” hissetmektedir. Diğer tarafta ise, Muhafazakârların kendilerini en uzak hissettikleri grupların arasında Gezi Parkı protestolarına katılan vatandaşlar gelmektedir. Bu da Muhafazakârların değerlendirmelerini temel yurttaşlık hakları arasında sayılan protesto hakkı üzerinden yapmak yerine kendi kimliklerine bağlı olarak yaptıkları olasılığını güçlendirmektedir.

Laiklik ve kadına bakış kutuplaşmanın eksenini oluşturuyor

“Özgürlük algısı” dışında kutuplaşmanın oldukça yoğun yaşandığı konuların başında laiklik, kadına bakış ve gelecek beklentisi gelmektedir. Sekülerler kadın-erkek eşitliğini savunurken, Muhafazakârlar erkek egemen bir görüntü sergilemektedir. Laiklik konusunda da benzer bir görüntü bulunmaktadır. Sekülerlerin laiklik duyarlılığı yüksek, dindarlarınkı ise düşüktür. Tüm kümeler farklı etnik köken, mezhep ve dinlere hoşgörü göstermektedir. Sekülerlerin sayılan tüm kategorilere hoşgörüsü yüksek seviyededir. Muhafazakârların -Sekülerlere göre daha düşük olmakla beraber- farklı etnik köken ve mezheplere yaklaşımı hoşgörülüdür. Farklı dinlere gösterdikleri hoşgörü ise “kayıtsızlığa” doğru kaymaktadır.

Ortakiler ortada değil; farklı konularda farklı kutuplara yakın

Ortakilerin tutum ve davranışlarını Sekülerler ve Muhafazakârlar kümelerinin tam ortasında konumlandırmak yanıltıcı olur. Özgürlük algıları, gelecek beklentileri, Kürtçe anadilinde eğitim konusundaki düşünceleri, korkuları üzerine kanaatleri Sekülerlere yaklaşırken; laiklik algıları, Arapça anadilinde eğitim hakkında düşünceleri konularındaki görüşleri Muhafazakârlara yaklaşmaktadır.

Kümelerin her birinin tek bir siyasi tercihi yok

Bahsi geçen Sekülerler-Ortakiler-Muhafazakârlar kümelerinin hiçbiri siyasi tercih olarak homojen değildir. Sekülerlerin siyasi parti tercihi ağırlıklı olarak CHP’dir. Bunu İyi Parti ve HDP izlemektedir. Sekülerler arasında az oranda olsa da Ak Parti ve MHP seçmenleri de bulunmaktadır. Muhafazakârların büyük çoğunluğu ise Ak Partili’dir. Muhafazakârlar ikinci siyasi parti tercihi ise MHP’dir. Az oranlarda olsalar da Muhafazakârlar arasında CHP, İyi

Parti ve HDP'yi tercih edenler mevcuttur. Ortadakilerde ise siyasi partilerin dağılımı hemen hemen eşittir.

Tüm kümeler HDP'ye mesafeli

HDP -Sekülerler arasında daha az oranda olmakla beraber- tüm kümelerde hiçbir zaman oy verilmeyecek siyasi partilerin başında yer almaktadır. Bu durum Türkiye'nin en önemli mesellerinden bir olan Kürt meselesi hakkında da fikir vermektedir. Tüm gruplar Kürtlere benzer bir mesafede hissetmekte ve çok güçlü olmayan bir yakınlık hissetmektedir. Ancak HDP seçmenleri -Sekülerlerde daha az oranda olmakla beraber- tüm kümeler tarafından kendilerine uzak görülmektedir. Bu da Kürt meselesinin siyasallaştıkça ve haklar çerçevesinde ele alındığı sürece kabul görmediği fikrini vermektedir.

Değerler üzerinden oluşan kutuplaşma siyaseti belirliyor

Özetle, rapordaki bulgular Türkiye'de değerler üzerinden şekillenen bir toplumsal kutuplaşmanın varlığına işaret etmektedir. Bir tarafta henüz oluşma aşamasında olan daha eğitilmiş, orta ve üst sınıf, daha genç, laik, metropollü ve modern hayat tarzına sahip olanların değerleri, diğer tarafta ise eğitim seviyesi daha düşük, alt ve orta sınıf, dindar, kır/kasaba/küçük şehir kökenli ve geleneksel hayat tarzına sahip olanların savunduğu değerler bulunmaktadır. Bu toplumsal kutuplaşma siyasi partilerin mevcut kimlikçi politikalarıyla tekrardan üretilmektedir. Ancak bu durumun sadece siyasi partilerin uygulamalarından kaynaklandığı da söylenemez. Her küme kendi değerlerini gözettiğini düşündüğü siyasi parti gruplarına destek vermektedir. Raporda da belirtildiği üzere, mevcut siyasi partilere verilen desteğin son dönemlerde eridiği görülmektedir. Ancak bu durum kararsızlara kayış ya da aynı kampta görülen partilere geçiş olarak gerçekleşmektedir. Bu da kişilerin parti aidiyetleri zayıflasa da ait hissettikleri kümenin değerlerine göre siyasi tercihlerini yaptıklarını göstermektedir. Benzer şekilde Muhafazakârlar arasında CHP'ye hiçbir zaman oy vermeyeceğini, Sekülerler arasında da Ak Parti'ye hiçbir zaman oy vermeyeceğini söyleyenlerin oranları yüksektir. Bu durumu doğrulayan bir başka sonuç da karşılıklı olarak Muhafazakârların kendilerine en uzak gördüğü gruplar arasında CHP seçmenlerinin, Sekülerlerin kendilerine en uzak gördükleri gruplar arasında Ak Parti seçmenlerinin bulunuyor olmasıdır.

4. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

4.1. Araştırmanın Genel Tanımı

Bu raporun dayanağı olan araştırmalar, KONDA Barometresi aboneleri için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık A.Ş. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması 5 - 6 Ocak 2019 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu rapor, Türkiye'deki 18 yaş üstü yetişkin nüfusun, saha çalışmasının yapıldığı günlerdeki siyasal eğilimlerini, tercihleri ve profillerini yansıtmaktadır.

Araştırma, Türkiye'nin 18 yaş üstü yetişkin nüfusunu temsil edecek deneklerin tercihlerindeki eğilim ve değişimleri belirlemek ve izlemek için tasarlanmış ve uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularının hata payı, yüzde 95 güven aralığında +/- 1,7, yüzde 99 güven aralığında yüzde +/- 2,3'dür.

4.2. Örneklem

Örneklem, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim seviyeleri verileri ile 1 Kasım 2015 Genel seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları katmanlandırılarak hazırlanmıştır. Yerleşim yerleri önce kır/kent/metropol olarak ayrıştırılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında, 30 ilin merkez dahil 100 ilçesine bağlı 148 mahalle ve köyünde 2659 kişiyle hanelerinde yüzyüze görüşülmüştür. Her bir mahallede gerçekleştirilen 18 anket için yaş ve cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Gidilen il	30	Yaş grubu	Kadın	Erkek
Gidilen ilçe	100	18-32 yaş	3 denek	3 denek
Gidilen mahalle/köy	148	33-48 yaş	3 denek	3 denek
Görüşülen denek	2659	49 yaş ve üstü	3 denek	3 denek

	Düzye 1 (12 bölge)	Gidilen iller
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Marmara	Balıkesir, Edirne
3	Ege	Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Uşak
4	Doğu Marmara	Bolu, Bursa, Eskişehir, Kocaeli
5	Batı Anadolu	Ankara, Konya
6	Akdeniz	Adana, Antalya, Hatay, Mersin
7	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas
8	Batı Karadeniz	Samsun, Tokat
9	Doğu Karadeniz	Trabzon
10	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum, Kars
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Van
12	Güneydoğu Anadolu	Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa

	Anketin yapıldığı bölge	Kır	Kent	Metropol	Toplam
1	İstanbul			20,5%	20,5%
2	Batı Marmara	,7%	3,4%		4,1%
3	Ege	2,0%	6,8%	4,8%	13,5%
4	Doğu Marmara	0,7%	2,7%	6,1%	9,5%
5	Batı Anadolu	,7%	1,6%	7,1%	9,3%
6	Akdeniz	2,1%	5,4%	4,9%	12,4%
7	Orta Anadolu	,7%	2,7%	1,4%	4,7%
8	Batı Karadeniz	2,0%	3,4%	,7%	6,1%
9	Doğu Karadeniz	1,4%	1,8%		3,2%
10	Kuzeydoğu Anadolu	1,2%	1,3%		2,6%
11	Ortadoğu Anadolu	1,4%	2,7%	,7%	4,8%
12	Güneydoğu Anadolu	2,1%	3,2%	4,1%	9,4%
	Toplam	14,7%	35,1%	50,2%	100,0%

5. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI

5.1. Deneklerin Profili

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	48,3
Erkek	51,7
Toplam	100,0

Yaş	Yüzde
18 - 32 yaş	32,2
33 - 48 yaş	35,7
49+ yaş	32,1
Toplam	100,0

Eğitim durumu	Yüzde
Okuryazar değil	5,3
Diplomasız okur	1,6
İlkokul mezunu	27,7
İlköğretim / Ortaokul mezunu	14,5
Lise mezunu	32,1
Üniversite mezunu	17,1
Yüksek lisans / Doktora	1,7
Toplam	100,0

Eğitim durumu (gruplanmış)	Yüzde
Lise altı	49,1
Lise	32,1
Üniversite	18,8
Toplam	100,0

Nerede büyüdü	Yüzde
Köy	26,9
Kasaba / İlçe	25,3
Şehir	32,6
Büyükşehir / Metropol	15,2
Toplam	100,0

Hane kişi sayısı	Yüzde
1 - 2 kişi	21,9
3 - 5 kişi	64,5
6 - 8 kişi	11,9
9 ve daha fazla kişi	1,7

Toplam	100,0
Hayat tarzı kümesi	Yüzde
Modern	25,6
Geleneksel Muhafazakâr	47,4
Dindar Muhafazakâr	27,0
Toplam	100,0

Çalışma durumu	Yüzde
Devlet memuru	5,6
Özel sektör	7,3
İşçi	9,9
Esnaf	10,3
Tüccar / iş adamı	,8
Serbest meslek sahibi	2,4
Çiftçi, ziraatçı, hayvancı	1,4
Çalışıyor, diğer	3,5
Emekli	13,4
Ev kadını	29,1
Öğrenci	9,3
İşsiz	5,8
Çalışamaz halde	1,1
Toplam	100,0

Çalışma durumu (gruplanmış)	Yüzde
Üst düzey	16,2
İşçi, esnaf, çiftçi	25,1
Emekli	13,4
Evkadını	29,1
Öğrenci	9,3
İşsiz	6,9
Toplam	100,0

Sosyal medya	Yüzde
Facebook	48,9
Twitter	19,5
Whatsapp	57,7
Youtube	36,4
Instagram	40,4
Diğer	1,7
İnternete giriyorum ama sosyal medyayı kullanmıyorum.	5,4
İnternete hiç girmiyorum.	24,2

Haber seyrettiği TV kanalı	Yüzde
İzlemiyorum	1,2
Haberleri TV'den takip etmiyorum.	17,7
A Haber	7,8
ATV	15,4
CNN Türk	1,2
Fox TV	23,6
Haber Türk	1,6
Halk TV	1,8
Kanal 7	1,0
Kanal D	4,3
NTV	1,6
Show TV	5,2
Star TV	2,4
TRT	10,8
Ulusal Kanal	,3
Diğer kanallar	4,1
Toplam	100,0

Bu hanenin malı olan arabanız var mı?	Yüzde
Var	51,4
Yok	48,6
Toplam	100,0

Etnik köken	Yüzde
Türk	80,5
Kürt	14,2
Zaza	1,3
Arap	2,3
Diğer	1,8
Toplam	100,0

Dindarlık	Yüzde
Ateist	2,5
İnançsız	4,2
İnançlı	30,9
Dindar	50,5
Sofu	11,8
Toplam	100,0

Din/mezhep	Yüzde
Sünni Müslüman	90,3
Alevi Müslüman	6,1
Diğer	3,6
Toplam	100,0

Aylık hane geliri	Yüzde
700 TL ve altı	1,9
701 - 1200 TL	4,7
1201 - 2000 TL	29,7
2001 - 3000 TL	27,3
3001 - 5000 TL	26,9
5001 TL ve üstü	9,4
Toplam	100,0

Ekonomik sınıflar	Yüzde
Alt gelir	19,9
Alt orta sınıf	29,1
Yeni orta sınıf	29,2
Üst gelir	21,8
Toplam	100,0

Oturulan evin tipi	Yüzde
Gecekondu/dış sıvasız apartman	4,6
Müstakil, geleneksel ev	27,6
Apartman	62,0
Site içinde	5,3
Toplam	100,0

5.2. Türkiye’de Kutuplaşma

Ak Parti seçmenlerine (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	30,6
2	7,3
3	6,7
4	3,8
5	18,6
6	2,8
7	2,8
8	3,9
9	3,9
10 - Uzak	19,6
Toplam	100,0

İçki içenlere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	9,4
2	4,4
3	4,9
4	3,9
5	15,8
6	3,2
7	2,6
8	4,9
9	5,1
10 - Uzak	45,9
Toplam	100,0

Sünnilere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	47,8
2	11,3
3	6,4
4	3,1
5	19,6

6	2,2
7	1,0
8	1,1
9	,9
10 - Uzak	6,7
Toplam	100,0

Kürtlere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	30,7
2	7,5
3	6,0
4	5,6
5	27,3
6	4,9
7	2,6
8	2,7
9	2,0
10 - Uzak	10,6
Toplam	100,0

Dindarlara (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	44,2
2	11,0
3	7,0
4	4,2
5	19,7
6	3,4
7	2,6
8	2,2
9	1,4
10 - Uzak	4,2
Toplam	100,0

Alevilere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	22,9
2	7,6
3	6,2
4	5,6
5	30,5
6	5,0
7	3,3

8	2,6
9	2,3
10 - Uzak	14,0
Toplam	100,0

Modernlere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	28,5
2	9,9
3	8,4
4	6,4
5	25,2
6	4,1
7	3,5
8	2,6
9	2,1
10 - Uzak	9,3
Toplam	100,0

HDP seçmenlerine (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	10,1
2	2,9
3	3,2
4	3,4
5	13,2
6	2,6
7	3,2
8	4,8
9	6,9
10 - Uzak	49,7
Toplam	100,0

Türklere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	67,8
2	8,0
3	6,2
4	2,9
5	10,0
6	1,6
7	,7
8	,6
9	,3

10 - Uzak	1,8
Toplam	100,0

15 Temmuz'da sokağa çıkan vatandaşlara (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	48,6
2	7,4
3	6,6
4	3,5
5	15,0
6	3,5
7	3,3
8	3,0
9	1,7
10 - Uzak	7,5
Toplam	100,0

Ateistlere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	6,7
2	2,8
3	2,8
4	3,0
5	13,4
6	2,7
7	2,9
8	4,5
9	4,9
10 - Uzak	56,3
Toplam	100,0

Eşcinsellere (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	4,6
2	1,8
3	2,0
4	2,4
5	12,5
6	2,7
7	2,1
8	3,8
9	5,2
10 - Uzak	62,9
Toplam	100,0

Gezi Parkı protestolarına katılan vatandaşlara (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	11,2
2	4,6
3	5,0
4	3,9
5	18,9
6	3,6
7	3,8
8	4,4
9	5,2
10 - Uzak	39,3
Toplam	100,0

CHP seçmenlerine (1 - Yakın / 10 - Uzak)	Yüzde
1 - Yakın	18,0
2	5,8
3	4,4
4	4,7
5	20,9
6	4,5
7	4,0
8	4,3
9	4,2
10 - Uzak	29,0
Toplam	100,0

Kadın çalışmak için eşinden izin almalıdır.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	18,4
Katılmıyorum	18,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	9,3
Katılıyorum	33,1
Kesinlikle katılıyorum	21,3
Toplam	100,0

Bir erkekle kadının beraber yaşamaları için dini nikah şarttır.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	8,2
Katılmıyorum	8,9
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	8,1
Katılıyorum	34,8

Kesinlikle katılıyorum	40,0
Toplam	100,0

Din dersi ayırım yapmaksızın herkese mecburi olmalı.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	11,2
Katılmıyorum	17,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	17,3
Katılıyorum	30,0
Kesinlikle katılıyorum	23,9
Toplam	100,0

Damadım/gelinim farklı dinden olabilir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	18,6
Katılmıyorum	20,0
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	15,7
Katılıyorum	32,1
Kesinlikle katılıyorum	13,7
Toplam	100,0

Damadım/gelinim farklı etnik kökenden olabilir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	9,2
Katılmıyorum	10,4
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	16,6
Katılıyorum	45,9
Kesinlikle katılıyorum	17,8
Toplam	100,0

Damadım/gelinim farklı mezhepten olabilir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	9,2
Katılmıyorum	11,3
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	16,7
Katılıyorum	44,9
Kesinlikle katılıyorum	17,8
Toplam	100,0

Almanya'daki Türk çocukları anadilleri olan Türkçe ile eğitim alabilmelidirler.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	2,0
Katılmıyorum	3,4
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	12,6
Katılıyorum	42,9

Kesinlikle katılıyorum	39,0
Toplam	100,0

Özgürlüğümün kısıtlanmasından korkuyorum.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	10,8
Katılmıyorum	18,9
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	12,1
Katılıyorum	34,8
Kesinlikle katılıyorum	23,4
Toplam	100,0

Türkiye'nin bölünmesinden korkuyorum.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	10,3
Katılmıyorum	15,1
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	9,5
Katılıyorum	36,9
Kesinlikle katılıyorum	28,2
Toplam	100,0

Kızımın/oğlumun Türkiye'de iyi bir geleceğe sahip olacağını düşünüyorum.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	15,4
Katılmıyorum	21,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	21,9
Katılıyorum	26,8
Kesinlikle katılıyorum	14,4
Toplam	100,0

Ülkemde kendimi yabancı gibi hissediyorum.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	20,7
Katılmıyorum	24,1
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	16,1
Katılıyorum	25,2
Kesinlikle katılıyorum	13,8
Toplam	100,0

Sizin için hangi kimliğiniz en ÖNEMLİDİR?	Yüzde
Cinsiyetim	10,7
Din / mezhebim	55,3
Etnik kökenim	16,4
Maddi durumum, sınıfım	11,9
Siyasi görüşüm	5,6

Toplam	100,0
--------	-------

Devletin güvenliği kişilerin haklarından önce gelir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	11,4
Katılmıyorum	18,3
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	14,7
Katılıyorum	33,7
Kesinlikle katılıyorum	21,8
Toplam	100,0

Kendimi özgürce ifade edebiliyorum.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	9,9
Katılmıyorum	18,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	13,9
Katılıyorum	38,6
Kesinlikle katılıyorum	19,4
Toplam	100,0

Suriyeli sığınmacılar Türkiye'nin ekonomisine zarar veriyor.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	3,9
Katılmıyorum	6,8
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	11,4
Katılıyorum	36,1
Kesinlikle katılıyorum	41,8
Toplam	100,0

Türkiye'de kendimi 2. sınıf vatandaş olarak hissediyorum.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	15,7
Katılmıyorum	23,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	16,0
Katılıyorum	27,7
Kesinlikle katılıyorum	17,5
Toplam	100,0

Türkiye'deki Suriyeli çocuklar ana dilleri olan Arapça ile eğitim alabilmelidirler.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	20,7
Katılmıyorum	19,4
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	21,4
Katılıyorum	27,3

Kesinlikle katılıyorum	11,2
Toplam	100,0

Türkiye'de ifade özgürlüğü için gerekli ve yeterli ortam sağlanmaktadır.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	15,1
Katılmıyorum	24,6
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	19,7
Katılıyorum	27,3
Kesinlikle katılıyorum	13,2
Toplam	100,0

Yurttaş olarak haklarımın yeterince sağlandığını düşünüyorum.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	14,7
Katılmıyorum	26,3
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	18,0
Katılıyorum	28,5
Kesinlikle katılıyorum	12,5
Toplam	100,0

Türkiye'deki Kürt çocuklar anadilleri olan Kürtçe ile eğitim alabilmelidirler.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	18,7
Katılmıyorum	17,7
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	19,2
Katılıyorum	29,6
Kesinlikle katılıyorum	14,7
Toplam	100,0

Dindarların hakları yeterince sağlanmaktadır.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	2,2
Katılmıyorum	6,4
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	14,1
Katılıyorum	46,7
Kesinlikle katılıyorum	30,5
Toplam	100,0

Suriyeli sığınmacılar nedeniyle kentler artık daha güvensiz oldu.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	3,7
Katılmıyorum	7,1
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	13,2
Katılıyorum	36,1
Kesinlikle katılıyorum	39,9

Toplam	100,0
--------	-------

Kürtlerin hakları yeterince sağlanmaktadır.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	6,8
Katılmıyorum	13,1
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	21,9
Katılıyorum	37,2
Kesinlikle katılıyorum	21,0
Toplam	100,0

Türkiye'nin sorunlarını çözmek için kanun ve kuralların dışına çıkılabilir.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	25,4
Katılmıyorum	26,2
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	18,1
Katılıyorum	19,1
Kesinlikle katılıyorum	11,2
Toplam	100,0

Alevilerin hakları yeterince sağlanmaktadır.	Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	7,6
Katılmıyorum	13,3
Ne katılıyorum ne katılmıyorum	32,0
Katılıyorum	31,8
Kesinlikle katılıyorum	15,3
Toplam	100,0

6. TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Barometre raporlarında yer alan tüm bulgular, araştırmaların saha çalışmalarında görüşülen kişilerle yüz yüze yapılan anketlerde sorulan sorulara dayandırılmaktadır. Bazı sorular ve cevap seçenekleri sonrasında kısaltılarak veya basitleştirilerek, raporda gündelik dilde kullanılan terimlerle ifade edilmektedir. Örneğin kendini ne kadar dindar gördüğüne dair soruya cevaben “İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri” için, raporda kısaca “inançlı” ifadesi kullanılmaktadır. Bu bölüm hem Barometre raporunu eline ilk defa alanlar için, hem de terimlerle ilgili açıklamaya ihtiyaç duyanlar için hazırlanmıştır. İlk tabloda terimler ve açıklamaları, daha sonraki tablolarda bu terimlerin kaynağı olan soru ve cevap metinleri yer almaktadır.

AÇIKLAMA

Alevi Müslüman:	Kendi din / mezhebini Alevi Müslüman olarak tanımlayan kişi
Alt Orta Sınıf:	Kişi başı geliri ortadaki yüzde 60'lık kesimde olan ama otomobili olmayan kesim
Alt Sınıf:	Kişi başı geliri en düşük olan yüzde 20'lik kesim
Arap:	Kendi etnik kökenini Arap olarak tanımlayan kişi
Başörtülü:	Kendisi veya erkekse eşinin başörtüsü ile örtündüğünü belirten kişi
Çarşaf:	Kendisi veya erkekse eşinin çarşafa örtündüğünü belirten kişi
Dindar:	Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri
Dindar Muhafazakâr:	Kendi hayat tarzını dindar muhafazakâr olarak tanımlayan kişi
Geleneksel Muhafazakâr:	Kendi hayat tarzını geleneksel muhafazakâr olarak tanımlayan kişi
İnançlı:	İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri
İnançsız:	Dinin gereklerine pek inanmayan biri
Kent:	Nüfusun 4000'in üstünde olan yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Kır:	Nüfusun 4000'in altında olan yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Kürt:	Kendi etnik kökenini Kürt olan tanımlayan kişi
Metropol:	Nüfusu en yüksek 15 şehrin bütünleşik şehir merkezi sınırlarındaki yerleşim yerleri (idari tanımdan farklıdır)
Modern:	Kendi hayat tarzını modern olarak tanımlayan kişi
Örtünmeyenler:	Kendisi veya erkekse eşinin örtünmediğini belirten kişi
Sofu:	Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri
Sünni Müslüman:	Kendi din / mezhebini Sünni Müslüman olarak tanımlayan kişi
Türbanlı:	Kendisi veya erkekse eşinin türbanla örtündüğünü belirten kişi
Türk:	Kendi etnik kökenini Türk olarak tanımlayan kişi
Üst Sınıf:	Kişi başı geliri en yüksek olan yüzde 20'lik kesim
Yeni Orta Sınıf:	Kişi başı geliri ortadaki yüzde 60'lık kesimde olan ve otomobili olan kesim
Zaza:	Kendi etnik kökenini Zaza olan tanımlayan kişi
Çoklu İlişkiselik/Mütekabiliyet Analizi (ÇMA)	Nominal-kategorik veriler arasında bulunan ilişkilerin yapısını ve aralarındaki olası örüntüleri iki boyutlu bir düzlemde göstermeye yarayan bir veri analizi tekniğidir. Mütekabiliyet Analizinin (MA)

(Multiple Correspondence Analysis)

ikiden fazla değişkenli, büyük veri setlerine uygulanması ihtiyacına karşılık verir.

ÇMA, 60'lı yıllarda matematikçi ve dilbilimci Jean-Paul Benzécri'nin çalışmaları ile şekillenmiş, 80'lerde hakkındaki araştırmaların İngilizceye çevrilmeye başlanması ve Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nün makalelerinde bu yönteme yer vermesi ile bu alandaki çalışma ve yayınlar hızla artmıştır.

6.1. Terimlerin Kaynağı Olan Soru ve Veriler

Kendinizi, hayat tarzı bakımından aşağıda sayacağım üç gruptan hangisinde sayarsınız?

Modern

Geleneksel Muhafazakâr

Dindar Muhafazakâr

Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, ama değişik etnik kökenlerden olabiliriz; Siz kendinizi, kimliğinizi ne olarak biliyorsunuz veya hissediyorsunuz?

Türk

Kürt

Zaza

Arap

Diğer

Dindarlık açısından kendinizi aşağıda okuyacaklarımdan hangisiyle tarif edersiniz?

Dinin gereklerine pek inanmayan biri

İnançlı ama dinin gereklerini pek yerine getiremeyen biri

Dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan dindar biri

Dinin tüm gereklerini tam yerine getiren dindar biri

Kendinizi ait hissettiğiniz dininiz ve mezhebiniz nedir?

Sünni Müslüman

Alevi Müslüman

Diğer

Yerleşim Kodu (Örneklemeden gelen veri)

Kır

Kent

Metropol

Eşiniz veya siz, sokağa çıkarken başınızı örtüyor musunuz? Nasıl örtüyorsunuz?

Örtünmüyor

Başörtüsü

Türban

Çarşaf

Bekâr erkek

Ekonomik sınıflar (Hanedeki kişi sayısı, hane geliri ve otomobil sahipliği kullanılarak hesaplanıyor)

Alt sınıf

Alt orta sınıf

Yeni orta sınıf

Üst sınıf